

Nätkränkningar

Svenska ungdomars normer och beteenden

Nätkränkningar

Svenska ungdomars normer och beteenden

Måns Svensson, docent i rättssociologi

Karl Dahlstrand, FD i rättssociologi

Innehåll

Förord.....	3
Inledning	4
Internationell forskning på området	6
Allmän riskbild och konsekvenser av nätkränkningar ur ett ungdomsperspektiv.....	7
Särskilda riskbilder och utsatta grupper.....	9
Rättssociologisk forskning på området	11
Rättsliga förutsättningar	13
Förtal och förolämpning.....	14
Olaga hot	14
Ofredande	15
Sexuellt ofredande	15
Hets mot folkgrupp och hatbrott	15
Rättsliga begränsningar	16
En analysmodell för normer och beteenden	22
Metod	24
Webbenkäten.....	24
Fokusgruppintervjuer med niondeklassare i Landskrona	25
Redovisning av empiri	26
Enkätundersökningen	26
Omfattning av kränkningar via sociala medier bland unga och unga vuxna.....	28
Hur unga och unga vuxna upplever kränkningar på nätet.....	31
Ungas och unga vuxnas tilltro till rättsväsendets möjligheter att hindra kränkningar på nätet	33
Ungas och unga vuxnas syn på möjliga lösningar	36
Ungas och unga vuxnas syn på nätkränkningar av hatbrottskaraktär	39
Kartläggning av sociala normer avseende kränkningar, trakasserier och hot på nätet	44
Att mäta sociala normers styrka och förmåga att påverka beteenden.....	44
Sociala normer – urval: alla	46
Sociala normer – urval: kvinnor	47
Sociala normer – urval: män	48
Sociala normer – urval: 16–20 år	49
Sociala normer – urval: 21–25 år	50
Sociala normer – urval: 26–30 år	51
Sociala normer – urval: 31–35 år	52
Sociala normer – urval: 36–40 år	53
Sociala normer – urval: aktiva på sociala medier mer än 5 timmar per dygn.....	54
Sociala normer – urval: aktiva på sociala medier mer än 0 timmar per dygn.....	55
Sociala normer – kommentarer	56
Exempel på reflektioner från respondenter 16–25 år	58
Fokusgrupper med niondeklassare i Landskrona	63
Utdrag ur transkriberingen av intervju nummer 3	64
Kommentar och metodologisk reflektion på fokusgrupperna	81
Slutsatser och avslutande diskussion	82
Rättsliga normer kontra sociala normer	84
Referenser.....	85
Lagar.....	90
Elektroniska källor	90

Förord

Den här rapporten utgår från empiriska data som samlats in inom ramen för det rättssociologiska forskningsprojektet *Kränkningar i en digital kontext* som finansieras av Brottsofferfonden. Bearbetningen har genomförts av Måns Svensson (projektansvarig) och Karl Dahlstrand, båda verksamma vid Rättssociologiska institutionen vid Lunds universitet. Rapporten har sammanställts på uppdrag av Ungdomsstyrelsen och är ett kunskapsunderlag till myndighetens regeringsuppdrag (U2013/4492/UC) *Uppdrag att genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via internet och andra interaktiva medier*. Inom ramen för uppdraget ska Ungdomsstyrelsen genomföra insatser för att förebygga kränkningar, trakasserier och hot som riktas mot flickor och pojkar samt unga kvinnor och unga män via internet och andra interaktiva medier. Uppdraget ska genomföras utifrån ett jämställdhetsperspektiv, vilket bland annat innebär att flickors och unga kvinnors situation och behov särskilt ska uppmärksammas. Myndigheten ska också beakta internetns betydelse för yttrandefriheten och den demokratiska debatten.

Alice Bah Kuhnke, generaldirektör
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Inledning

Trots att sociala medier är ungt som samhällsfenomen så är forskningen på området långt ifrån obefintlig. Vid sidan om *sociala medier och marknadsföring* så är *ungdomars användning av sociala medier och de risker som följer av användandet* förmodligen det sociala medieområde som det forskats mest kring.

En central utgångspunkt för den här studien är betydelsen av att analysera och förstå sociala normer i förhållande till kränkningar, trakasserier och hot på nätet. Inte minst är det viktigt om man vill närma sig frågan om hur rätten och rättsväsendet kan bidra till en positiv utveckling på området. Det står klart att rätten och de sociala normerna verkar parallellt i det att de påverkar beteenden i samhället. Man vet också att de sociala normerna och rätten påverkar varandra. Dels har de sociala normerna en stark inverkan på rättens utformning då rätten typiskt sett är utformad för att spegla moral och värden i samhället. Dels kan omvänd påverkan också spela en viktig roll i samhället – när rätten går före och banar väg för förändrade beteenden kan det med tiden leda till förändringar av sociala normer i samhället. Människor tenderar, om förutsättningarna är de rätta, att omvärdera sin syn på vad som är rätt och fel på ett sådant sätt att värderingarna förändras i riktning mot det rättsligt förordade beteendet. Människor tenderar också att ställa krav på sin omgivning på ett sätt som överensstämmer med rättsligt förankrade värderingar.

Genom tydliga rättsliga signaler startar man processer som har potential att med tiden leda till förändrade sociala normer. Människor har då inte bara att förhålla sig till den via rätten skapade risken att ertappas, fällas och straffas, utan man har också att förhålla sig till risken att fördömas av sina medmänniskor. De sanktioner som kan knytas till den sociala kontrollen kan vara mycket kännbara. Det sista steget i rättens potential att förändra beteenden ligger i det faktum att sociala normer med tiden påverkar människors attityder. Attityderna utgör emotionella kognitiva tumregler, vilka guidar människor i deras handlingar på liknande sätt som normer. Skillnaden är att attityderna kommer inifrån och att de utgör en individuell emotionell inställning till det egna beteendet.

I regel tar det lång tid att forma människors attityder och den huvudsakliga ”programmeringen” sker i barndomen. Olika normstrukturer spelar en avgörande roll för formandet av individernas attityder. Barn använder sin omgivning och vuxenvärldens handlingsinstruktioner när de formar sin personliga inställning till hur de bör förhålla sig till olika valsituationer i det dagliga livet.

När en social norm motsvaras av en attityd (en emotionell kognitiv tumregel) talar man om att normen är internaliserad. Om man handlar i strid med den egna attityden upplever man en inifrån kommande ”sanktion” i form av dåligt samvete eller skuld känsla. I och med att en rättslig bestämmelse via de sociala normerna har internaliserats och motsvaras av attityder knutna till de handlande individerna själva har man att göra med en trefaldig beteendepåverkan: rättsliga och sociala sanktioner samt en intern emotionell signal. Rättens möjligheter att påverka människors attityder direkt är små. I stället påverkar rätten initialt genom att addera en faktisk risk att råka ut för rättsliga sanktioner och sekundärt genom att addera en risk att råka ut för sociala sanktioner. Först på längre sikt och med stöd i de sociala normerna kan rätten också påverka människors attityder. Ofta tar det en eller flera generationer för att man ska uppnå genomgripande attitydförändringar.

Det är i första hand rättens potential att påverka de sociala normerna i samhället som avgör om en lag kommer att leva upp till vad som avsetts med den. Det är därför av stor vikt att man förstår hur de sociala normstrukturerna ser ut på de specifika områden som man överväger att reglera. Utan stöd i de sociala normerna har lagen små möjligheter att påverka beteenden. Det empiriska underlag som presenteras i den här rapporten har samlats in i syfte att kunna utgöra ett underlag för överväganden om hur samhällets insatser bäst utformas för att komma tillrätta med det samhällsproblem som nätkränkningar har kommit att bli.

Det handlar om att förstå komplexa strukturer av rättsliga och sociala normer som ligger till grund för långsiktiga attitydförändringar. Kunskap om sociala normer kring kränkningar, trakasserier och hot på nätet är också av vikt för att förstå rättens begränsningar för att kunna påverka beteenden i en önskvärd riktning. Rättsliga signaler måste även kompletteras med (eller i vissa fall ersättas av) andra samhälleliga insatser. Det kan i det här fallet exempelvis röra sig om informationsinsatser, utbildning och olika sätt att involvera leverantörer och företag som levererar tjänster på nätet. Kunskap om de sociala normerna på området blir relevanta också för dessa insatser.

Internationell forskning på området

Det finns en mängd studier inom olika discipliner kring hur sociala medier påverkar ungas uppväxtvillkor. Huvudsakligen har olika risker och andra negativa effekter uppmärksammats. Ofta har skillnader och likheter mellan kränkningar som sker online och offline studerats samt hur olika problem kan förstås och motverkas (Barak 2005, Dowdell & Bradley 2010, Franks 2012, Kennedy & Taylor 2010, Melander 2010, Mitchell, Ybarra & Finkelhor 2007, Reed 2010, Sivashanker 2013, Tynes & Giang 2009, Ybarra, Alexander & Mitchell 2005, Ybarra & Mitchell 2004). De tidigaste publikationerna på området rörde huvudsakligen juridiska aspekter på nätet och därmed även förekomsten av olika kränkningar online och annan cyberbrottslighet, ofta i en alarmistisk anda (Brenner 2007, Finkelhor, Mitchell, Wolak & National Ctr for Missing & Exploited Children 2000, Furger 1996, Livingstone 2003).

Efterhand har en rad mer beteende- och samhällsvetenskapliga studier tillkommit kring hur den digitala tekniken påverkar de unga användarnas levnadsvillkor, olika riskbeteenden, skolresultat, eventuella psykiska skador med mera (Livingstone 2006a, Mitchell et al. 2007, Patchin & Hinduja 2008, Ybarra et al. 2005, Ybarra & Mitchell 2004). Olika longitudinella studier visar att andelen unga som själva anger att de har erfarenhet av trakasserier online har ökat (Hueston & Andersen 2012, Jones, Mitchell & Finkelhor 2013). Den mest avgörande faktorn i detta avseende torde vara att andelen som använder sociala medier samtidigt har ökat (O'Dea & Campbell 2012, Ritter 2014) men också att användarna spenderar allt mer tid online (Lindsay & Krysik 2012). Det finns samtidigt studier som visar att nivån av nätkränkningar och trakasserier är stabil över tid (Ybarra, Mitchell & Korchmaros 2011), vilket innebär att problembilden inte är enhetlig.

Parallellt med ökad användning ökar även medie- och informationskunnigheten, liksom säkerhetsmedvetenheten hos de unga nätanvändarna (Christofides, Muise & Desmarais 2012, Livingstone & Haddon 2009), vilket kan minska riskerna och de upplevda problemen. Att på detta sätt relatera olika risker och negativa erfarenheter med den användargenererade kunskapen och kompetensen kring hur dessa risker kan begränsas och hur olika negativa erfarenheters effekter kan förstås är en viktig del av problembilden (Clark, Werth & Ahten 2012).

Det faktum att sociala medier är användargenererade till sin natur har uppmärksammats i relation till kränkande beteenden. Sådana studier handlar bland annat om hur mobbning och trakasserier kan uppkomma i samband med onlinespel (Burgess, Sellitto, Cox & Buultjens 2011, Teng, Tseng, Chen, Wu 2012). En annan studie påvisar att spela våldsamma dataspel korrelerar till både att bli utsatt för nätmobbing och att själv utöva nätmobbing (Lam, Cheng & Liu 2013). Studier har även visat att personer med låg självkontroll oftare än personer med hög självkontroll råkar ut för att bli hackade och/eller utsatta för nätmobbing och andra trakasserier på nätet. Den låga självkontrollen utgör en riskfaktor i sig (van Wilsem 2013).

Allmän riskbild och konsekvenser av nätkränkningar ur ett ungdomsperspektiv

Av olika sociala forum är Facebook den nätverkstjänst som intresserat forskare mest och Facebook är därmed också mest studerad (Byron, Albury & Evers 2013, Christofides et al. 2012, Freis & Gurung 2013, Heath 2012, Hur & Gupta 2013, Kwan & Skoric 2013, Mainiero & Jones 2013, Pedersen 2013, Visser, Huiskes & Korevaar 2012). Facebook är också en av de mest populära sociala nätverkstjänsterna bland internetanvändare, oavsett ålder, och forskningen om nätverkstjänstens sociala och kulturella påverkan är omfattande (Heath 2012, Mainiero & Jones 2013). Forskningen inkluderar bland annat frågor om hur föräldrar och barn påverkas av det gemensamma Facebookanvändandet (Dowdell 2013), liksom användandets relation till skolmiljön (Kwan & Skoric 2013, Reigle 2007, Valentine 2013) och till andra sociala arenor.

Eftersom sociala medier ofta används som pedagogiskt hjälpmedel i skolan har dess påverkan på de ungas fostran, deras utsatthet för risker och andra negativa erfarenheter undersökts (Clark et al. 2012) i en pedagogisk kontext. Studier har därmed också uppmärksammat och undersökt hur skolpersonal och andra som möter unga kan hjälpa till och förhålla sig till de risker som unga utsätts för (Dowdell & Bradley 2010).

Det faktum att såväl ungdomar som vuxna använder sig av de olika sociala nätverkstjänsterna aktualiserar även problematiken kring sexuella övergrepp som kan följa på användandet (Bossler, Holt & May 2012, Dowdell 2013, Dowdell & Bradley 2010, Priebe & Svedin 2012). På grund av att exponeringen och därmed även den potentiella risken för sexuella ofredanden och så kallad *grooming* är omfattande för unga nätanvändare så har en rad faktorer som är förknippade med ökad risk och därmed ökad sårbarhet identifierats. Bland dessa faktorer ingår särskilt bristande kontakt med vuxenvärlden (Valentine 2013, Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech & Collings 2013).

Ett flertal studier har försökt att ge en bild av hur främst unga påverkas av det faktum att de spenderar en stor del av sin vakna tid online och då främst genom att använda sig av sociala medier (Akbulut, Sahin & Eristi 2010, Bossler et al. 2012, Ybarra & Mitchell 2004). Det är viktigt att påminna sig om att de ungas användande av sociala medier både innebär negativa erfarenheter och olika risker men också många möjligheter och positiva erfarenheter (Hur & Gupta 2013, Sengupta & Chaudhuri 2011). Exempelvis kan nätet vara en viktig social arena för blyga personer och för de som annars kan ha svårt att finna personer som exempelvis delar liknande intressen eller livsstil (Sokal 2010). De unga nätanvändarna beskrivs dock främst utifrån ett högriskbeteende, vilket leder till ett fokus på behovet av olika preventiva åtgärder (Lwin, Li & Ang 2012). Ämnet aktualiseras särskilt utifrån det faktum att unga personer spenderar mycket tid på att använda sociala medier och många börjar relativt tidigt i livet. Idag har nästan hälften av alla tvååringar (45 procent) använt internet någon gång, och i åldersgruppen 16–74 år har Sverige en av topplaceringarna för internetanvändning i världen. Bara Island och Norge har högre enligt rapporten *Svenskarna och internet 2013* (Nilsson 2013).

Idag har även internetanvändandet flyttat närmare användaren och blivit mera mobilt, såväl socialt som praktiskt, genom användningen av smartphones och surfplattor. Detta behöver inte betyda att riskerna eller de negativa erfarenheterna har ökat för de unga användarna. En utgångspunkt kan därför vara att det inte är användningen av sociala medier i sig som är en riskfaktor utan själva användarbeteendet i relation till olika faktorer hos användarpersonen (Sengupta & Chaudhuri 2011). Kunskapen om denna relation har lett till riktade insatser i syfte att höja ungas mediekunnighet, till exempel vikten av källkritik på nätet (Snyder, Jevons, Henderson, Gabbott & Beale 2011). Närvaro på nätet är en fråga som kräver ytterligare problematisering och studier eftersom forskningen visar att det råder ett kausalt samband mellan en hög närvaro inom sociala medier och risker online samtidigt som att ett ökat användande leder till en ökad digital kompetens som i sin tur gör att användaren kan undvika risker knutna till användningen av sociala medier (Bossler et al. 2012, Staksrud, Ólafsson & Livingstone 2013).

En central utgångspunkt, när man studerar nätkränkningar i en svensk kontext, är att Sverige, i ett internationellt sammanhang, har en befolkning som i ovanligt hög grad är uppkopplad mot nätet. Sverige anses dock vara ett så kallat *medelriskland* när det gäller ungas nätanvändning (Livingstone & Haddon 2009) eftersom de unga nätanvändarna i Sverige upplever en begränsad riskbild i relation till andra länder, exempelvis Norge och Storbritannien, som i likhet med Sverige har en hög andel unga internetanvändare. Sammantaget har det europeiska forskningsprojektet *EU Kids Online* visat att runt 15–20 procent av de unga nätanvändarna i Europa anger att de upplevt oro, obehag eller hot online (Livingstone & Haddon 2009).

Eftersom Sverige har så hög onlineaktivitet är det särskilt intressant att undersöka de unga svenskarnas informationskunnighet och riskhantering samt vilka normer som utvecklats i synen på kränkningar och andra brottsliga gärningar online. En studie där ungdomar från sex olika europeiska länder fick ta ställning till olika scenarier som rörde mobbing, såväl online som offline, visade att de svenska respondenternas svarsmönster inte avvek på något avgörande sätt från de europeiska länder som ingick i studien (Menesini et al. 2012). Ett problem vid olika komparativa studier av detta slag, liksom vid andra jämförelser mellan olika studier i ämnet, är samtidigt att begreppet *cyberbulling* inte definieras på liknande sätt och överlag är ett relativt brett begrepp (Berne et al. 2013).

Om man övergår till att titta något mer konkret på vad som präglar kränkningarna online och på sociala medier så förefaller det som om nätets möjlighet till anonymitet och osynlighet gör att nätmobbingen ofta upplevs som mer aggressiv än mobbing offline av den drabbade, även om de båda formerna i praktiken ofta är samverkande (Law, Shapka, Domene & Gagné 2012, Menesini et al. 2012, Palladino, Nocentini, & Menesini 2012). Samtidigt är det viktigt att betona att förståelsen av begrepp som anonym, liksom gränsen mellan det privata och det offentliga livet, förändras och ser olika ut i olika åldersgrupper, vilket bör beaktas när vuxna försöker förstå de ungas livsvillkor online (Livingstone 2006b).

Det är heller inte säkert att de unga själva, trots ett aggressivt nätbeteende inklusive

nätmobbing, ser sina gärningar som ett uttryck för mobbing eller andra trakasserier, även om det har visat sig bero på vilken typ av nätmobbing som den unga gärningspersonen ägnar sig åt (Law et al. 2012). Exempelvis visade en engelsk studie att de unga inte betraktar ”*facerape*” som nätmobbing utan mer som ett ömsesidigt beteende (Pedersen 2013). Det är dock ett allmänt känt fenomen att den som konstruerar ett meddelande ofta har en annan förståelse av dess innehåll och mening än mottagaren, även om forskningen om vad det betyder för hur digital kommunikation fungerar ur ett ungdomsperspektiv delvis varit utvecklad (Livingstone 2007).

Ur ett såväl preventivt som pedagogiskt perspektiv är det därför avgörande hur olika ingrepp eller restriktioner i de ungas nätanvändande motiveras, exempelvis hur en moderator på en social nätverkstjänst motiverar sina ingripanden och tillrättavisanden. En studie har visat att det är viktigt att motivera ingripandet utifrån en berättelse där den berörde kan se sin egen roll och känna igen sig och sitt beteende och därmed förstå den reaktion som agerandet har förorsakat (Laer 2013).

När vuxna, exempelvis i skolmiljön, ska påverka eller förstå de ungas nätbeteende så har det därför argumenterats för att dessa personer bör sträva efter att inta det perspektiv som personer som vuxit upp med nätet har och försöka utgå från de levda erfarenheterna. Det finns annars en risk för att de vuxna framstår som ”immigranter” som inte förstår eller kan läsa av situationen, utan endast är på besök utifrån den vuxnes egna premisser (Sokal 2012).

Särskilda riskbilder och utsatta grupper

Det finns även betydande skillnader mellan könen för hur nätets möjligheter tas tillvara. Överlag lägger flickor i betydligt större utsträckning än pojkar tid på sociala medier medan förhållandet är det omvända för spelande (Forsman 2014) och fildelning som är betydligt vanligare bland pojkar än bland flickor. Oberoende av nätet finns det stora skillnader avseende etnicitet, klass och kön när det kommer till de ungas uppväxtvillkor och tidigare undersökningar har visat att sårbarhet på och utanför nätet ofta går hand i hand (Mitchell et al. 2007). Flickor tycks i högre grad utsättas för olika sexuella risker på nätet som oönskat sexuellt innehåll (pornografi) och *sexting* (sexting innebär att skicka texter, bilder eller filmer med sexuellt innehåll via mobilen). Flickor känner sig även i större utsträckning kränkta än pojkar och då även mer intensivt (d’Haenens, Vandoninck & Donoso 2013).

Studier har visat att flickor är överrepresenterade både som offer och som förövare vid nätmobbing. Det finns samtidigt studier som visar att pojkar istället tar högre risker online och i större utsträckning än flickor är drabbade av nätmobbing. Det skulle kunna relateras till att majoriteten av de olika informationskampanjerna och annan uppmärksamhet har fokuserat på flickornas situation (Pedersen 2013).

En finsk studie har visat att risken att råka ut för brottsliga kränkningar online är högre ju yngre nätanvändarna är och bland flickorna verkar det sociala stödet och nätverket offline ha en tydligare preventiv verkan än bland pojkarna (Oksanen & Keipi 2013).

En svensk studie har visat att mobbade flickor i högre grad anses vara mobbade utifrån det egna beteendet än vad som gäller för mobbade pojkar. Detta gäller oavsett om det är flickor eller pojkar som gör bedömningen av orsaken till mobbningen. Samtidigt påverkas flickornas kroppsuppfattning i större utsträckning negativt av mobbningen än vad pojkarnas gör även om det finns ett samband mellan negativ kroppsuppfattning och mobbning för båda grupperna (Frisén, Berne & Lunde 2013). Studien visade även att nätmobbningen är mer utbredd bland 10-åringarna (årskurs fyra) i jämförelse med bland 15-åringarna (årskurs nio), vilket visar att barnperspektivet är minst lika viktigt som det ungdomsperspektiv som brukar vara utgångspunkten när nätmobbning och nätutsatthet behandlas (Frisén et al. 2013).

En annan svensk studie rapporterade att unga personer som tillhörde någon sexuell minoritetsgrupp i högre grad hade erfarenheter av olika kränkningar online och sämre psykisk hälsa, men även att de i högre grad var villiga att söka hjälp och stöd än heterosexuella ungdomar (Priebe & Svedin 2012).

Det finns ett flertal generella studier som visar på olika grad av negativa effekter hos unga som utsätts för nätmobbning. Nätmobbning kan leda till olika psykiska konsekvenser som depressiva symtom, ångest, försämrade självkänsla och en ökad ensamhetskänsla (Tokunaga 2010) liksom självmordstankar (Patchin & Hinduja 2008). Även den unges relationer till exempelvis föräldrar och skolpersonal kan skadas, med till exempel försämrade skolresultat (Beran & Li 2005). Ofta upplevs oönskade bilder och kommentarer kring den unges utseende som besvärande, även om beteendet kanske inte ses som uttryck för mobbning av den som utför handlingarna (Slonje & Smith 2008). Frågan varför det är relativt få, som varit eller är drabbade av nätmobbning, som faktiskt anmäler eller informerar någon vuxen om händelsen har uppmärksammats.

Enligt en kanadensisk studie skulle endast en av tio informera en vuxen om de drabbades av nätmobbning (Li 2010). Vilka faktorer som främjar att andra användare, av exempelvis Facebook, går in och försöker motverka pågående mobbning har också undersökts. I en kvalitativ deltagande observationsstudie visade det sig att personer som i psykologiska tester visade sig ha hög empati och en tolerant attityd till minoriteter av olika slag är mer villiga att ingripa än andra (Freis & Gurung 2013). Eftersom uppskattningen av olika skador, relaterade till ungas användning av sociala medier, är bristfällig och inte följer en gemensam måttstock blir även risk- och sårbarhetsbedömningar bristfälliga (Livingstone 2013, Livingstone & Helsper 2013).

Sammanfattningsvis kan relationen mellan ungas riskbeteende offline och online beskrivas som att *"mobile & online risks are increasingly intertwined with pre-existing (offline) risks in children's lives"* (Livingstone & Smith 2014). Att utsatthet online och offline ofta är sammanlänkade talar för att olika proaktiva åtgärder för att hindra att unga drabbas av mobbning, trakasserier eller kränkningar online bör ses i ett vidare samhällsligt, rättsligt och socialt sammanhang.

Rättssociologisk forskning på området

Att rättsväsendet och lagstiftningen har haft svårigheter att erbjuda nätets brottsoffer skydd och upprättelse för kränkningar har uppmärksammats (Vamialis 2013). I grunden är problemet ett rättstrygghetsproblem, men eftersom det rör ungas möjlighet att få stöd och hjälp genom rättsväsendet så kan rättens brister på området resultera i att en uppväxande generation får en bristande tilltro till rättsväsendets möjlighet att råda bot på olika kränkningar online. På sikt skulle detta kunna leda till att rättsstatens legitimitet minskar. Denna risk kan relateras till det faktum att rättsväsendet har prioriterat att beivra exempelvis upphovsrättsbrott, som också är starkt knutna till den digitala tekniken, men där de sociala normerna tydligt visar att det saknas stöd för att betrakta nedladdning som ett allvarligt brott (Svensson & Larsson 2012).

Det har hävdats att skärpta lagregler om vad som tillåtet på nätet skulle innebära en inskränkning av friheten, och då särskilt yttrandefriheten, som är nätets kärnvärde (Karniel 2009). Det har också hävdats att rättsläget är oklart och behöver utvecklas (Citron 2009, Guichard 2009) samt att nätet inte lämpar sig för traditionell rättslig reglering (Lessig 1999). Ett flertal uppmärksammade rättsfall har under senare tid behandlat ansvarsfrågor kopplade till vad som skrivs och görs inom sociala medier. Samtidigt råder det en stor osäkerhet kring vad som faktiskt gäller rättsligt för kränkningar på nätet, vilket riskerar att skada förtroendet för rättsväsendet och då särskilt bland unga. Utifrån kränkingsproblematiken på nätet har frågan om möjligheterna för drabbade att få upprättelse genom att få sina erfarenheter rättsligt prövade särskilt uppmärksammats (Schultz, Wiklander & Bardon 2013). Det har även framhållits att det behövs mer utbildning och information om nätanvändares fri- och rättigheter för att på sikt stärka en form av digitalt medborgarskap med kritiska och ansvarskännande nätanvändare som mål (Citron & Norton 2011).

Den övergripande bilden är att nätkränkningar, nätmobbning och annan nätbrottslighet allt mer har kommit att uppmärksammas, både kring ökade rättsliga ambitioner och kring ett ökat kunskapsintresse av problematikens karaktär, såväl i Sverige som internationellt (Flowers, Zeadally & Murray 2013, Låftman, Modin & Östberg 2013, Mohamed 2013, Negre & Go III 2013, Perry & Olsson 2009, Soudijn & Zegers 2012). Den svenska lagstiftaren har särskilt betonat att näthatarna och kränkningarna på nätet är ett demokratiproblem och ett prioriterat område som kräver politiska och rättsliga krafttag för att motverkas. Som ett led i denna satsning har regeringen beslutat om en proposition som bland annat innehåller förslag på att ge enskilda personer en starkare processuell ställning i ärekränkningsmål (jfr prop. 2013/14:47). Brottsförebyggande rådet (Brå) har av regeringen fått i uppdrag (Ju2013/7101/KRIM) att kartlägga hur de polisanmälda hot och kränkningar som sker via internet ser ut och vilka som blir utsatta för dessa brott. I uppdraget ingår även att beskriva vilka problem som finns i rättsväsendets arbete med att utreda och lagföra internetrelaterade hot och kränkningar samt att ge förslag på åtgärder och förbättringar.

Samhällets ambitioner att motverka olika former av kränkningar i form av brottsliga gärningar, diskriminering eller mobbning inom arbetslivet, skolans värld och det

övriga samhället har således successivt ökat under de senaste decennierna (Castillo, Dressier, Foglia & Faber 1979, Hayashi 1995, van Dam 2011). Det finns flera olika förklaringar till detta, exempelvis har brottsofferperspektivet vuxit fram som en drivande faktor inom kriminalpolitiken (Lernestedt & Tham 2011), liksom arbetet med att motverka diskriminering och andra gärningar som strider mot demokratiska värden och de mänskliga fri- och rättigheterna (Unger 1983). De politiska ambitionerna att motverka dessa gärningar och dess effekter på samhället har ökat, vilket har resulterat i en lång rad utredningar och rättsliga åtgärder (SOU 2005:41, SOU 2006:30, prop. 2007/08:95), liksom forskning om problematiken kring diskriminering och kränkningar av de mänskliga fri- och rättigheterna (Diesen 2005). Statens ambitioner att genom allmänprevention förstärka olika sociala normer och därmed uppnå en handlingsdirigerande funktion kan även sägas utmärka de senaste decenniernas kriminalpolitik (Andersson & Nilsson 2009, Hydén & Hydén 2011). För att lyckas med denna ambition förutsätter det att målgruppen för lagstiftningen har god normkunskap, och därmed kan förhålla sig till det önskvärda handlingsutrymmet, att sanktionssannolikheten upplevs reell samt att målgruppen upplever en viss sanktionsstränghet som fungerar avskräckande (Andersson & Nilsson 2009, Baier & Svensson 2009).

Vad som också uppmärksammats är hur olika diskriminerande maktordningar och exkluderande praktiker motverkar olika individers och gruppers möjligheter att delta i det offentliga samtalet, vilket kan underminera det demokratiska samhället på sikt. Genom ett sådant *intersektionellt synsätt* framträder att flera diskrimineringsgrunder, ”andrafierande” eller exkluderingsmekanismer ofta kan samverka och därmed förstärka varandra i praktiken (Browne & Misra 2003, De los Reyes & Mulinari 2005, Knocke, De los Reyes, Molina & Mulinari 2002).

Kopplat till debatten och uppmärksamheten kring kränkningar på nätet betyder detta att grupper och individer kan riskera att diskrimineras och utsättas för begränsningar i sin yttrandefrihet utifrån att de tillhör flera olika grupper och därmed kan drabbas av exempelvis både sexualiserade och rasistiska kommentarer (Halder & Jaishankar 2011). Det kan då innebära att exempelvis unga kvinnor i större utsträckning än andra begränsas i sin möjlighet att använda sig av nätet och sociala medier. Problematiken kring nätkränkningar blir då en demokratifråga och en fråga om tillgänglighet till olika arenor som kan vara av värde för personens sociala liv.

Enligt Utbildningsdepartementets uppdrag (U2013/4492/UC) till Ungdomsstyrelsen att genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via internet och andra interaktiva medier ingår även att analysera och identifiera problemområden, kunskapsluckor och utvecklingsbehov i det förebyggande arbetet. Det har under senare tid allt mer uppmärksammats att hot, trakasserier och kränkningar i till exempel kommentarsfält, forum, bloggar och på hemsidor kan innebära ett demokratiskt problem om det medför att den som yttrar sin mening möts av hot, trakasserier och kränkningar på internet. Regeringens uppdrag till Ungdomsstyrelsen utgår från ett jämställdhetsperspektiv och ett ungdomsperspektiv, vilket bland annat innebär att flickors och unga kvinnors situation och behov särskilt ska uppmärksammas.

Rättsliga förutsättningar

Det som benämns som kränkningar, trakasserier och hot via internet och andra interaktiva medier kan bestå av en rad olika brottstyper. Det finns som bekant inget brott som heter *näthat* eller *kränkning på nätet* utan man får tillämpa de allmänna lagrum som brottsbalken innehåller. Här beskriver och kommenterar vi en rad av de mest relevanta brottstyperna kortfattat.

Från ett ungdomsperspektiv är det viktigt att framhålla att enligt svensk straffrätt kan även barn och ungdomar begå brott (det saknas ett generellt krav på tillräknelighet för straffansvar enligt svensk rätt). Istället görs bedömning vid påföljdsledet där BrB 1 kap. 6 § (brottsbalken) fastställer att ingen får dömas till påföljd för brott som hen har begått före 15 års ålder. I praktiken innebär detta att barn inte ska åtalas, men barn kan i undantagsfall bli föremål för så kallad bevistalan enligt 38 § LUL, lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Om den unge är mellan 15 och 21 år ska rätten göra en särbehandling på grund av ungdom vid såväl straffmätning som påföljdsbestämningen. Man talar ibland om så kallad *ungdomsrabatt* enligt BrB 29 kap. 7 §. Regeln anger att levnadsålder ska beaktas vid straffmätningen och i praktiken kan en 15-åring få en upp till 85-procentig straffnedsättning i jämförelse med vuxna. För gärningspersoner som är under 18 år finns det en presumtion mot fängelse enligt BrB 30 kap. 5 §. Det dominerande påföljdsvalet för unga gärningspersoner är ungdomstjänst och slutna ungdomstjänst men i praktiken spelar även påföljdsvalen villkorlig dom och skyddstillsyn stor roll, särskilt för de något äldre ungdomarna. För unga gärningspersoner och unga brottsoffer intar även socialtjänstlagens regler om medling vid ungdomsbrottslighet en speciell roll, även om tillämpningen ser olika ut i olika kommuner.

Ur rättssäkerhetssynpunkt speglar även åldern på brottsoffret roll vid ärekränkingsreglerna eftersom det faktum att brottet riktats mot någon som är under 18 år kan föranleda att åklagare får väcka allmänt åtal trots att enskilt åtal är huvudregeln för brotten förtal och förolämpning (BrB 5 kap. 5 §). Denna regel tillämpades exempelvis vid det uppmärksammade Instagrammålet i Göteborg.

Det finns även särskilda bestämmelser för sexualbrotten då brotten riktas mot barn och ungdomar som i praktiken spelar en viktig roll vid såväl internetrelaterad brottslighet som vid kontaktförsök och sexuell posering. Vid skadeståndsansvar finns särskilda regler för ungas skadeståndsansvar som begränsar skadeståndsansvarets omfattning och vid skador i samband med brott har även barnets vårdnadshavare viss ersättningsskyldighet.

Förtal och förolämpning

Ärekränkingsbrotten (BrB 5 kap.) förtal och förolämpning är troligen de brottstyper som är de mest relevanta vid merparten av alla kränkningar på nätet och inom sociala medier. Förtal är ett brott som består i att ärekränkande uppgifter lämnas till någon annan än den beskyllde, alltså att kraftigt besvärande uppgifter sprids till någon utomstående, vilket riskerar att denne får en negativ bild av den utpekade och drabbade personen. Att på ett sådant sätt utpeka en annan person som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller på annat sätt *"lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning"* kan alltså vara brottsligt. Det är inte avgörande om beskyllningen görs online, muntligt eller på annat sätt och det är inte heller avgörande om beskyllningen är sann eller inte. Om den ärekränkande beskyllningen görs online och på så sätt får större spridning kan detta vara en försvårande omständighet.

Enligt BrB 5 kap. 3 § innebär förolämpning, som också är ett ärekränkingsbrott vid sidan av förtal, att någon *"smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom"*. Kriminaliseringen tar sikte på att skydda mot sådana kränkande uttalanden som uteslutande är ägnade att såra en annan persons självkänsla (det som ofta benämns som den subjektiva äran medan förtalsbestämmelsen skyddar den objektiva äran). Att smäda en person kan liknas vid att håna eller utföra något annat skymfligt beteende mot denne, till exempel genom att ett kraftuttryck riktas mot denne samt att detta uppfattas av den drabbade. Det finns ett flertal rättsfall som tar fasta på att uttalandena har innehållit anspelningar på ras, hudfärg, etnicitet, kön eller sexuella preferenser. Huvudregeln är att ärekränkingsbrotten ligger under så kallat enskilt åtal, vilket betyder att polis och åklagare inte kommer att utreda ett anmält ärekränkingsbrott om det inte faller under de speciella undantagsreglerna och dessutom är av allmänt intresse (att åtal anses påkallat från allmän synpunkt).

Olaga hot

Enligt BrB 4 kap. 5 § innebär olaga hot, som är ett brott mot frihet och frid, att någon hotar att skada dig eller din egendom. Hotet som riktas mot dig kan omfatta andra personer, djur eller föremål som har stor betydelse för dig. För att hotet ska vara brottsligt måste du uppfatta hotet som allvarligt, hotet ska vara ägnat att framkalla allvarlig fruktan och den bedömningen ska göras utifrån den hotades perspektiv. Att skriva på Twitter att du vill slå, mörda och våldta en person kan således räknas som olaga hot. Även om du egentligen inte menar det och inte har några planer på att verkligen göra alla de här sakerna, så kan den som utsätts bli rädd. År 2013 dömdes en person för olaga hot efter att gärningspersonen twittrat att denne *"ville tortera"* en politiker. Personen dömdes till skadestånd och fick betala 5 000 kronor till politikern trots att denne försvarade sig med att hen inte menade så mycket med texten.

Stort avseende brukar fästas vid hur situationen har uppfattats av den hotade. Om gärningsmannen verkligen hade för avsikt att fullfölja hotet inverkar inte på bedömningen av gärningens straffbarhet. Detta framgår av en hovrättsdom där en Facebookdiskussion bedömdes som olaga hot trots att hotet inte hade uttalats direkt till den hotade, utan ansvar kan enligt rätten, komma ifråga även då hotet har kommit till den hotades kännedom

genom förmedling av en tredje person (B 5724-13). Det krävs inte att hotet direkt riktas mot någon utan det kan räcka att hotet indirekt kommer till den hotades kännedom.

Ofredande

Enligt BrB 4 kap. 7 § innebär ofredande, som också är ett brott mot frihet och frid, att *”någon handgripligen antastar eller medelst skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende eljest ofredar annan”*. I praktiken har upprepade kontaktförsök i form av exempelvis telefon- och brevterror inneburit att gärningspersonen dömts för ofredande. Mobbning har också bedömts innebära straffrättsligt ansvar för brottet ofredande. *”Cyberstalkning”* har även bedömts utgöra ofredande, och det är hänsynslösheten i beteendet som utgör det kriminella, liksom att man genom *”facerape”* olovligen går in någon annans Facebooksida och till exempel ändrar profilden till en nakenbild (jfr B 81-12). Enligt en tingsrättsdom (B 1051-13) dömdes två kvinnor, som hade ändrat en 17-åring inloggningsuppgifter till Facebook och lagt ut en nakenbild av henne, till ofredande och dataintrång.

Sexuellt ofredande

Enligt BrB 6 kap. 10 § gäller att *”(d)en som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.”*

I praxis har gränsen för det straffrättsliga ansvaret konkretiserats även om gränsdragningen delvis kan sägas kännetecknas av oklarhet. Enligt en hovrättsdom (B 3007-12) blev en man, som i en Facebookchat skrev till en tonårstjej att hon var sexig och hade snygg kropp, friad från anklagelsen om sexuellt ofredande. Mannen anses inte ha uppträtt sedlighetssårande enligt domstolen. I ett annat fall dömdes en 35-årig kvinna från Nyköpings kommun för sexuellt ofredande sedan hon sexchattat med sin sons 12-åriga fotbollskompis på Facebook. Kvinnan nekade till brott och menade istället att det var hennes 10-åriga dotter som chattat med pojken. På nätet kan sexuellt ofredande innebära att någon genom ord eller handlande ofredar en annan på ett sätt som är ägnat att typiskt sett kränka den andres sexuella integritet, någon kränkning i subjektiv mening måste därmed inte föreligga i det enskilda fallet.

Hets mot folkgrupp och hatbrott

Brottet hets mot folkgrupp (BrB 16 kap. 8 §) innebär att *”(d)en som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning”* döms för hets mot folkgrupp.

Enligt en hovrättsdom (B 1487-12) dömdes en före detta lokalpolitiker för hets mot folkgrupp efter att ha skrivit nedsättande om två folkgrupper på sin blogg. Hatbrott (BrB 29

kap. 2 §) är en samlande beteckning på brott där det i motivet funnits ett tydligt hat mot det som offret i gärningsmannens ögon representerade, rent lagtekniskt är det en straffskärpningsregel som kan tillämpas vid straffmätningen. Brottet innebär att någon angriper en person eller en grupp av människor på grund av deras uppfattade etniska bakgrund, religion, sexuella läggning eller könsöverskridande identitet. Även om viss oenighet råder om exakt vad som bör inkluderas i begreppet hatbrott råder internationell enighet om att händelsen är ett resultat av bristande respekt för mänskliga rättigheter och människors lika värde. Olaga hot och ofredande är de vanligaste brottstyperna, följt av våldsbrott och ärekränkning, men även brottet hets mot folkgrupp utförs ofta med hatbrott som motiv enligt Brottsförebyggande rådet.

Rättsliga begränsningar

För trakasserier och kränkningar på nätet gäller genomgående att dessa är tvungna att nå upp till en relativt hög tröskel för att kunna bedömas som åtalsbara. Därmed inte sagt att det inte sker ett stort tal antal kränkningar på nätet som är åtalsbara gärningar. Vi har således med stor sannolikhet att göra med ett betydande mörkertal av antalet anmälningar i relation till det verkliga antalet brottsliga kränkningar. Detta gäller i huvudsak gärningar som faller under straffstadgandena för brotten olaga hot, olika ofredanden och ärekränkningensbrotten (förtal och förolämpning). Dessa brottstyper brukar betecknas som frihets- och fridsbrott, vilket ganska väl beskriver att det rör sig om brottslighet som på ett mer symboliskt plan kränker den drabbades integritet och privatliv än exempelvis de mer fysiska brotten misshandel och stöld.

Problemet med att tillämpa exempelvis brottet olaga hot, när brottet utförs inom sociala medier, är att gärningen ska vara allvarligt menat och därmed ”*vara ägnat att framkalla allvarlig fruktan*” utifrån den hotades perspektiv. Detta medför att mer ”allmänna” hot och ett allmänt hårt och tufft språkbruk, även om det semantiskt innehåller hot, inte är ett brott så länge inte mottagaren verkligen känner en allvarlig fruktan.

I Mårten Schultz bok *Näthat – Rättigheter och möjligheter* (Schultz et al. 2013) beskrivs åtta rättsfall där olika domstolar dömt personer till ansvar för brottet olaga hot och där gärningen utförs på nätet. Utifrån en polisanmälan, även om anmälan inte leder till åtal eller fällande dom, kan ett brottsoffer även få brottsskadeersättning för vissa typer av brottsliga angrepp som medfört en kränkning. Här ingår brottet olaga hot och i Brottsoffermyndighetens referatsamling kan man därför ta del av ett antal beslut om utbetalad brottsskadeersättning som grundas på olaga hot som utförts genom sms och internet. Det finns ett flertal rättsfall där gärningsmannen dömts till ofredande eller sexuellt ofredande.

I praktiken används ofta både någon form av sociala medier, till exempel Facebook, i kombination med mejl, telefonkontakt genom sms eller telefonsamtal. Ofta utgörs brottet av att gärningspersonen under en avgränsad tid gjort ett mycket stort antal kontaktförsök där själva ofredandet kan bestå i såväl själva innehållet som frekvensen på meddelandena eller andra kontaktförsök. För dessa upprepade kränkningar av en persons integritet så kan även det relativt nya brottet *olaga förföljelse* (BrB 4 kap. 4 §) aktualiseras.

Vid sexuellt ofredande räcker det ofta med endast något fåtal meddelanden eller andra kontaktförsök för att det ska vara en brottslig gärning om karaktären är sådan att det rör sig om sexuella kränkningar. Även för denna typ av brottskategori redovisar Schultz ett tiotal domar i sin bok och likaså redovisar Brottsoffermyndigheten ett flertal fall där brottskadeersättningen utgått vid ofredanden som utförts med hjälp av nätet. Som ett exempel på hur Brottsoffermyndigheten arbetar beskriver han ett fall av sexuellt ofredande som resulterade i att den drabbade flickan, brottsoffret, fick 10 000 kronor i brottskadeersättning. Här följer ett utdrag ur referatsamlingen för 2012:

”En 14-årig flicka och hennes kamrat kom i kontakt med en man via Internet. Mannen förmådde flickorna att mot betalning medverka i en film av pornografisk natur via deras webbkamera. Tingsrätten dömde mannen för sexuellt ofredande och förpliktade honom att betala skadestånd till flickan med 10 000 kr för kränkning. Domen fastställdes av hovrätten. Brottskadeersättning utgick med samma belopp.”

Men Brottsoffermyndighetens referatsamling innehåller även avgöranden som inte ansetts ge rätt till brottskadeersättning och därmed ger den också vägledning för vilka gärningar som inte ansetts vara kränkningar. Nedan beskriver vi ett sådant fall:

”En mans fotografier och personuppgifter användes av en okänd person som på Internet utgav sig för att vara mannen. Personen chattade med andra i mannens namn och uttryckte sig både kränkande och otrevligt mot de andra. Ingen har kunnat bindas till gärningen. Brottsoffermyndigheten fann inte att det brott som mannen utsatts för utgjorde en sådan allvarlig kränkning att ersättning enligt brottskadelagen kunde lämnas.”

Utöver de ovan nämnda lagrummen kan även några andra relevanta brott nämnas som aktualiseras genom ungas användande av sociala medier. Det gäller bland annat brottet *dataintrång* (BrB 4 kap. 9c §). Den som olovligen bereder sig tillgång till, ändrar, utplånar eller blockerar uppgifter som är avsedda för elektronisk behandling (vilket i praktiken innebär att göra en *facerape*, det vill säga att gå in på en annans Facebookkonto och exempelvis göra en uppdatering eller lägga ut bilder) gör sig skyldig till detta brott. Det finns tingsrättsdomar där ungdomar har dömts för dataintrång, ofta tillsammans med andra brott som också utförts på nätet och genom sociala medier, till exempel olaga hot eller ofredande (jfr mål B 1051-13, B 1218-12).

Inom sexualbrotten bör brotten *kontakt med barn i sexuellt syfte* (BrB 6 kap. 10a §), *utnyttjande av barn för sexuell posering* och *grovt utnyttjande av barn för sexuell posering* (BrB 6 kap. 8 §) och *sexuellt utnyttjande av barn* (BrB 6 kap. 5 §) nämnas eftersom dessa kan utföras genom sociala medier och tillsammans med tekniska hjälpmedel som exempelvis webbkameror. Vid sidan av sexualbrotten bör det även nämnas att flera av de brott som begås på nätet och som rör olaga hot eller ofredande begås med främlingsfientliga/rasistiska motiv, vilket betyder att gärningsmannen samtidigt kan ha begått ett *hatbrott* (BrB 29 kap. 2 §) eller brottet *hets mot folkgrupp* (16 kap. 8 §).

De straffrättsliga bestämmelser som ofta anses spela den viktigaste rollen inom "näthatsjuridiken" är *förtalsbrottet* (Collins 2010, Schultz et al. 2013). Förtalsansvaret regleras i BrB kap. 5 som heter *Om ärekränkning* och även innehåller brottet *förolämpning*. I den praktiska rättstillämpningen har förtalsansvaret använts för att skydda den personliga integriteten på ett sätt som har kommit att kritiseras bland jurister. Det centrala rekvisitet för förtalsansvar är att någon utpekar någon annan som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller på annat sätt lämnar en uppgift som riskerar att utsätta personen för andras missaktning. Att straffstadgandet uppställer ett krav på att "*uppgift*" ska ha lämnats betyder att blotta värdeomdömen i likhet med att någon är ful eller jobbig i regel inte utgör en tillräckligt konkret uppgift för att kunna vara ansvarsgrundande.

Ett annat centralt rekvisit för förtalsansvaret utgörs av ordet *missaktning*. För straffansvar krävs inte att gärningsmannens handlande orsakat att offret utsatts för andra människors missaktning eller att en konkret fara uppstått, utan det räcker med att gärningsmannen lämnat vidare de aktuella uppgifterna till andra personer. Därför brukar förtalsbrottet beskrivas som ett rent handlingsbrott eftersom det är konstruerat utifrån ett abstrakt farekrav (Leijonhufvud & Wennberg 2009).

Förtalsbrottet är även samhälls- och beteendevetenskapligt intressant eftersom det för straffrättsligt ansvar krävs att någon av andra riskerar att betraktas som en sämre människa ("*andras missaktning*") på grund av spridandet av uppgifterna. Ett annat sätt att uttrycka det är att uppgiften ska vara av nedsättande beskaffenhet. Därtill ska bedömningen göras utifrån de sociala värderingar och normer som råder inom den drabbades samhällsgrupp eller "*personkrets*", vilket betyder att rättstillämparen får göra en subjektiv värdering utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. För att rekvisiten "*lämnar uppgift*" ska vara uppfyllda fordras exempelvis endast att man retweetar den förtalande uppgiften, vilket medför att ett större antal personer åtminstone i teorin kan hållas straffrättsligt ansvariga om ett förtal sprids genom Twitter (Schultz et al. 2013).

Det finns ett antal rättsfall där domstolen tillämpat förtalsbrottet i samband med att olika uppgifter spridits genom sociala medier och nätet. Ett av de mer uppmärksammade är troligen det så kallade Instagramfallet i Göteborg som resulterade i att två tonårsflickor dömdes till grovt förtal för att ha kränkt 38 ungdomar (mål B 705-13). Skadeståndet uppgick till 570 000 kronor fördelat på de olika målsägandena som drabbats och var ersättning för den kränkning de drabbats av. Ett annat uppmärksammat rättsfall kom från Göta hovrätt där en pojke dömdes för grovt förtal sedan han spridit en samlagsfilm där den före detta flickvännen riskerade att bli igenkänd, men skadeståndet sänktes kraftigt eftersom hovrätten anser "*att det inom inte alltför snäva kretsar av befolkningen med tiden har blivit alltmer socialt accepterat att vara mycket öppen och utåtriktad avseende sina sexuella vanor*" (mål T 107-13).

Tillämpningen i det senare fallet utgår från ett äldre rättsfall där HD först konstaterade att det inte är ägnat att utsätta någon för annans missaktning att ha sex, däremot kan en film få det att framstå som att den som är med på filmen faktiskt ville vara med i en sexfilm och *det* är ägnat att dra omgivningens klandrande blickar mot personen på ett sätt så att förtalsansvaret aktualiseras. HD skriver i domen (NJA 1992 s. 594) att:

”(d)en som ser filmen får emellertid lätt det felaktiga intrycket att J. kände till att samlaget filmades. Slutsatsen ligger då också nära till hands att hon inte hade något emot att filmen visades för andra. Den bild av J. som filmen sålunda förmedlar måste anses nedsättande för henne, vilket bekräftas av de reaktioner och attityder som hon mött i sin omgivning sedan filmen vid olika tillfällen visats för andra. De uppgifter som genom visningen av filmen lämnats om J. har alltså varit ägnade att utsätta henne för andras missaktning. F. har därför gjort sig skyldig till förtal.”

Ett annat ärekränkande brott är *förolämpning* (BrB 5 kap. 3 §). Till skillnad från förtalsansvaret, som syftar till att skydda personers sociala anseende och därmed personers objektiva ära, syftar förtalsbestämmelsen till att skydda individens subjektiva ära, vilket här betyder personens egna skyddsvärda självkänsla. Enligt straffstadgandet ska en person som *”smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende”* anses ha begått brottet förolämpning. Att *”smäda”* kan jämföras med att håna och enligt straffstadgandet ska detta kraftuttryck varit riktat mot den drabbade personen. Skillnaden mot ansvar enligt förtalsbestämmelsen är således att det här inte rör sig om att sprida någon uppgift som riskerar att skada personens sociala anseende utan istället situationen att någon får ett meddelande som är direkt riktat till den utpekade personen.

Ärekränkingsbrotten (förtal och förolämpning) är speciella därför att de i regel kräver att den drabbade själv driver åtalet mot den misstänkte gärningspersonen. Brotten ligger under så kallat enskilt åtal till skillnad från övriga brott i brottsbalken. Den drabbade kan alltså inte få statlig brottskadeersättning vid dessa brott eftersom det saknas ett beslutsunderlag för Brottsoffermyndigheten då dessa brott i regeln inte föranleder någon vidare åtgärd när de kommer till rättsvårdande myndigheter. Därför finns det inga fall i Brottsoffermyndighetens referatsamling som beskriver fall där brottsoffer fått brottskadeersättning för ärekränkande brott på nätet. Ökningen av riskerna att bli kränkt genom nätet har dock inneburit att frågan om åtalsreglerna ska ändras och utvidgas har uppkommit samtidigt som möjligheten att erhålla brottskadeersättningen därmed också har ökat (prop. 2013/14:47, SOU 2012:26).

I regeringens proposition 2013/14:47, där man föreslår en utvidgning av åklagarnas åtalsrätt vid ärekränkingsbrotten, ges en ganska mörk bild av nätets framfart som kan vara intressant att återge:

”Internet har möjliggjort en mycket stor och snabb spridning av information. Informationen är lätt sökbar och blir ofta kvar på internet en lång tid. Detta är givetvis i allmänhet positivt ur ett yttrandefrihets- och demokratiperspektiv, men inte när det rör sig om brottsliga meddelanden, till exempel förtal. Det kan antas att den stora och snabba spridningen, tillsammans med det förhållandet att uppgifterna finns kvar på internet och är sökbara under lång tid, medför andra och svårare konsekvenser för den som anser sig förtalad än andra mer traditionella publiceringar. Det har också på senare tid uppmärksammats att klimatet i olika diskussionsfora är hårt och att många, inte minst unga personer, ’hängs ut’ på nätet på ett sätt som kan drabba dem avsevärt”.

(prop. 2013/14:47 s. 25)

Idag har således de som drabbas av kränkningar på nätet, när dessa utgörs av ärekränkningsbrotten förtal eller förolämpning, ett relativt svagt skydd att med rättsväsendets hjälp få saken rättsligt prövad och dessutom saknas möjligheten till brottsskadeersättning. Utöver de ovan beskrivna bestämmelserna i Brottsbalken finns det en rad bestämmelser i andra lagar som har relevans för att bedöma det rättsliga skyddet mot kränkningar av den personliga integriteten. Här framträder särskilt reglerna enligt PuL, personuppgiftslagen (SFS 1998:204), som viktiga då dessa syftar till att reglera hur känsliga personuppgifter behandlas vid exempelvis publicering på nätet. Det finns ett antal rättsfall som rör PuL-brott på nätet. Ofta uppkommer ansvarsutkrävande i samma rättsfall både för brott mot bestämmelser i PuL och exempelvis olaga hot eller förtal.

Datainspektionen, som är den myndighet som utöver tillsyn över att lagen följs, har också publicerat ett antal tillsynsärenden där brott mot PuL har konstaterats. Exempelvis rörde ett sådant tillsynsärende ett fall där en privatperson publicerade en vårdnadsdom samt utredningsmaterial på sin blogg. Innehavaren av en blogg eller Facebooksida ansvarar för alla personuppgifter (så kallade personuppgifter i ostrukturerat material) som publiceras på sidan, även sådana som kommer i kommentarer.

Vid sidan om PuL finns även lag (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor, även kallad BBS-lagen (bulletin board system), som specifikt reglerar olika tjänster som elektroniskt förmedlar meddelanden. Syftet med lagen är att fastställa ett ansvar för den som tillhandahåller tjänsten att hålla uppsikt över den elektroniska anslagstavlan samt att ta bort meddelanden som uppenbart utgör uppvigling, hets mot folkgrupp, barnpornografi, olaga våldsskildring eller meddelanden där den postande användaren uppenbart gjort intrång i upphovsrätten.

Med elektroniska anslagstavlor avses alla webbplatser och forum som har kommentars- eller chattfunktion där inläggen inte förhandsgranskas, till exempel Facebook eller bloggar där läsare kan publicera kommentarer utan förhandsgranskning. Ansvar att följa lagen läggs på den som tillhandahåller den specifika tjänsten och inte på den som tillhandahåller tekniken som sådan, till exempel ett webbhotell eller liknande. Detta innebär att en person, oavsett serverns placering, kan hållas ansvarig om denne är svensk medborgare eller vistas i Sverige som utlänning. Enligt BBS-lagen är innehavaren av den elektroniska anslagstavlan skyldig att ha en sådan uppsikt över tjänsten som *”skäligen kan krävas med hänsyn till omfattningen och inriktningen av verksamheten”*. I praktiken innebär det att innehavaren fortlöpande ska gå igenom och ta bort olämpliga meddelanden. Den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet bryter mot lagens skyldighet att ta bort vissa meddelanden riskerar att dömas till böter eller fängelse.

Av stor praktisk betydelse för unga nätanvändare är även det ansvar som skollagen ålägger skolväsendets huvudmän att motverka kränkande behandling av barn och elever. Skollagen har ett helt kapitel (kap. 6) som tar upp åtgärder mot kränkande behandling, det vill säga ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567) kränker ett barns eller en elevs värdighet. Eftersom det räcker med att kränkningen kommit skolpersonalen till kännedom *”i samband med verksamheten”* för att aktivera skyldigheten att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot den kränkande behandlingen, åligger det skolan ett betydande ansvar i relation till de kränkningar som användandet av sociala medier och nätet

möjliggör. Skolinspektionen och barn- och elevombudet (BEO) publicerar löpande beslut som rör anmälningar och beslut om nätkränkningar där BEO bedömt att kränkningarna har varit kopplade till verksamheten i skolan och att skolan därför måste utreda händelserna enligt skollagen. På Skolinspektionens webbplats (www.skolinspektionen.se) finns följande exempel:

”Enligt en förälder har en elev utsatts för kränkande behandling av andra elever. Kränkningarna har bland annat skett på internet. Skolan berättar att de har känt till att eleven har känt sig utsatt för kränkningar av andra elever, men att de inte känner något ansvar för händelser utanför skolans område. Skolan säger samtidigt att det hade varit befogat att be om att få se den kommunikation som fördes över nätet för att kunna åtgärda eventuella oegentligheter. (...) BEO ger huvudmannen en anmärkning när det gäller skyldigheten att motverka kränkande behandling i form av elevkränkningar (6 kap. 10 § skollagen).”

Utifrån ett rättsligt perspektiv har inte informationstekniken inneburit någon större förändring om man betraktar lagstiftningen som specifikt rör frågor som utgår från teknikens samhällspåverkan. Ett undantag är BBS-lagen, men denna lag är nu över 15 år gammal. Det finns därför inget specifikt brott som reglerar det uppmärksammade fenomen som brukar benämnas *nätthatet*. Istället får de traditionella brotten som vuxit fram i en mer analog miljö tillämpas. Hit räknas således exempelvis ofredandebrotten, ärekränkingsbrotten, olaga hot och ansvar enligt PuL. Dessa olika bestämmelser har även upprepade gånger och med framgång tillämpats inom såväl sociala medier som nätet överlag. Samtidigt finns det en uttalad kritik mot rättsväsendets bristande möjligheter och kapacitet att fastställa det rättsliga ansvaret för de ansvarsgrundande gärningar som utförs på nätet. På senare tid har även problemet uppmärksammats av lagstiftaren och de begränsade åtalsreglerna som gäller för ärekränkingsbrotten är under utredning.

Bildandet av *Institutet för juridik och internet* vid Juridiska institutionen på Stockholms universitet på initiativ av professor Mårten Schultz kan ses som ett försök att motsvara de verkliga behoven av enskildas rättsskydd som vuxit fram i kölvattnet av informationsteknologin. Som samhällsproblem fick kränkningar på nätet en bred uppmärksamhet i medierna och i den politiska debatten efter SVT:s program *Uppdrag granskning* och reportaget *Män som nätthatar kvinnor* som sändes den 6 februari 2013. I programmet trädde en rad mer eller mindre offentliga kvinnor fram och berättade om de hot och kränkningar som de utsatts för på internet som följd av att de varit synliga i samhällsdebatten eller har ett arbete som exempelvis nyhetsuppläsare på teve. Efter programmet har såväl statsministern och justitieministern som jämställdhetsministern och demokratiministern betonat att nätthatarna och kränkningarna på nätet är ett demokratiproblem och ett prioriterat område som kräver politiska och rättsliga krafttag för att motverkas.

Av tradition har Sverige som rättsstat snarare betonat informations- och yttrandefriheten än den enskildes rätt till privatliv och integritetsskydd. Men genom det ökade användandet av sociala medier, inte minst bland unga, så har balansen mellan de båda skyddsintressena kommit att ifrågasättas och möjligen förskjutits till förmån för rätten till privatliv och integritetsskydd. Det faktum att riksdagen 2013 kriminaliserade kränkande fotografering (BrB 4 kap. 6a §) efter många års utredande kan ses som ett tecken på en sådan förskjutning tillsammans med överväganden om att utvidga åtalsmöjligheten vid ärekränkningens brotten.

För att förstå den bredare bilden och det historiska utgångsläget bör det dock samtidigt sägas att Sverige samma år, men för ett fall som prövades innan den nya lagstiftningen fanns, dömdes av Europadomstolens högsta instans (så kallade Grand Chamber där domstolens alla domare deltar i beslutet) för att ha brutit mot de mänskliga fri- och rättigheterna genom att som stat inte levt upp till förpliktelserna enligt artikel 8 (rätt till respekt för privatliv). Bakgrunden var att klaganden, född 1987, vid ett tillfälle i september 2002 upptäckte en påslagen videokamera som var riktad mot det ställe i badrummet där hon klätt av sig för att duscha. Hennes styvfar dömdes av Falu tingsrätt för sexuellt ofredande för bland annat denna händelse. Vidare förpliktades styvfadern att betala skadestånd till klaganden. Efter överklagande ändrade Svea hovrätt tingsrättens dom bland annat på det sätt att åtalet mot styvfadern ogillades. Därmed lämnades även klagandens skadeståndstalan, som enbart grundade sig på åtalet, utan bifall då hovrätten konstaterade att det inte i sig var brottsligt att filma en person utan dennes vetskap. Klaganden vände sig då till Europadomstolen och gjorde gällande att den svenska staten inte gjort tillräckligt för att skydda hennes privatliv i och med att hon inte kunnat få skadestånd för den kränkning som hon förorsakats genom styvfaderns försök att smygfilma henne i sexuellt syfte.

En analysmodell för normer och beteenden

Figur 1 beskriver den grundläggande komplexitet man har att göra med så snart man vill förstå sociala (eller samhälleliga) normer i förhållande till lagstiftning och rättstillämpning. Normer, såväl rättsliga som sociala, har tre centrala egenskaper. Den första egenskapen är knuten till det faktum att normer förstås och tolkas av människor, vilket medför att normer i någon mening alltid är individers uppfattning av omgivningens förväntningar både på det egna beteendet och på andras beteende (Baier & Svensson 2009, Hyden & Svensson 2008, Svensson 2008, 2013).

Utöver detta har normer två egenskaper som inte alltid harmoniserar med varandra, å ena sidan är de imperativ som kan hänföras till ”börat” och å andra sidan praktiseras de och ingår i olika orsakssamband i det verkliga livet – ”varat”. Det uppstår på grund av denna dubbelhet spänningar mellan normers böra-sida och deras vara-sida. Inom rättens domäner har det här uttryckts som en spänning mellan ”*Law in Books*” och ”*Law in Action*” och i samhället i övrigt ser vi skillnader mellan det sätt på vilket värderingar formuleras och det sätt på vilket de praktiseras. Det föreligger med andra ord potentiella spänningar mellan rättsliga normer och sociala normer, men också mellan det sätt på vilket normerna formuleras och det sätt på vilket de praktiseras.

	BÖRAT	VARAT
Rättsliga normer	Law in books	Law in action
Sociala normer	Värderingar	Beteenden

Figur 1. Rättsliga och sociala normers två dimensioner: börtat och varat.

Det faktum att den juridik som gäller för kränkningar i princip helt har tillkommit före det att internet och sociala medier överhuvudtaget existerade medför problem. De sociala normer som nu växer fram för beteenden på nätet är i högsta grad påverkade av de specifika egenskaper som följer av nätets logik och struktur. Såväl den skrivna rätten som rättsväsendets praktik riskerar att distanseras från samhälleliga värderingar och människors beteenden.

I den här studien kommer vi att analysera och problematisera de empiriska resultaten i förhållande till den i figur 1 beskrivna modellen. Inte minst är det intressant att förhålla rättsliga normer till de normer och beteenden som växer fram bland unga människor. Dels på grund av att vi vet att unga människor är mycket aktiva på nätet och i sociala medier. Dels på grund av att det sätt på vilket unga människor uppfattar rättens förutsättningar att tolka frågor i förhållande till nätet sannolikt påverkar hur de ser på rättssamhället i stort.

Metod

I den här studien har vi använt två metoder för datainsamling: webbenkät och fokusgrupper. Webbenkäten syftar till att ge en bred bild av nätkränkningar bland unga i Sverige. Genom fokusgrupperna med ungdomar i årskurs 9 vill vi skapa en djupare förståelse för hur unga diskuterar och tänker kring den här typen av problem.

Webbenkäten

Webbenkät som ligger till grund för empirin som presenteras i den här rapporten sändes ut via mejl till 1 102 personer i åldern 16–40 år den 19 mars 2013. Undersökningen stängdes den 7 april 2013 och då hade 1 035 personer svarat. Det ger en svarsfrekvens på 94 procent. Det totala antalet svarande hade då överstigit 1 000 personer vilket var målet. Vi styrde urvalet mot en jämn fördelning av kön och ålder. Könsfördelningen bland respondenterna var 50,7 procent (525) män och 49,3 procent (510) kvinnor. De som svarade var mellan 16 år och 40 år. Vi valde att fokusera på i huvudsak de yngre eftersom vi är intresserade av aktiva användare av sociala medier och de som är påverkade av de normer som finns på området. Åldersfördelningen ser ut som följer: 16–20 år, 18,5 procent (191 personer); 21–25 år, 20,3 procent (210 personer); 26–30 år, 20 procent (207 personer); 31–35 år, 20,2 procent (209 personer); 36–40 år, 21,1 procent (218 personer). I enkäten hade vi även med en fråga om var de bodde: Storstad (mer än 100 000 invånare) 41,7 procent (432 personer); mellanstor stad (50–100 000 invånare) 24 procent (248 personer); mindre stad/landsort (mindre än 50 000 invånare) 34,3 procent (355 personer).

Urvalet drogs, med undantag av de ovan preciserade urvalskriterierna kön och ålder, slumpmässigt från CINT CPX (Cint Panel eXchange) som består av omkring

400 000 individer i Sverige och representerar ett riksgenomsnitt av befolkningen. Att respondenterna ingår i CINT CPX innebär att de på förhand har accepterat att delta i enkätundersökningar via internet och att de får en mindre ersättning då de deltar i en undersökning. Förfarandet att hämta respondenterna ur en paneldatabas borgar för en hög svarsfrekvens. Respondenterna besvarade enkäten anonymt. När enkätfrågorna rör ämnen som kan upplevas som känsliga av respondenten är anonyma webbenkäter lämpliga (Larsson, Svensson & Kaminski 2012).

Självrekryterande webbpaneler, som CINT, har vid jämförelse av den demografiska träffsäkerheten i förhållande till SCB:s befolkningsregister visat stå sig mycket väl i konkurrens med andra undersöknings- och urvalsmetoder.¹ Att använda sig av metoden med webbenkäter och rekrytera sina respondenter ur en webbpanel, exempelvis CINT, har framgångsrikt tillämpats i en rad doktorsavhandlingar och internationellt publicerade artiklar (Dahlstrand 2012, Larsson et al. 2012, Svensson 2008, Svensson & Larsson 2012).

Fokusgruppintervjuer med niondeklassare i Landskrona

Fokusgruppintervjuer med unga nätanvändare och rekrytering av intervjupersoner har gjorts i nära samarbete med Landskrona stad. Fokusgrupper är särskilt lämpliga om man vill undersöka attityder, uppfattningar och känslor i relation till ett avgränsat ämnesområde som deltagarna har erfarenhet eller liknande kännedom om (Denscombe 2009). Fokusgrupperna leds av en moderator som anger ämnet och sedan håller i ramarna. De resonemang och reaktioner som uppstår mellan deltagarna ger en fördjupad förståelse av den frågeställning som står i fokus. Metoden synes väl lämpad för att undersöka hur unga upplever sin och andras ära, anseende eller rykte inom sociala medier i relation till ärekränkingsbrottets konstruktion. Studien är godkänd av Regionala etikprövningsnämnden i Lund. Totalt har 45 personer rekryterats till nio fokusgruppsintervjuer vid tre högstadieskolor i Landskrona kommun. De inspelade fokusgruppsintervjuerna har sedan transkriberats och en innehållsanalys av samtalen har därefter genomförts. För den här rapporten har fyra av de nio fokusgrupperna analyserats.

---

¹ Den jämförande studien av sju undersökningar med likadana frågor men olika metoder för datainsamling och urval genomfördes av Opinionslaboratoriet vid Göteborgs universitet (Laboratory of Opinion Research, LORe) 2012.

Redovisning av empiri

Enkätundersökningen

Respondenterna är indelade i tre ålderskategorier, *yngre* (16–25 år), *äldre* (31–40 år) och *hela respondentgruppen* (16–40 år). I enkäten har de fått ange vilket eller vilka sociala forum som de använder. Som väntat är Facebook den dominerande tjänsten, över 80 procent av respondenterna är aktiva användare. Det finns några tydliga könsskillnader, bland annat har Twitter betydligt större andel manliga användare (30,9 procent) än kvinnliga (18,6 procent) liksom Flashback med 28,8 procent manliga användare mot 9,8 procent kvinnliga. Däremot är det vanligare att blogga bland kvinnor (25,1 procent mot 17 procent bland män) liksom att använda bildtjänsten Instagram (38 procent kvinnliga användare mot 31 procent manliga). Det är endast 8,4 procent som angett att de inte aktivt använder sociala medier överhuvudtaget.

Jämförs åldersgrupperna med varandra framkommer att de yngre respondenterna är flitigare användare än de äldre. Detta gäller särskilt för de yngre kvinnorna som i markant högre grad än de äldre männen använder olika typer av sociala medier på nätet. Att använda Twitter och Flashback är vanligare bland såväl yngre som äldre män medan bloggandet, Facebook och Instagram är tydligt vanligare bland såväl de yngre som de äldre kvinnorna. Bloggandet är dock vanligare bland de äldre männen än bland de yngre männen medan det omvända förhållandet gäller för kvinnorna.

Tabell 1. Andel som är aktiva på olika sociala forum efter kön, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Facebook	88,5	86,9	90,1
Twitter	29,4	35,4	23,6
Blogg	21,2	11,1	31,0
Instagram	45,1	40,4	49,8
Flashback	20,2	28,3	12,3
Annan	9,7	11,6	7,9
Inget	4,2	5,1	3,4
Vet ej	0,2	0,0	0,5
Antal svarande	401	198	203

Ålder 31-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Facebook	76,6	74,7	78,7
Twitter	20,4	25,3	14,9
Blogg	20,8	21,3	20,3
Instagram	24,8	22,7	27,2
Flashback	15,5	24,9	5,0
Annan	4,7	5,3	4,0
Inget	13,1	15,6	10,4
Vet ej	0,9	0,9	1,0
Antal svarande	427	225	202

Bland respondenterna framträder att de yngre kvinnorna i störst utsträckning spenderar tid på sociala medier medan de äldre männen i minst utsträckning är aktiva på sociala medier. Skillnaden är betydande, 11 procent av de yngre kvinnorna spenderar mer än 5 timmar per dag på olika sociala forum till skillnad från de äldre männen där endast 3 procent anger att de spenderar mer än 5 timmar per dygn.

Tabell 2. Antal timmar per dygn som respondenterna är aktiva (läser, skriver etcetera) på sociala medier som Facebook, Instagram, Twitter, bloggar etcetera efter kön, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16-40 år	Totalt	Man	Kvinna
0 timmar	8,4	10,1	6,7
Upp till 1 timme	29,9	33,7	26,0
1-2 timmar	31,1	29,8	32,5
3-4 timmar	18,5	17,2	19,9
4-5 timmar	6,3	4,6	8,1
Mer än 5 timmar	5,7	4,6	6,9
Antal svarande	1 031	523	508

Ålder 16-25 år	Totalt	Man	Kvinna
0 timmar	4,5	6,1	3,0
Upp till 1 timme	21,8	24,5	19,2
1-2 timmar	30,1	29,6	30,5
3-4 timmar	25,3	27,6	23,2
4-5 timmar	9,3	5,6	12,8
Mer än 5 timmar	9,0	6,6	11,3
Antal svarande	399	196	203

Ålder 31-40 år	Totalt	Man	Kvinna
0 timmar	13,2	14,7	11,5
Upp till 1 timme	35,8	40,9	30,0
1-2 timmar	31,8	30,7	33,0
3-4 timmar	12,9	9,3	17,0
4-5 timmar	2,8	1,8	4,0
Mer än 5 timmar	3,5	2,7	4,5
Antal svarande	425	225	200

Omfattning av kränkningar via sociala medier bland unga och unga vuxna

Drygt hälften, 55 procent, av respondenterna anger att de aldrig känt sig kränkta av sådant som andra skriver om dem. Största skillnaden är den mellan de yngre kvinnorna och de äldre männen. Av kvinnorna i hela respondentgruppen anger 43 procent att de vid något enstaka tillfälle känt sig kränkta av vad andra skriver, för männen är siffran 34 procent. Mindre än 1 procent av hela respondentgruppen anger att de ofta känt sig kränkta av sådant som andra skriver om dem.

Tabell 3. Hur ofta respondenterna har känt sig kränkta av sådant som andra skriver om dem på nätet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	55,2	59,3	51,0
Vid något enstaka tillfälle	38,1	33,7	42,7
Flera gånger	5,9	6,5	5,3
Ofta	0,8	0,6	1,0
Antal svarande	1 031	523	508

Ålder 16-25 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	43,1	50	36,5
Vid något enstaka tillfälle	48,6	41,3	55,7
Flera gånger	7,5	7,7	7,4
Ofta	0,8	1,0	0,5
Antal svarande	399	196	203

Ålder 31-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	65,4	67,1	63,5
Vid något enstaka tillfälle	30,4	28,9	32,0
Flera gånger	3,3	3,6	3,0
Ofta	0,9	0,4	1,5
Antal svarande	425	225	200

Två tredjedelar, 66 procent, av hela respondentgruppen uppger att de aldrig har känt sig kränkta av bilder på dem själva som andra publicerat på nätet medan mindre än 1 procent anger att de ofta upplever det. Knappt var tredje, 30 procent, anger att det har hänt vid något enstaka tillfälle. Kvinnorna anger i större utsträckning än männen att de upplever sig ha blivit kränkta. Knappt hälften, 45 procent, av de yngre kvinnorna anger att de vid något enstaka tillfälle känt sig kränkta av bilder, vilket är dubbelt så många i jämförelse med av de äldre männen. Det är relativt ovanligt att upprepade gånger råka ut för denna typ av kränkning, bland de yngre kvinnorna är det 6 procent som angett att de antingen *ofta* eller *flera gånger* känt sig kränkta av de bilder som andra publicerat online på dem.

Tabell 4. Hur ofta respondenterna har känt sig kränkta av bilder på dem som andra publicerar på nätet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	66,1	69,8	62,2
Vid något enstaka tillfälle	30,3	27	33,7
Flera gånger	3,1	2,7	3,5
Ofta	0,6	0,6	0,6
Antal svarande	1 031	523	508

Ålder 16-25 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	56,9	65,3	48,8
Vid något enstaka tillfälle	38,8	32,7	44,8
Flera gånger	3,8	1,5	5,9
Ofta	0,5	0,5	0,5
Antal svarande	399	196	203

Ålder 31-40 år	Total	Man	Kvinna
Aldrig	76,7	75,6	78,0
Vid något enstaka tillfälle	21,2	22,2	20,0
Flera gånger	1,6	2,2	1,0
Ofta	0,5	0,0	1,0
Antal svarande	425	225	200

I hela respondentgruppen uppger 75 procent att de inte har skrivit eller publicerat bilder på nätet som de känner har varit kränkande för någon annan. Ungefär 15 procent av hela respondentgruppen anger *vet ej*, vilket visar att det finns en osäkerhet kring hur det som skrivs och publiceras kan uppfattas av andra. Männerna är i högre grad osäkra på hur kommunikationen uppfattas än kvinnorna. De yngre männen upplever även att de i större utsträckning kränker andra än vad kvinnorna gör (88 procent av de äldre kvinnorna uppger att de **inte** känner att det de har skrivit eller de bilder de publicerat på nätet är kränkande för någon annan i jämförelse med 62 procent bland de yngre männen). De yngre männen anger i störst utsträckning (17 procent) att de någon gång gjort sådant som de känner har varit kränkande för någon annan, inom samma respondentgrupp finns även de som i störst utsträckning är osäkra (21 procent som svarat *vet ej*).

Tabell 5. I vilken utsträckning respondenterna anger att de någon gång har skrivit något eller publicerat bilder på nätet som de känner har varit kränkande för någon annan, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	10,8	12,8	8,6
Nej	74,6	69,7	79,6
Vet ej	14,7	17,4	11,8
Antal svarande	1 023	522	501

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	15,1	17,4	12,8
Nej	66,6	61,5	71,4
Vet ej	18,3	21,0	15,8
Antal svarande	398	195	203

Ålder 31–40 år	Total	Man	Kvinna
Ja	6,9	8,9	4,7
Nej	81,6	76,0	88,1
Vet ej	11,5	15,1	7,3
Antal svarande	418	225	193

Hur unga och unga vuxna upplever kränkningar på nätet

Det är en minoritet (42 procent) inom hela respondentgruppen som anger att de inte alls är oroliga över att andra kan få en negativ bild av dem utifrån vad som finns på nätet. Kvinnorna är i högre grad än männen oroliga även om det är en större andel män än kvinnor som angett svarsalternativet *mycket*. De äldre kvinnorna anger i högst grad att de inte är oroliga för en eventuell negativ bild om dem utifrån uppgifter på nätet medan denna oro är störst bland de yngre kvinnorna. Männen är mer kategoriska i sitt sätt att besvara frågeställningen medan kvinnorna är osäkrare och i större utsträckning angett svarsalternativet *lite*.

Tabell 6. I vilken utsträckning respondenterna är oroliga för att personer kan få en negativ bild av dem utifrån vad som finns på nätet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16-40 år	Total	Man	Kvinna
Inte alls	41,7	45,2	38,1
Lite	40,7	37,4	44,1
Ganska	12,1	10,7	13,6
Mycket	4,1	5,4	2,8
Väldigt mycket	1,4	1,3	1,4
Antal svarande	1 023	522	501

Ålder 16-25 år	Total	Man	Kvinna
Inte alls	36,2	42,6	30,0
Lite	41,7	37,9	45,3
Ganska	15,3	11,8	18,7
Mycket	5,5	6,7	4,4
Väldigt mycket	1,4	1,3	1,4
Antal svarande	418	225	193

Ålder 31-40 år	Total	Man	Kvinna
Inte alls	49,8	48,4	49,7
Lite	38,8	38,2	39,4
Ganska	9,6	8,9	10,4
Mycket	2,4	3,6	1,0
Väldigt mycket	0,7	0,9	0,5
Antal svarande	418	225	193

Tabell 7. Hur kränkande respondenterna upplever olika nedsättande beskrivningar av dem skulle vara, samt hur starka de tror att deras känslomässiga reaktioner skulle bli om de drabbades av dem. Andel av de svarande som har angett det högsta värdet (7 på skalan 1–7), 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–40 år		Totalt		Man		Kvinna	
		Kränkning	Reaktion	Kränkning	Reaktion	Kränkning	Reaktion
Skriftligt	Kriminalitet	36,9	27,8	24,1	16,4	50,4	39,8
Skriftligt	Sexualitet	30,1	25,7	18,1	13,6	42,7	38,4
Skriftligt	Hatbrott	36,5	30,0	20,2	14,6	53,6	46,2
Skriftligt	Intelligens	20,9	21,6	11,7	10,5	30,6	33,3
Skriftligt	Utseende	27,4	29,3	13,5	13,3	42,0	46,2
Bilder	Naket/sexuellt	63,2	57,2	42,1	35,7	85,4	79,6
Bilder	Fylla	14,2	13,6	8,5	7,1	20,2	20,4
Bilder	Förfulande	9,3	10,4	6,2	6,0	12,5	15,2
Bilder	Förlöjligande	14,0	14,8	8,1	7,7	20,3	22,1
Annat	Identitetsstöld	66,2	61,0	54,0	46,4	79,1	76,4
Annat	Hot om våld	72,0	71,0	59,5	58,1	85,2	85,4

Ålder 16–25 år		Totalt		Man		Kvinna	
		Kränkning	Reaktion	Kränkning	Reaktion	Kränkning	Reaktion
Skriftligt	Kriminalitet	29,2	18,5	19,3	12,5	38,9	24,2
Skriftligt	Sexualitet	24,9	22,6	12,5	11,5	36,9	33,3
Skriftligt	Hatbrott	30,0	24,6	14,1	10,4	45,5	38,4
Skriftligt	Intelligens	15,4	16,7	6,2	6,8	24,2	26,3
Skriftligt	Utseende	25,9	29,0	11,5	10,9	39,9	46,5
Bilder	Naket/sexuellt	61,4	57,1	36,6	34,6	85,4	78,8
Bilder	Fylla	11,6	10,3	5,8	4,2	17,2	16,2
Bilder	Förfulande	7,2	9,0	4,2	4,2	10,1	13,6
Bilder	Förlöjligande	13,4	14,1	5,8	6,8	20,7	21,2
Annat	Identitetsstöld	59,1	52,7	46,6	38,7	71,2	66,2
Annat	Hot om våld	66,6	66,1	52,9	52,4	79,8	79,3

Ålder 31–40 år		Totalt		Man		Kvinna	
		Kränkning	Reaktion	Kränkning	Reaktion	Kränkning	Reaktion
Skriftligt	Kriminalitet	46,9	38,8	30,9	21,2	65,9	59,9
Skriftligt	Sexualitet	37,3	31,1	23,0	15,2	54,4	50,0
Skriftligt	Hatbrott	42,9	37,3	25,3	20,3	63,7	57,7
Skriftligt	Intelligens	24,6	24,8	14,7	12,0	36,3	40,1
Skriftligt	Utseende	28,1	30,6	13,8	14,7	45,1	49,5
Bilder	Naket/sexuellt	64,4	59,1	44,2	37,8	88,5	84,6
Bilder	Fylla	17,6	18,3	8,3	9,2	28,7	29,3
Bilder	Förfulande	11,6	12,6	5,5	6,0	18,9	20,6
Bilder	Förlöjligande	15,9	16,6	8,8	8,3	24,4	26,7
Annat	Identitetsstöld	73,6	71,5	59,4	54,8	90,6	91,7
Annat	Hot om våld	79,8	80,4	68,2	68,2	93,9	95,0

När man betraktar resultatet i tabell 7 kan man tolka respondenternas svar som att värderingen av kränkningen står för respondentens värdering av gärningens sociala och juridiska innebörd medan den egna reaktionen, det vill säga om man själv var den som råkade ut för gärningen, står för den egna känslomässiga värderingen av gärningens betydelse. Det är intressant att uppmärksamma att vissa av de listade kränkningarna slår igenom i hela gruppen även när materialet delas upp på kön och åldersgrupper. De tre kränkningar som ligger högst, både med avseende på kränkning och reaktion, är naket/sexuellt (bilder), identitetsstöld (annat) och hot om våld (annat). I hela gruppen ses hot om våld som både den allvarligaste kränkningen och den som skulle ge den starkaste känslomässiga reaktionen.

Vid en närmare granskning visar det sig dock att det finns klara skillnader såväl mellan könen som mellan de olika åldersgrupperna. Överlag ligger de yngre respondenterna något lägre i sina uppskattningar av olika nedsättande beskrivningar medan bilder med naket/sexuellt innehåll bedöms ungefär lika kränkande och känslomässigt besvärliga för båda åldersgrupperna. Det är tydligt att kvinnorna i högre grad än männen bedömer de olika nedsättande beskrivningarna som kränkande. Förfulande, förlöjligande samt fylla bedöms som de minst allvarliga kränkningarna enligt resultatet. Respondenterna har i några avseenden angett att reaktionen är allvarligare än själva kränkningen, svarsmönstret skulle kunna tolkas som att respondenten vet att den aktuella nedsättande beskrivningen ur ett allmänt socialt eller juridiskt perspektiv inte är att betrakta som en så allvarlig kränkning, men att den ändå skulle såra och resultera i en stark känslomässig reaktion. Denna aspekt framträder exempelvis vid nedsättande beskrivningar av mer personlig och subjektiv natur som rör personens utseende.

Ungas och unga vuxnas tilltro till rättsväsendets möjligheter att hindra kränkningar på nätet

Svarsfördelningen är relativt jämn för tilltron till rättsväsendets förmåga att ta tillvara respondenternas intressen som brottsoffer vid händelse av att de råkar ut för en brottslig kränkning på nätet. Över 80 procent av respondenterna ur hela respondentgruppen har angett att rättsväsendet antingen *inte alls* eller *i begränsad grad* skulle tillvarata deras intressen som brottsoffer. De yngre respondenterna har en något högre tilltro till rättsväsendet än de äldre. De yngre har också i störst utsträckning angett svarsalternativet *vet ej*. Yngre män verkar i något högre grad vara negativa till rättsväsendets förmåga och beredskap att tillvarata deras intressen som brottsoffer än yngre kvinnor.

Tabell 8. I vilken utsträckning respondenterna tror att rättsväsendet skulle tillvarata deras intressen som brottsoffer om de råkade ut för en brottslig kränkning på nätet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls	28,9	29,2	28,5
I begränsad grad	54,9	55,2	54,5
Ganska väl	5,9	6,5	5,3
Mycket väl	1,9	1,5	2,2
Vet ej	8,5	7,5	9,5
Antal svarande	1 015	520	495

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls	27,8	30,1	25,7
I begränsad grad	52,4	52,3	52,5
Ganska väl	5,8	5,2	6,4
Mycket väl	2,3	2,6	2,0
Vet ej	11,6	9,8	13,4
Antal svarande	395	193	202

Ålder 31–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls	27,1	26,7	27,5
I begränsad grad	57,7	57,8	57,7
Ganska väl	5,8	7,6	3,7
Mycket väl	1,4	0,4	2,6
Vet ej	8,0	7,6	8,5
Antal svarande	414	225	189

Ett liknande svarsmönster, som det ovan på rättsväsendets förmåga att tillvarata nätets brottsoffer, framträder när respondenterna får besvara frågan hur de bedömer rättsväsendets möjligheter att kunna hantera brottsliga kränkningar på nätet. Närmare 75 procent av hela respondentgruppen anger att de bedömer rättsväsendets möjligheter att kunna hantera brottsliga kränkningar på nätet som obetydliga eller begränsade. Männerna är i högre grad negativa än kvinnorna och männen är också i mindre utsträckning osäkra än vad kvinnorna är. I stort uppvisar respondenterna ett liknande svarsmönster oberoende av ålder även om de yngre i högre grad är osäkra. Det är genomgående en mycket liten andel som bedömer rättsväsendets möjligheter att kunna hantera brottsliga kränkningar på nätet som *mycket goda*.

Tabell 9. Hur respondenterna bedömer rättsväsendets möjligheter att kunna hantera brottsliga kränkningar på nätet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013, Procent

Ålder 16–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Obetydliga	25,5	29,6	21,2
Begränsade	49,4	49,0	49,7
Goda	9,2	8,8	9,5
Mycket goda	2,7	2,7	2,6
Vet ej	13,3	9,8	17,0
Antal svarande	1 015	520	495

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Obetydliga	23,0	27,5	18,8
Begränsade	45,6	45,1	46,0
Goda	11,4	11,4	11,4
Mycket goda	2,3	2,1	2,5
Vet ej	17,7	14,0	21,3
Antal svarande	395	193	202

Ålder 31–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Obetydliga	28,5	31,6	24,9
Begränsade	51,2	51,6	50,8
Goda	7,7	8,4	6,9
Mycket goda	2,4	1,8	3,2
Vet ej	10,1	6,7	14,3
Antal svarande	414	225	189

Ungas och unga vuxnas syn på möjliga lösningar

Frågan om samhällets och rättsväsendets ansvar för att motverka näthat och andra kränkningar på nätet har diskuterats flitigt. Resultatet visar på en samstämmig syn i hela åldersgruppen, cirka 70 procent av de tillfrågade anser att mer resurser borde läggas på denna fråga. Resultatet visar dock att det finns tydliga köns- och ålderskillnader. Särskilt gäller detta för de yngre männen som i störst utsträckning är avvisande inför tanken på ökade krafttag mot kränkningar på nätet. Skillnaderna mellan äldre och yngre kvinnor är små, de yngre kvinnorna är i något högre grad negativa än de äldre.

Denna negativa hållning kan bero på att de yngre respondenterna i större utsträckning är medvetna om de svårigheter som finns att på ett effektivt sätt motverka kränkningarna på nätet. Det är dock en klar majoritet av respondenterna som anser att samhället i form av rättsväsende och myndigheter ska lägga resurser på att komma tillrätta med problemen. Att det finns en könsskillnad i svarsmönstren som visar att kvinnorna i större utsträckning än männen anser att samhället och rättsväsendet behöver ta tag i problematiken kan tolkas mot bakgrund av att kvinnorna också i högre grad ser allvarligt på nätkränkningarna. Ungefär 30 procent av alla respondenter har antingen angett *nej* eller *vet ej*.

Tabell 10. I vilken utsträckning respondenterna anser att samhället i form av rättsväsende och myndigheter ska lägga resurser på att komma tillrätta med problem på grund av nätkränkningar, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	70,2	62,5	78,4
Nej	15,0	23,1	6,5
Vet ej	14,8	14,4	15,2
Antal svarande	1 015	520	495

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	65,6	55,4	75,2
Nej	17,5	29,0	6,4
Vet ej	17,0	15,5	18,3
Antal svarande	395	193	202

Ålder 31–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	76,3	70,2	83,6
Nej	11,8	16,9	5,8
Vet ej	11,8	12,9	10,6
Antal svarande	414	225	189

Som vi sett finns ett tydligt stöd för att samhället och rättsväsendet borde ta krafttag mot näthat och kränkningar online, det kan därför vara intressant att se hur respondenterna ser på företagens ansvar. Det visar sig att en tydlig majoritet av respondenterna anser att företagen har ett stort och viktigt ansvar, särskilt gäller detta för kvinnorna. Männerna verkar vara mer avvaktande, det kan tolkas som att männen har en tendens att ta något lättare på problematiken än kvinnorna. I likhet med frågan om samhällets och rättsväsendets eventuellt ökade resurser inom området så är de yngre respondenterna i något högre grad restriktiva till idén att företagen borde lägga mer resurser på problemen med kränkningar på nätet.

Tabell 11. I vilken utsträckning respondenterna anser att företag som driver tjänster på nätet som Facebook, Twitter och Instagram ska lägga resurser på att komma tillrätta med problem på grund av nätkränkningar, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	84,0	79,6	88,7
Nej	7,3	11,3	3,0
Vet ej	8,7	9,0	8,3
Antal svarande	1 015	520	495

Ålder 16-25 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	82,0	77,2	86,6
Nej	8,1	12,4	4,0
Vet ej	9,9	10,4	9,4
Antal svarande	395	193	202

Ålder 31-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	87,4	84,9	90,5
Nej	5,6	8,4	2,1
Vet ej	7,0	6,7	7,4
Antal svarande	414	225	189

En majoritet av de tillfrågade anser att de som drabbats av nätkränkningar bör få ersättning av Brottsofferfonden. Knappt 24 procent av hela respondentgruppen har angett *vet ej* som svarsalternativ. En tydlig könsskillnad framträder när det gäller Brottsoffermyndighetens roll att kompensera de drabbade medan ålderskillnaderna är små. Kvinnorna är i högre grad positiva till denna möjlighet än männen, 72 procent kvinnor jämfört med 53 procent män. Männen anger i större utsträckning att ersättning inte bör utgå, 24 procent män jämfört med 5 procent kvinnor. Skillnaderna mellan män och kvinnor kvarstår även när vi åldersindelar.

Tabell 12. I vilken utsträckning respondenterna anser att Brottsoffermyndigheten bör ersätta de som drabbats av nätkränkningar (som förtal och förolämpning) på nätet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	62,1	53,1	71,5
Nej	14,4	23,7	4,6
Vet ej	23,5	23,3	23,8
Antal svarande	1 015	520	495

Ålder 16-25 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	61,8	51,3	71,8
Nej	14,4	23,8	5,4
Vet ej	23,8	24,9	22,8
Antal svarande	395	193	202

Ålder 31-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ja	63,0	55,1	72,5
Nej	14,0	22,2	4,2
Vet ej	22,9	22,7	23,3
Antal svarande	414	225	189

Ungas och unga vuxnas syn på nätkränkningar av hatbrottskaraktär

I frågeställningen nedan riktas fokus mot kränkningar som innehåller hatbrott. Kränkningar på nätet av hatbrottskaraktär innebär att de exempelvis innehåller nedsättande uttryck om personens etniska bakgrund, sexuella läggning eller trosuppfattning. Ur juridisk synvinkel är detta en kraftigt försvårande omständighet och mot denna bakgrund är det intressant att veta i vilken utsträckning som respondenterna har erfarenhet av denna typ av kränkning. Det är en större andel kvinnor än män som angett svarsalternativet *vid något enstaka tillfälle* men det är en större andel män än kvinnor som angett svarsalternativen *flera gånger* och *ofta*. En förklaring till resultatet kan vara att män och kvinnor definierar kränkningarna på olika sätt.

Ett tydligt resultat är att erfarenheterna av kränkningar med hatbrottskaraktär är större i den yngre åldersgruppen. Av de äldre männen uppger 14 procent och av kvinnorna i samma ålder uppger knappt 15 procent att de har den här formen av erfarenheter, vilket kan jämföras med erfarenheterna för de yngre där närmare var tredje person har upplevt detta vid något enstaka tillfälle, flera gånger eller ofta. Det är de yngre männen som i störst utsträckning (flera gånger eller ofta) anger att de har erfarenhet av kränkningar med hatbrottskaraktär på nätet.

Tabell 13. Hur ofta respondenterna någon gång har blivit utsatta för kränkningar på nätet som innehåller nedsättande uttryck om personens ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse, sexuella läggning eller annan liknande omständighet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	77,2	77,2	77,2
Vid något enstaka tillfälle	17,7	15,7	19,9
Flera gånger	3,8	4,8	2,6
Ofta	1,3	2,3	0,2
Antal svarande	1 009	517	492

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	67,9	68,4	67,5
Vid något enstaka tillfälle	24,7	20,7	28,5
Flera gånger	5,3	6,7	4,0
Ofta	2,0	4,1	0,0
Antal svarande	393	193	200

Ålder 31–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Aldrig	85,9	86,5	85,1
Vid något enstaka tillfälle	10,9	9,4	12,8
Flera gånger	2,4	3,1	1,6
Ofta	0,7	0,9	0,5
Antal svarande	411	223	188

Att det finns könsskillnader kring hur respondenterna bedömer kränkningar och ser på sin erfarenhet av hatbrott framgick av resultatet ovan. Nedan framkommer att kvinnor i större utsträckning ser allvarligt på kränkningar på nätet som uttrycker hatbrott. Det är dubbelt så stor andel kvinnor än män i hela respondentgruppen som angett att det är *väldigt allvarligt* med kränkningar på nätet som uttrycker hat mot en person på grund av dennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse, sexuella läggning eller annan liknande omständighet. Det bör dock uppmärksammas att en majoritet av de svarande, 68 procent, anser att den här formen av kränkningar på nätet är *allvarliga* eller *väldigt allvarliga* och att det endast är knappt 5 procent som angett svarsalternativet *inte alls allvarligt*.

De äldre kvinnorna ser i högst grad allvarligt på denna typ av kränkning (58 procent har angett svarsalternativet *väldigt allvarligt*) medan de yngre männen i störst utsträckning har överseende med denna typ av kränkning (18 procent av de yngre männen har angett svarsalternativet *väldigt allvarligt*). Könsskillnaderna i den yngre åldersgruppen (16–25 år) är markant. Endast 1,5 procent av de yngre kvinnorna har angett svarsalternativet *inte alls allvarligt* till skillnad från de yngre männens drygt 10 procent.

Tabell 14. Hur allvarligt respondenterna ser på kränkningar på nätet som uttrycker hat mot en person på grund av dennes ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung, trosbekännelse, sexuella läggning eller annan liknande omständighet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls allvarligt	4,7	8,1	1,0
Lite allvarligt	10,5	15,0	5,3
Ganska allvarligt	17,2	21,3	13,0
Allvarligt	30,5	30,2	30,9
Väldigt allvarligt	37,0	25,0	49,8
Antal svarande	1 009	517	492

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls allvarligt	5,9	10,4	1,5
Lite allvarligt	10,9	15,5	6,5
Ganska allvarligt	19,8	24,9	15,0
Allvarligt	31,6	31,1	32,0
Väldigt allvarligt	31,8	18,1	45,0
Antal svarande	393	193	200

Ålder 31–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls allvarligt	2,9	5,4	0,0
Lite allvarligt	9,7	15,2	3,2
Ganska allvarligt	14,6	18,8	9,6
Allvarligt	29,4	29,6	29,3
Väldigt allvarligt	43,3	30,9	58,0
Antal svarande	411	223	188

I en jämförelse mellan kränkningar på nätet som innehåller hatbrott och kränkningar utan denna faktor, framkommer inga skillnader. Det går inte att utifrån respondenternas svar utläsa en gradering mellan dessa olika former av kränkningar. Könsskillnaderna återkommer dock även här. Kvinnorna ser i högre grad allvarligt på kränkningar än vad männen gör.

Sammanfattningsvis visar svaren kring hur respondenterna ser på kränkningar på nätet, med eller utan hatbrottskaraktär, överlag ett liknande resultat. Att nästan en fjärdedel av männen angett antingen svarsalternativen *inte alls allvarligt* eller *lite allvarligt* är intressant. Männen verkar i högre grad ha överseende med kränkningar på nätet än kvinnorna. De yngre respondenterna verkar i högre grad ha överseende med kränkningar än de äldre.

Tabell 15. Hur respondenterna ser på kränkningar på nätet som uttrycker hat mot en person på grund av mer personliga egenskaper eller beteenden, men som inte har att göra med ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning etcetera, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls allvarligt	4,7	8,0	1,2
Lite allvarligt	11,0	15,9	5,9
Ganska allvarligt	24,5	31,7	16,9
Allvarligt	29,7	25,6	33,9
Väldigt allvarligt	30,1	18,8	42,0
Antal svarande	1 005	515	490

Ålder 16-25 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls allvarligt	6,1	11,4	1,0
Lite allvarligt	10,7	14,5	7,0
Ganska allvarligt	27,7	36,3	19,5
Allvarligt	28,2	21,2	35,0
Väldigt allvarligt	27,2	16,6	37,5
Antal svarande	393	193	200

Ålder 31-40 år	Totalt	Man	Kvinna
Inte alls allvarligt	2,9	4,5	1,1
Lite allvarligt	10,3	15,8	3,8
Ganska allvarligt	19,9	25,7	12,9
Allvarligt	32,4	31,5	33,3
Väldigt allvarligt	34,6	22,5	48,9
Antal svarande	408	222	186

En majoritet av hela respondentgruppen har angett att de inte känner någon som blivit utsatt för kränkningar av hatbrottskaraktär på nätet. Å andra sidan är det 47 procent som känner några stycken, flera stycken eller många som utsatts för denna form av kränkningar på nätet. Kvinnorna har i något högre grad kunskap om att personer de känner har upplevt den beskrivna typen av kränkning i jämförelse med männen.

Eftersom de yngre respondenterna i större utsträckning än de äldre tillbringar sin tid på nätet och är aktiva med sociala medier så är det inte överraskande att de också i större utsträckning känner någon som blivit kränkt på nätet på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet. Skillnader återfinns även på könsnivå hos de yngre och även den skillnaden skulle kunna förklaras av att kvinnorna i högre grad är aktiva inom sociala medier. Av de yngre

kvinnliga respondenterna anger 64 procent att de i varierande grad känner någon som med hatbrottskaraktär blivit kränkt på nätet, vilket får ses som en relativt hög andel.

Tabell 16. I vilken utsträckning respondenterna känner någon som blivit kränkt på nätet på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, 16-40 år, 16-25 år och 31-40 år, 2013. Procent

Ålder 16–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ingen	52,6	55,3	49,8
Några enstaka	36,1	33,6	38,8
Flera stycken	8,9	8,5	9,2
Många	2,4	2,5	2,2
Antal svarande	1 005	515	490

Ålder 16–25 år	Totalt	Man	Kvinna
Ingen	39,4	43,0	36,0
Några enstaka	45,3	42,0	48,5
Flera stycken	12,5	11,9	13,0
Många	2,8	3,1	2,5
Antal svarande	393	193	200

Ålder 31–40 år	Totalt	Man	Kvinna
Ingen	65,9	68,9	62,4
Några enstaka	26,5	23,9	29,6
Flera stycken	5,6	5,4	5,9
Många	2,0	1,8	2,2
Antal svarande	408	222	186

Kartläggning av sociala normer avseende kränkningar, trakasserier och hot på nätet

Att mäta sociala normers styrka och förmåga att påverka beteenden

Den modell som använts i det här projektet för att mäta sociala normers styrka har tagits fram vid rättssociologiska institutionen i Lund och bygger på den socialpsykologiska teorin *Theory of Planned Behaviour*. Modellen har testats i ett antal olika projekt och förankrats genom internationella publikationer. Den utgår från att normer är:

- (a) imperativa
- (b) socialt reproducerade
- (c) individens uppfattning av omgivningens förväntningar på det egna beteendet.

Kortfattat kan man säga att modellen bygger på att respondenterna svarar på två typer av frågor:

- I vilken utsträckning anser följande personer att du ska (...)?
- I vilken utsträckning anser du att följande personers åsikter om ditt beteende avseende (...) är viktiga?

De båda frågetyperna är utformade så att de ska ge två perspektiv. Den första frågetypen genererar data om hur respondenterna uppfattar att olika omgivningsrepresentanter förväntar sig att respondenterna ska handla i givna situationer. Det kan exempelvis handla om i vilken utsträckning respondenten tror att hans grannar förväntar sig att hen ska låta bli att kränka människor på nätet. Den andra frågetypen genererar data om hur respondenterna värderar de olika omgivningsrepresentanternas handlingsdirektiv. Det kan exempelvis handla om i vilken utsträckning respondenten värderar grannarnas åsikter som väsentliga då hen avgör om hen ska låta bli att kränka människor på nätet. En matematisk sammanvägning av de båda perspektiven ger en värdering av i vilken utsträckning normer är delaktiga i det beslutsunderlag som individer har att förhålla sig till då de fattar beslut om hur de ska agera i olika situationer. De personer eller grupper i omgivningen som respondenterna i den här studien har haft att reflektera över är:

- (a) mamma
- (b) pappa
- (c) andra nära släktingar
- (d) partner
- (e) vänner
- (f) bekanta på nätet
- (g) lärare/chefer
- (h) grannar
- (i) ytligt bekanta

Respondenterna har värderat respektive omgivningsrepresentant på en skala mellan 1 och 7 både för:

(a) i vilken utsträckning respondenterna tror att dessa personer eller grupper skulle fördöma dem (bli irriterade eller arga) om det framkom att respondenterna har kränkt någon annan person på nätet.

(b) i vilken utsträckning respondenterna anser att dessa personers eller gruppers åsikter om deras beteende på nätet är viktiga.

Svaren har bearbetats matematiskt och vägts samman till ett värde för normens förmåga (på skalan 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet. Resultatet redovisas i 10 datablad (ett för varje urvalsgrupp) som innehåller fyra element: Den första tabellen i respektive datablad visar en sammanställning över hur respondenterna tillsammans bedömer respektive omgivningsrepresentants reaktion på nätkränkningar (normstyrka), samt hur respondenterna värderar respektive omgivningsrepresentants åsikter (mottaglighet), och slutligen en sammanvägning av dessa båda för respektive omgivningsrepresentant (påverkansstyrka). De två därpå följande tabellerna i respektive datablad visar i detalj hur många respondenter som angett respektive värde på skalan 1–7 för varje omgivningsrepresentant. Slutligen redovisar vi normens förmåga (på skalan 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet för den urvalsgrupp som ingår i databladet.

Sociala normer – urval: alla

Tabell 17. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.62	4.77	3.83
(b) Pappa	5.34	4.58	3.50
(c) Andra nära släktingar	5.04	4.09	2.94
(d) Partner	5.61	5.31	4.26
(e) Vänner	5.23	4.96	3.70
(f) Bekanta på nätet	4.68	4.10	2.74
(g) Lärare/chefer	5.03	4.10	2.95
(h) Grannar	3.80	3.00	1.63
(i) Ytligt bekanta	3.90	3.00	1.67
Medelvärde	4.92	4.21	

Tabell 18. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)	(j)
1	32	38	37	28	34	53	40	155	117	32
2	21	32	41	22	51	45	55	101	109	21
3	50	53	82	38	55	90	69	92	131	50
4	97	118	155	84	141	165	125	164	193	97
5	122	133	183	100	181	146	157	90	122	122
6	181	149	162	148	188	115	172	76	71	181
7	373	302	232	320	281	164	222	119	116	373

Tabell 19. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)	(j)
1	101	109	136	64	75	113	149	291	275	101
2	59	58	102	25	43	72	81	126	151	59
3	69	74	88	33	72	99	88	101	118	69
4	123	131	189	104	149	185	156	134	148	123
5	135	116	142	89	159	130	121	64	64	135
6	136	118	90	145	177	100	110	48	51	136
7	254	215	152	297	252	112	146	76	67	254

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **3.18**.

Sociala normer – urval: kvinnor

Tabell 20. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.98	5.32	4.55
(b) Pappa	5.77	5.09	4.19
(c) Andra nära släktingar	5.47	4.46	3.49
(d) Partner	5.92	5.74	4.85
(e) Vänner	5.78	5.50	4.54
(f) Bekanta på nätet	5.10	4.49	3.28
(g) Lärare/chefer	5.43	4.60	3.57
(h) Grannar	4.06	3.30	1.92
(i) Ytligt bekanta	4.17	3.31	1.97
Medelvärde	5.30	4.65	

Tabell 21. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	8	10	8	7	9	16	15	69	46
2	4	9	11	7	10	18	19	41	48
3	14	13	30	13	13	24	22	32	53
4	37	48	64	37	46	69	45	81	94
5	58	62	79	43	74	68	66	43	68
6	85	72	97	73	110	67	90	40	38
7	221	189	149	188	192	103	143	74	71

Tabell 22. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	19	27	47	15	16	37	46	114	106
2	24	25	40	10	14	27	27	51	70
3	23	25	37	10	18	33	35	51	59
4	56	58	90	46	61	87	72	71	79
5	70	61	77	37	78	71	66	31	36
6	75	65	53	77	101	50	64	25	28
7	156	130	92	176	163	71	92	47	44

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **3.78**.

Sociala normer – urval: män

Tabell 23. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.27	4.26	3.21
(b) Pappa	4.93	4.13	2.91
(c) Andra nära släktingar	4.63	3.73	2.47
(d) Partner	5.30	4.91	3.72
(e) Vänner	4.69	4.44	2.98
(f) Bekanta på nätet	4.31	3.77	2.32
(g) Lärare/chefer	4.68	3.36	2.43
(h) Grannar	3.56	2.74	1.40
(i) Ytligt bekanta	3.64	2.71	1.41
Medelvärde	4.56	3.81	

Tabell 24. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	24	28	29	21	25	37	25	86	71
2	17	23	30	15	41	27	36	60	61
3	36	40	52	25	42	66	47	60	78
4	60	70	91	47	95	96	80	83	99
5	64	71	104	57	107	78	91	47	54
6	96	77	65	75	78	48	82	36	33
7	152	113	83	132	89	61	79	45	45

Tabell 25. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	82	82	89	49	59	76	103	177	169
2	35	33	62	15	29	45	54	75	81
3	46	49	51	23	54	66	53	50	59
4	67	73	99	58	88	98	84	63	69
5	65	55	65	52	81	59	55	33	28
6	61	53	37	68	76	50	46	23	23
7	98	85	60	121	89	41	54	29	23

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **2.67**.

Sociala normer – urval: 16–20 år

Tabell 26. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.85	4.78	3.97
(b) Pappa	5.53	4.50	3.56
(c) Andra nära släktingar	4.96	3.78	2.68
(d) Partner	5.39	5.00	3.85
(e) Vänner	4.83	4.79	3.31
(f) Bekanta på nätet	2.72	3.92	1.52
(g) Lärare/chefer	4.96	3.56	2.53
(h) Grannar	3.38	2.46	1.19
(i) Ytligt bekanta	3.53	2.72	1.37
Medelvärde	4.57	3.95	

Tabell 27. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	6	7	9	6	12	17	10	37	31
2	4	6	10	7	17	15	12	27	27
3	2	6	14	8	11	19	10	23	27
4	19	22	26	8	26	27	24	22	28
5	22	29	41	21	36	0	34	17	21
6	35	30	32	21	26	0	30	12	11
7	86	70	40	47	46	0	43	17	18

Tabell 28. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	15	20	30	10	11	17	38	67	61
2	14	13	23	9	12	20	20	29	27
3	17	20	18	9	16	25	20	18	24
4	26	24	35	12	27	28	31	23	29
5	29	29	26	18	39	22	20	10	9
6	24	23	13	31	29	17	16	5	8
7	49	38	22	33	37	16	17	5	8

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **2.87**.

Sociala normer – urval: 21–25 år

Tabell 29. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.77	4.78	3.95
(b) Pappa	5.30	4.62	3.50
(c) Andra nära släktingar	4.90	4.09	2.87
(d) Partner	5.45	5.09	3.96
(e) Vänner	5.14	4.83	3.55
(f) Bekanta på nätet	4.34	3.81	2.36
(g) Lärare/chefer	4.72	3.99	2.69
(h) Grannar	3.44	2.96	1.46
(i) Ytligt bekanta	3.73	3.11	1.65
Medelvärde	4.67	4.14	

Tabell 30. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	4	10	8	7	9	16	8	42	29
2	3	6	8	6	11	6	19	22	21
3	12	9	21	7	9	22	13	17	30
4	21	31	34	19	30	44	31	28	36
5	24	32	41	20	44	32	34	13	24
6	30	32	26	20	35	15	40	15	8
7	92	65	45	61	54	25	29	19	24

Tabell 31. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	23	24	26	17	18	29	30	58	47
2	12	14	20	5	9	14	19	25	37
3	10	14	22	5	13	23	18	22	24
4	31	29	44	27	33	43	37	31	32
5	28	25	23	18	38	28	26	9	13
6	25	24	14	27	36	12	20	6	8
7	57	51	35	53	45	18	26	17	17

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **3.04**.

Sociala normer – urval: 26–30 år

Tabell 32. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.46	4.76	3.70
(b) Pappa	5.15	4.56	3.54
(c) Andra nära släktingar	4.94	3.98	2.68
(d) Partner	5.57	5.32	3.85
(e) Vänner	5.16	4.96	3.31
(f) Bekanta på nätet	4.63	3.89	1.52
(g) Lärare/chefer	3.95	4.14	2.53
(h) Grannar	3.69	2.94	1.19
(i) Ytligt bekanta	3.92	2.85	1.37
Medelvärde	4.83	4.16	

Tabell 33. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	6	9	10	4	5	10	9	30	24
2	4	8	6	3	7	8	11	18	17
3	13	15	15	7	13	17	15	13	24
4	18	19	37	22	35	33	27	46	41
5	36	33	31	25	36	28	29	20	32
6	41	30	37	37	40	21	29	13	13
7	60	52	39	56	46	28	44	15	19

Tabell 34. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	19	23	28	12	15	25	30	60	54
2	15	15	23	6	9	18	17	24	38
3	15	11	15	7	12	17	13	22	26
4	24	31	44	28	35	42	33	29	27
5	24	15	30	15	26	26	31	10	11
6	37	30	20	27	40	14	14	7	9
7	47	43	24	66	49	19	34	16	11

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **3.10**.

Sociala normer – urval: 31–35 år

Tabell 35. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.35	4.79	3.65
(b) Pappa	5.23	4.65	3.47
(c) Andra nära släktingar	5.11	4.31	3.15
(d) Partner	5.72	5.51	4.50
(e) Vänner	5.42	5.15	3.99
(f) Bekanta på nätet	5.08	4.26	3.21
(g) Lärare/chefer	5.16	4.40	3.25
(h) Grannar	4.13	3.25	1.92
(i) Ytligt bekanta	4.19	3.26	1.95
Medelvärde	5.08	4.42	

Tabell 36. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	11	7	5	5	5	6	10	26	14
2	5	6	9	2	4	5	5	11	17
3	11	11	16	7	15	17	13	21	25
4	20	28	30	24	26	31	24	32	52
5	22	21	40	16	34	33	28	18	20
6	39	31	29	33	36	29	33	15	15
7	60	50	50	73	65	44	49	31	28

Tabell 37. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	21	20	25	13	13	17	25	54	48
2	8	6	12	2	5	12	10	17	25
3	12	14	19	5	16	20	16	24	29
4	23	26	36	19	28	34	30	23	24
5	33	31	31	20	25	27	28	14	16
6	23	18	25	32	41	32	29	16	11
7	48	40	31	68	57	25	31	17	19

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **3.36**.

Sociala normer – urval: 36–40 år

Tabell 38. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.64	4.77	3.84
(b) Pappa	5.51	4.60	3.62
(c) Andra nära släktingar	5.27	4.24	3.20
(d) Partner	5.82	5.57	4.63
(e) Vänner	5.53	5.04	3.98
(f) Bekanta på nätet	5.09	4.43	3.22
(g) Lärare/chefer	5.36	4.37	3.34
(h) Grannar	4.29	3.36	2.04
(i) Ytligt bekanta	4.10	3.03	1.77
Medelvärde	5.18	3.29	

Tabell 39. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	5	5	5	6	3	4	3	20	19
2	5	6	8	4	12	11	8	23	27
3	12	12	16	9	7	15	18	18	25
4	19	18	28	11	24	30	19	36	36
5	18	18	30	18	31	26	32	22	25
6	36	26	38	37	51	33	40	21	24
7	75	65	58	83	70	45	57	37	27

Tabell 40. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	23	22	27	12	18	25	26	52	65
2	10	10	24	3	8	8	15	31	24
3	15	15	14	7	15	14	21	15	15
4	19	21	30	18	26	38	25	28	36
5	21	16	32	18	31	27	16	21	15
6	27	23	18	28	31	25	31	14	15
7	53	43	40	77	64	34	38	21	12

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **3.44**.

Sociala normer –urval: aktiva på sociala medier mer än 5 timmar per dygn

Tabell 41. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.29	4.42	3.34
(b) Pappa	4.81	4.21	2.89
(c) Andra nära släktingar	4.78	3.41	2.34
(d) Partner	5.03	4.83	3.47
(e) Vänner	4.98	4.76	3.39
(f) Bekanta på nätet	4.35	4.25	2.64
(g) Lärare/chefer	4.89	3.89	2.72
(h) Grannar	3.07	2.98	1.31
(i) Ytligt bekanta	3.33	2.91	1.39
Medelvärde	4.50	3.96	

Tabell 42. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	3	5	2	1	4	5	3	8	9
2	1	2	4	5	5	5	4	12	10
3	3	6	8	3	4	6	2	8	7
4	10	8	7	6	5	6	8	7	11
5	5	4	9	3	6	10	7	2	1
6	7	9	6	6	9	5	11	0	2
7	19	14	13	13	17	9	10	5	6

Tabell 43. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	9	7	11	5	4	6	9	15	15
2	5	4	10	4	4	3	6	8	10
3	0	7	4	2	2	7	2	4	5
4	10	10	11	3	11	9	11	7	7
5	8	5	8	5	9	10	7	4	5
6	4	4	1	10	11	6	4	2	1
7	14	11	6	11	10	7	7	4	4

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **2.73**.

Sociala normer – urval: aktiva på sociala medier mer än 0 timmar per dygn

Tabell 44. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanterna, redovisat som normstyrka och mottaglighet samt en sammanvägning i form av normens påverkansstyrka, 2013. På en skala från 1–7

Omgivningsrepresentanter	Normstyrka	Mottaglighet	Påverkansstyrka
(a) Mamma	5.36	4.28	3.28
(b) Pappa	5.15	4.39	3.22
(c) Andra nära släktingar	4.80	3.73	2.56
(d) Partner	5.17	4.78	3.53
(e) Vänner	4.90	4.18	2.93
(f) Bekanta på nätet	4.76	3.72	2.53
(g) Lärare/chefer	4.89	3.96	2.76
(h) Grannar	3.88	3.08	1.70
(i) Ytligt bekanta	3.68	2.98	1.57
Medelvärde	4.73	3.90	

Tabell 45. Respondenternas uppfattning om omgivningsrepresentanternas syn på frågan om nätkränkningar, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	3	6	5	6	4	4	8	14	12
2	2	1	3	2	7	1	5	7	14
3	8	3	11	3	11	5	7	9	8
4	10	8	11	5	7	10	6	8	9
5	5	8	9	7	5	5	9	8	6
6	10	9	12	8	15	5	13	5	6
7	29	20	18	21	22	12	23	13	11

Tabell 46. Respondenternas värdering av omgivningsrepresentanternas uppfattning, 2013. På en skala från 1–7

Koef.	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)	(i)
1	11	10	14	9	10	12	14	26	24
2	7	4	16	2	9	9	7	9	12
3	8	5	7	4	10	4	13	6	4
4	8	8	7	8	12	10	7	7	9
5	9	8	5	4	5	4	5	4	2
6	10	9	9	10	12	6	8	5	6
7	15	13	13	18	14	9	15	9	7

Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet: **2.77**.

Sociala normer – kommentarer

Studien avser att ta reda på i vilken utsträckning det existerar sociala normer i samhället som fördömer kränkningar på nätet, hur starka de är och vem/vilka det i så fall är som utövar den informella sociala kontrollen. Den modell som använts för undersökningen bygger på en ambition att förstå i vilken utsträckning olika omgivningsrepresentanter utövar påtryckningar samt hur människor värderar betydelsen av dessa påtryckningar. Det här uttrycks i termer av normstyrka (sänd), mottaglighet samt en sammanvägning (påverkansstyrka) för respektive omgivningsrepresentant – samtliga värden redovisade på en skala från 1–7.

Det är alltså samtliga respondenters (omkring 1 000 personer) samlade syn på de olika omgivningsrepresentanterna som redovisas. Om man vill få en snabb överblick över normens förmåga att påverka beteenden tittar man på det slutgiltiga värdet. *Normens förmåga (på en skala från 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet*, vilket är ett sammanvägt värde där samtliga respondenters (inom ett visst urval) värden för de olika omgivningsrepresentanterna vägs samman till ett enda värde mellan 1 och 7.

Om man vill få en bild av vilka omgivningsrepresentanter som utövar mest inflytande på beteenden så ska man läsa av den högra stapeln med värden i tabell 17 (urval alla). Det framkommer då att omgivningsrepresentanten *partner* har den högsta påverkansstyrkan med ett värde på 4,26 (på skalan 1–7) medan den lägsta påverkansstyrkan utgörs av omgivningsrepresentanten *grannar* med en påverkansstyrka på 1,63. Detta betyder att respondenterna har uppgivit att deras partner har störst betydelse för deras agerande rörande kränkningar på nätet medan deras grannar spelar en betydligt mindre roll i detta hänseende.

Tittar vi sedan på normstyrka och mottaglighet så framträder det att normstyrkan är högst (5,62) för omgivningsrepresentanten *mamma*, men eftersom mottagligheten för omgivningsrepresentanten *mamma* endast är 4,77 i jämförelse med 5,31 för omgivningsrepresentanten *partner* så har inte omgivningsrepresentanten *mamma* så stor påverkansstyrka som *partner* har.

Längst ned på sidan finns som sagt var ett värde som beskriver normens generella förmåga (på skalan 1–7) att påverka individers beteende mot att inte kränka på nätet. För urvalsgrupp *alla* så gäller att normens beteendepåverkan är 3,18 för kränkningar på nätet (en norm som fördömer kränkningar på nätet). För att man ska få en bild av vad detta innebär så kan man jämföra med framräknad beteendepåverkan för andra normer i samhället. Ett exempel som de flesta kan relatera till är olika beteenden i trafiken. Vi vet exempelvis att de sociala normerna för rattfylleri är stränga och de allra flesta väljer också att följa nykterhetsbestämmelserna när de kör bil. Om man bryter mot dessa regler så blir det sociala fördömandet kraftigt. Tidigare studier visar att normens beteendepåverkan avseende nykterhetsbestämmelserna har ett värde på 4,80. Om man tar ett annat aktuellt exempel, nämligen fildelning av upphovsrättsskyddat material över internet, så visar studier att normens beteendepåverkan är 1 (egentligen mindre än 1) och att det därmed inte existerar några sociala normer till stöd för upphovsrättsreglerna på det här området, och snart sagt alla unga i Sverige ägnar sig åt att dela musik och filmer över nätet.

Normens beteendepåverkan avseende kränkningar på nätet kan närmast jämföras med hastighetsöverträdelser i trafiken som i studier har visat sig ligga på 3,76 (att jämföra med nätkränkningens värde på 3,18). Det här är en nivå där det visserligen finns en tydlig social norm – men den är inte tillräckligt stark för att alla (eller nästan alla) ska rätta sig efter den. Det här är också en nivå där det föreligger tillräcklig konsensus i samhället om vad som är rätt och fel för att ge legitimitet åt tydligare signaler från rättssamhället. Med tiden kan tydligare rättsliga signaler ge upphov till stärkta sociala normer (och på längre sikt attitydförändringar). Om de sociala normerna skulle vara väsentligt svagare (som för fildelning) så blir skärpta lagar problematiska och det uppstår legitimitetsdebatter.

Väljer vi att titta på om det finns några könsskillnader mellan hur männen och kvinnorna har bedömt de sociala normernas styrka i relation till kränkningar på nätet framträder att de kvinnliga respondenterna indikerar en högre styrka för den sociala normens beteendepåverkan (3,78) än vad som är fallet för männen (2,67). Denna könsskillnad brukar återkomma vid liknande undersökningar och återfinns exempelvis vid den ovan nämnda undersökningen om sociala normer och regelefterlevnad inom trafiksäkerhetsområdet. Samtidigt så har både de kvinnliga och de manliga respondenterna uppgett att deras partner har störst påverkansstyrka, även om nivåerna skiljer sig åt (4,85 för de kvinnliga respondenterna och 3,72 för de manliga).

Respondenternas ålder verkar spegla en viktig betydelse för hur de anger sina omgivningsrepresentanters normstyrka, deras mottaglighet och den sammanlagda påverkansstyrkan. För de yngsta respondenterna, de mellan 16 och 20 år, visar det sig att mamma är den viktigaste normkällan (påverkansstyrkan är för mamma 3,97) och alltså inte partner som vi såg gällde för alla respondenter och när respondenternas svar är uppdelat på kön. För de yngsta respondenterna gäller också att normens förmåga att påverka individens beteende mot att inte kränka på nätet är relativt låg, endast 2,87. Om vi jämför med de övriga ålderskategorierna så ser det ut så här för normens allmänna förmåga att påverka beteendet: i gruppen 21–25 år är den 3,04; i gruppen 26–30 år är den 3,10; i gruppen 31–35 år är den 3,36; i gruppen 36–40 år är den 3,44.

Normens betydelse för respondenternas beteende i relation till kränkningar på nätet ökar alltså i takt med respondentens ålder. Man kan också se att omgivningsrepresentanten partner spelar en växande roll från en påverkansstyrka på 3,85 för de yngsta respondenterna (16–20 år), 3,96 för de näst yngsta (21–25 år) till 4,50 och 4,63 för de två äldsta respondentgrupperna (31–35 år respektive 36–40 år). Resultatet kan tolkas som att med växande ålder blir individens partner allt viktigare som normkälla medan respondentens mamma spelar störst roll för de yngsta. Det finns även en intressant skillnad om man jämför de yngsta respondenterna (16–20 år) med de äldsta (36–40 år) och hur de har uppskattat normstyrkan och sin mottaglighet för normerna utifrån de medelvärden som anges. Det visar sig att med ökad ålder uppger respondenterna ett svarsmönster som innebär att de uppger en högre normstyrka medan medelvärdet för mottagligheten är lägre än för de yngsta. Så samtidigt som de yngsta respondenterna har ett lägre medelvärde för normstyrkan så är de mer mottagliga för omgivningsrepresentanterna, vilket är positivt om man vill påverka dem genom deras omgivning, och den högsta mottagligheten från omgivningsrepresentanterna hittar vi hos de ungas egna vänner och deras mamma.

Exempel på reflektioner från respondenter 16–25 år

Nedanstående citat är hämtade från en avslutande öppen fråga där respondenterna i enkätstudien gavs möjlighet att fritt beskriva situationer där de upplevt kränkningar på nätet.

”Tror det är mycket vanligare att bli kränkt på nätet och i samhället överhuvudtaget när man är yngre. Det finns ett helt annat behov att passa in och vara som alla andra då, vilket bland annat kan skapa en osäkerhet och ett behov av bekräftelse. Kan dock inte komma på någon speciell situation som jag själv känt mig kränkt av någon annan skrivit eller lagt ut på nätet. Skulle då kanske vara på någon chattsida någon gång, då när man var yngre och det där med att chatta med helt okända kändes både nytt och spännande. Kränkningar på nätet, är med stor säkerhet mycket vanligare idag än för några år sedan. Men jag tror som sagt att det förekommer oftare bland de yngre, som är mer impulshandlande och har behov av att snabbt kunna uttrycka sina åsikter. Och att kränka och trycka ner någon, kan vara ett sätt att försöka höja sin egen ställning och popularitet.”

”Som kvinna stöter man ofta på kränkande saker på de sociala medierna. Otaliga gånger har jag fått meddelanden som berör sexuella hotelser. 'Du är en smutsig liten hora om du inte ligger med mig och jag kommer säga till alla att du är det. Gör som jag säger.', 'Hade du inte haft så stora bröst så hade ingen kille ens tyckt att du var snygg', 'Du förstår väl att det bara är din kropp jag vill åt' och liknande meddelanden är inte alls sällan förekommande i min meddelande-inkorg. Det är absolut inte okej, men vad ska jag – en liten 17-årig tjej göra åt saken när inte ens polisen kan göra något åt det?”

”Efter ett tidigare avslutat förhållande så skrev min ex-pojkväns syster ett 4 sidor långt inlägg i sin blogg om mig. Där hon vred och överdrev sanningen, samt hittade på helt egna händelser från mig och mitt ex's förhållande och historia. Där försökte hon få mig att framstå som psykiskt störd på något sätt. Även hennes vänner kommenterade henne och höll med, om att jag var precis som hon sa. De här människorna har fortfarande inte träffat mig utan bara hört det hon sa. Hon har/hade en ganska populär blogg. Vilket gjorde detta extra jobbigt.”

”Små, omogna. Men fortfarande väldigt kränkande kommentarer från okända människor är väldigt vanligt och är något jag stöter på dagligen. Inte nödvändigtvis riktade mot mig dock.”

”Situationer då folk skriver sexistiska, homofobiska eller rasistiska saker på nätet. Det är kränkande även fast man inte nödvändigtvis hör till den gruppen som blir utsatt själv.”

”På Facebook, när någon skriver om att det är viktigt att inte köpa äkta päls eller köpa kött från utlandet och liknande etiska problem, och folk hatar på den personen och säger att folk som bryr sig om djur är värdelösa och borde dö och att tjejer ska hålla käften och stanna i köket – som vegetarian och tjej så blir jag rädd över att folk reagerar så kraftigt och kränker någon bara för att den uttryckte en åsikt lugnt och kränker den personen bara för att det råkar vara en tjej – jag blir rädd över att folk kommer behandla mig så också om jag vågar stå upp för något. Jag känner mig kränkt för att dessa folk vill underminera jämställdheten mellan kvinnor och män.”

”När jag gick på gymnasiet var det en lärare på en systerskola till min skola som skickade ett par mejl till mig sent en natt om att vi borde gå ut och ta en öl ihop, mm. Ju senare mejlen kom, ju mer alkoholpåverkad verkade han vara. Vi hade träffats på skolaktiviteter någon gång, men absolut inte haft någon speciell kontakt. Jag kommer ihåg att jag tyckte det var väldigt jobbigt och ville absolut inte se eller prata med honom igen.”

”När jag hade en blogg fick jag ibland kommentarer som jag blev kränkt av. Minns inte riktigt innehållet i kommentarerna, men jag spårade ip-adressen och såg att de kom från en person jag kände.”

”När jag gick i sjuan och hade en blogg. Hade skrivit att jag hoppade på kryckor. Fick då en kommentar som präglade hela mitt liv: Du är så tjock så hela skolan skakar när du hoppar feta kossa. Det fick mig om må jättedåligt.”

”Det har publicerats vissa sexuella bilder på mig på ett visst antal hemsidor. När jag fick veta detta kände jag mig mycket kränkt och illa berörd.”

”Känner mig inte kränkt. Så gott som allt skitsnack på internet är som sagt skitsnack och kommer aldrig påverka mitt verkliga liv.”

”Kommer bara ihåg då jag var liten och en tjej kommenterade på alla mina bilder hur ful jag var. Då var jag så pass osäker i mig själv att jag tog väldigt illa upp.”

”En bekant lade ut en bild på mig som hon hade tagit utan att jag visste om det. Bilden var tagen underifrån så mina underkläder syntes. Jag kände mig väldigt kränkt och bad henne genast ta bort den. Hon verkade inte tycka att det var så farligt men tog efter ett litet tag bort bilden.”

”Jag kände mig kränkt när jag var ihop med mitt ex och fick veta att han hade filmat mig när vi hade sex och lagt ut det på nätet och visat för sina kompisar. Kände mig både ledsen och rädd för vad andra skulle tycka om mig.”

”Jag har vid ett flertal tillfällen fått anonyma meddelanden om att jag är en 'hora', 'ful',

'slyna'. Det är vardagsmat för tjejer, och ibland killar, i ung ålder och behöver göras något åt

NU.”

”En före detta klasskompis skrev på Facebook att jag var tjock som en status så var det riktigt kränkande. Förstod ej syftet med det hela. Kändes riktigt onödigt och han ville bara ha uppmärksamhet och så klart så tog jag illa upp ...”

”Jag har känt mig kränkt av när folk har delat rasistiska eller nazistiska bilder, åsikter eller sidor på Facebook t.ex. Eller när en gammal bild från en fylla kom upp på Facebook, visserligen utan att jag blev taggad, då Facebook äger rättigheterna till bilderna som folk lägger upp. Det var en osmickrande bild som borde vara privat och som jag inte kan stå för i dagens läge.”

”Har vid ett tillfälle blivit av med inloggningsuppgifterna till en chattklient, varefter personen kränkt en av mina nära vänner bland annat genom öknamn riktade mot dennes partner. Detta löstes sedan snabbt, men det faktum att personen fick mig att framstå som ett sånt svin var förfärligt. Det är nog det enda som påverkat mig direkt via internet.”

”För många situationer för att kunna bestämma mig om vilken gång jag ska välja. Till exempel att personer har sagt att jag är tjock, ful, äcklig och inte värd att leva osv.”

”Folk har kallat mig allt från patetisk till hora. Att lägga ut fina bilder på sig själv & att man är den bredvid som blev ful är väldigt störande & illa berörande. En bra vän ser till att man är bekväm med bilden.”

”Folk har ’smygfotat’ och publicerat på nätet med kränkande, hånande, sexuella och förnedrande kommenterar. Inte bara mig utan mina anhöriga och sedan öppet disskuterat och trott sig ha rätt att bedöma oss, för att till exempel kalla någon en ’inkompetent idiot’ utan att ha någon bakgrund till detta mer än en film/bild etc. Otroligt kränkande att andra människor tar sig tid att sitta och kommentera och döma ut en utifrån någon ytligt och ej källgranskad information från nätet. Även kränkande att till exempel framtida arbetsgivare kan hitta den informationen.”

”En person i min klass på högstadiet (kring 2004) skrev en lista som hon kallade ’veckans’, där veckans dåliga saker listades av henne. Jag blev beskriven som ’veckans wannabe’ och hon hånade min utseende öppet på internet så att vem som helst kunde läsa. Det gjorde mig upprörd.”

”En kille tog kort på mig i smyg när jag satt i badkaret och rakade benen, han skrev att de va så hårigt och att jag inte rakat mig på länge mm. De var kränkande för mig.”

”En kille la ut en privat bild där jag poserade naken med händerna för könet på min sponsors Facebook sida, där han även la till en opassande text. (Jag är elitidrottare och har ett professionellt kontrakt)”

”Publicering av bilder utan mitt medgivande. Främst pga att det oftast vid publikation på nätet innebär att de alltid kommer att finnas kvar på något sätt och man ger upp alla rättigheter till bilderna så de kan återanvändas av vem som helst när som helst.”

”En gång så lag jag ut en bild på mig på instagram på Eritreas nationaldag. Det var en bild där jag smila och så såg man Eritreas flagga i bakgrunden. Under bilden hade jag skrivit ’Eritrea independence day, soo happy’ då var det ett anonymt konto som kommenterade ’it was better when u were a colony cause black people don't know how to rule a country’ jag svarade senare med att säga ’who the fuck are you and you don't know nothing about my country’ personen svarade senare ’i'm a white, proud guy nigger whore’ och då blocker jag honom.”

”Jag har känt mig kränkt när människor har lagt ut fula/pinsamma bilder som jag velat att de tar bort men att de inte gör det. Då har jag även anmält bilderna (Facebook) men det har inte hänt nåt. Jag har även blivit utsatt för rasistiska påhopp och det är inte så trevligt eftersom på nätet kan alla se det. Det är som att ständigt bli påmind och oroad över det.”

”En annan person lade ut bilder på mig som var redigerade till att få mig att framstå som ointelligent och med vissa sexuella anspelningar och lade till kränkande kommentarer om detta.”

”Det lades ut ett fåtal bilder på mig naken med kommentarer om min kropp. Dessa togs bort relativt snabbt dock.”

Fokusgrupper med niondeklassare i Landskrona

Att arbeta med fokusgrupp är en kvalitativ forskningsmetod vid vilken en grupp människor berättar om sina uppfattningar och åsikter, sin tro och sina attityder etcetera gentemot något fenomen. Ofta väljer man deltagare till fokusgruppen utifrån det ämne och det kunskapsintresse som är aktuellt. Sedan anger intervjuaren, eller moderatorn, temat och frågorna ställs till hela gruppen som uppmuntras till diskussion. Vid transkriberingen, om intervjun spelas in, vilket är det vanligaste, och vid den efterföljande innehållsanalysen granskas den interna diskursen inom gruppen, hur teman och olika berättelser eller påståenden bemöts och kommenteras internt i gruppen (Bryman & Nilsson 2002). Utmaningen i att överföra formen på informationen från inspelning till utskriven text utan att göra några större eller avgörande ingrepp i den mening som förmedlas, är en central del av att redovisa intervjuerna (Kvale, Brinkman & Torhell 2009).

På så vis får man till stånd ett levande och rikt material som kan täcka in flera relevanta aspekter kring det tema som står i fokus för undersökningen och dess kunskapsintresse. Kvalitativa metoder är särskilt lämpliga vid förståelsen av meningsskapande processer i en social kontext där forskarens egna tolkningar på ont och gott ingår som en naturlig del av forskningsprocessen (Roxell & Tiby 2006).

Redovisningen av de inspelade och transkriberade fokusgruppsintervjuerna görs utifrån de olika relevanta teman som uppkom under samtalen och dessa beskrivs genom citat hämtade från transkriberingsmaterialet. Det finns teman som är återkommande i de olika fokusgruppsintervjuerna där ungdomarna som alla går i nionde klass på högstadiet får prata kring sina erfarenheter om sociala medier och de olika kränkningar och trakasserier som där kan förekomma. Ett sådan återkommande tema är att nätet och i synnerhet nätverkstjänsten Facebook har "*spårat ur*" och respondenterna målar därmed upp en relativt mörk bild av sina intryck från att använda sociala medier.

Utdrag ur transkriberingen av intervju nummer 3

(Nummer tre av fyra transkriberade intervjuer)

Intervjuaren: Ni kan ju börja att kanske berätta.

Röst: Om Facebook?

Intervjuaren: Ja, vad ni gör.

Flicka: Alltså Facebook det känner ju jag att jag börjar dö ut. Men innan så använde ju alla det så här jättemycket. /ohörbart/ man visste typ allt om alla.

Flicka: Det var kul.

Flicka: Nu är det typ bara fjantiga saker.

Intervjuaren: Jaså?

Flicka: Ja men typ så här eh ...

Flicka: Om jag får en miljon likes ... ***skratt***

Flicka: Det har gått över gränsen.

0:01:51.5 Flicka: Det finns liksom inget normalt på Facebook längre.

0:01:53.9 Flicka: Det används aldrig till något vettigt typ. ***skratt***

Samtidigt visar det sig något längre in i intervjun att respondenterna upplever att Instagram (en populär gratis mobilapplikation för bilddelning och ett socialt nätverk) blivit allt för ”seriöst”, vilket uppenbarligen även kan beskrivas som något negativt ur de unga användarnas perspektiv:

Flicka: Men jag gillade Instagram innan för då var det så här man kunde lägga upp vad som helst man brydde inte sig om/ohörbart/.

Flicka: Man behövde inte vara seriös man kunde vara vad som helst.

Flicka: Man brydde sig inte om hur mycket likes man fick och sådant.

Flicka: Men nu är det så seriöst.

Flicka: Det är så här ”Är denna bilden tillräckligt bra för att lägga ut, typ” så, ok ...

Flicka: Alla har blivit jätte utseendefixerade på grund av det.

Två teman som ofta återkommer är den ovan nämnda utseendefixeringen och olika ungdomars vilja att få uppmärksamhet på nätet och då särskilt genom att använda sociala medier. Nedan följer ett utdrag ur intervju nummer fyra som beskriver hur den sociala statusen kan grundas i ungdomarnas ageranden på sociala medier:

Flicka: Det är ju sjukt hur det har blivit alltså alla är ute efter att få så många likes som möjligt på sina bilder.

Röst: och då klär de av sig så in i bomben så de ska få så många likes /ohörbart/ och det är hemskt egentligen att det är så.

Flicka: Men det är ju inte bara likes utan det är för att de vill ha komplimanger och sådant också.

Intervjuaren: Det är lite, är det inte samma sak nästan eller?

Flicka: Jo, typ. Likes är mer.

Flicka: Alltså, jag brukar inte kommentera, jag orkar inte.

Flicka: Ja men alltså ja. Om man säger så här, nu är detta väldigt grovt så här men alltså så många likes du har, ja, så kommer högre upp. Det är fler folk som ser dig, din bild delas mer, du blir mer populär. Alltså ...

Intervjuaren: Det var det jag menade att, lite tidigare, att om man blir så väldigt populär så blir man väl också ganska synlig och då blir det liksom, som de sade, avundsjuka och man får liksom "Du är inte så snygg och du är ..." Jag menar finns det inte hela tiden sådana baksidor.

Flicka: Men sedan så tror jag också det är att folk ... Alltså, jag såg någon bild nu när folk stod i underkläder och ja ... Till foton och man ser ju väldigt många killar i det sammanhanget skriver ju "Åh, vad snygg du är." Många tjejer tänker liksom mer typ "År det det ni dras till istället för liksom en söt tjej som ser ... "Alltså som presenterar sig bra, så skriver de typ "Hur kan du göra så?" Och så blir det så, slampa och hora och sådant. Det är ju det som skapar det negativa, ju mer du liksom pressar bilderna och så ju mer negativa kommentarer får du ju.

Att många funderingar och upplevda konflikter rör uppmärksamhet och avundsjuka framstår tydligt när man tar del av intervjumaterialet men också en ständig pågående omformulering och omprövning av var de sociala gränserna går för acceptabelt beteende bland ungdomarna. I utdraget nedan (från samma fokusgruppsintervju som ovan fast senare i diskussionen) beskriver också några respondenter vad som kan bromsa en allt för utseendefixerad och tuff nätkultur:

Flicka: Alltså jag, ja jag tror det skapar konflikter att folk är så ute efter popularitet att det blir konflikter för att andra är avundsjuka eller för att de inte vågar /ohörbart/, att de inte har den kroppen eller. De har föräldrar på sin Facebook, alltså ingen normal människa hade lagt ut en bild på sig i bh och trosor när man har ens mamma på Facebook.

Flicka: Nej. Det gör man inte.

Flicka: Men sedan, alltså jag vet inte om bikinibilder är bättre än underkläderbilder.

Flicka: Jag tycker ju att bikinibilder är bättre.

Flicka: Ja alltså där har man ett sammanhang, så du är på stranden eller var du nu är.

Flicka: Men det är ju utmanande.

Flicka: Ja.

Ofta är det tjejernas klädsel och deras bilder på sig själva som resulterar i kommentarer och berättelser under fokusgruppsintervjuerna. Det är också ofta flickorna som är mest engagerade i ämnet även om det också engagerar pojkarna. Här nedan kommer utdrag från intervju nummer ett, precis i början av intervjun efter det att intervjuaren och moderatören har startat samtalet genom att be respondenterna att berätta om sina erfarenheter av olika sociala medier, som exempelvis Facebook, utspelar sig nedanstående samtal:

Pojke: Ja tror de mest använder det men alltså jag tror alltså det även en sida som bara skapar problem för allt och alla. Man ser ju till exempel om det är en person som kanske är handikappad eller vad som helst man ser ju många som går på henne för att hon lägger ut sina bilder eller ... Så det är ju bara en problemskaparsida egentligen.

Intervjuaren: Mhm.

Pojke: Samma med Instagram och sådant tycker jag, så ... Är helt. Det är ju kul att kunna va social på det sättet men det är ju ... Skit egentligen för att alla blir ju, de flesta blir ju nedtryckta och så.
Intervjuaren: Hur tänker ni andra då?

Flicka: När man typ lägger ut en kanske bild man kanske bara har bikini på sig då blir man ju nerkränkt för man/ohörbart/ kallas slampa och sånt, man /ohörbart/ bikini. Sen är det ju samma sak när man ser vanliga kläder och då bli man kallad för man blir, asså, har för mycket kläder på sig kanske ibland.

Intervjuaren: Jaså.

Flicka: Mm. Det gör det, ja. Det kvittar ju vad man har på sig.

Intervjuaren: Hur tänker ni killar här liksom, har ni.

Pojke: Ehm, det finns väldigt mycket bilder på tjejer skulle jag vilja säga. Många gillar dem och jag tycker det är väldigt dåligt, eh, tjejer bara liksom visar sådant de inte borde göra och det finns ju också barn på Facebook. Eh, liksom borde ju inte hända då.

Att bli "nedkränkt" tycks således vara en relativt frekvent upplevelse hos respondenterna. Liknande resonemang och liknande teman kring uppmärksamhetssökande personers beteende återkommer även längre in i samma intervju:

Pojke: Det finns ju faktiskt stora risker om man typ skaffar Facebook beroende på vad man lägger ut och sådant. Om man lägger ut till exempel statusar dagligen och foton dagligen eller något sånt. Så kan ju många kränkningar hända. Liksom då kommer många skriva till exempel "Attention whore" liksom att man är beroende utav likes och sånt.

Flicka: Ja men vissa provocerar ju så himla mycket. De vet att de får kommentarer på bilderna som inte är så positiva och ändå fortsätter de lägga ut sådana bilder.

Intervjuaren: Varför då, då?

Flicka: Men det är ju bara för att man får något slags status att det går liksom, man får ett sådant här rykte. Amen kolla den, eh, den vi säger Emma eller något sådant har lagt ut en sån bild där hon inte har så mycket kläder på sig, "åh du måste titta på den, du måste kommentera" sen och sen så lägger hon ut en till bild så måste, och så sprider jag till exempel att Elin ska titta på den. Sen så säger Elin till Moa och så går det vidare så. Alltså bara att man ska titta på bilden och så lägger hon ut flera och flera bilder och får hon flera kommentarer. Då blir hon ju /ohörbart/. Då får hon ju status.

Pojke: Men man kan ju bli utsatt för nästan vad som helst på internet.

Som ovan beskrivits står ofta flickorna i centrum för de olika kritiska och problematiserande beskrivningarna och reflektionerna (jfr uttrycket *attention whore* ovan) kring användandet av sociala medier som uppkommer i fokusgruppen. Ofta läggs skulden på den som beskrivs ha gått över en osynlig gräns och utmanat för att få uppmärksamhet och gillande. Huruvida det finns könsskillnader mellan hur pojkarna och flickorna agerar och påverkas när de använder sociala medier är också ett tema som ungdomarna tar upp i sina diskussioner. Nedan följer ett utdrag från fokusgruppsintervju nummer fyra där ungdomarna återigen tar upp skillnaden mellan tjejer och killar samtidigt som de beskriver den sociala statusen kopplat till *likes* och uppmärksammade bilder:

Intervjuaren: Du som är kille också här, vad tänker du, tjejer och killar, vad finns det för, spelar det in liksom?

Pojke: Nej alltså, ja alltså, tjejer, nej jag vet faktiskt inte alltså.

Flicka: Jag tror tjejer får ta mer skit än killar. Jag tror tjejer är mycket så här, retas och tetas och statusar och sådant här. Jag tror det ...

Flicka: Jag tror killar tar mer "face-to-face" än vad tjejer gör, vi är mer då här falska och ja lite så, småfula.

Intervjuaren: Hur tänker ni andra om det?

Flicka: Jo men sedan det är nog vanligare att tjejer typ så är taskiga på internet än vad det är bland killar.

Intervjuaren: Men tjejer är väl också kanske populärare, jag menar om liksom mer på nätet om man säger så med bloggar och grejer och ... Eh, killar spelar väl mest spel kanske.

Flicka: Ja, alltså intressanta, intressantare bilder att lägga upp, färre kläder eller, ja alltså det är ju helt.

Efter diskussionen ovan så kommer en av flickorna in på frågan hur en tjej som brukar visa sig avklädd sedan ska agera om hon skulle träffa en pojkvän och vad han då skulle tycka om det. Pojkarna beskrivs av respondenterna ha en betydligt enklare tillvaro inom sociala medier och får större respekt och har högre status genom sin könstillhörighet, nedan följer ett utdrag ur samma intervju, fast senare:

Intervjuaren: Ja ok. Men killar då, hur gör de om de ska vara populära på nätet eller?

Flicka: Drar av sig tröjan och tränar som fan. ***skratt***

Flicka: Snyggt hår och många fester. Eh, kan plocka vilken tjej han vill alltså typ lite så här. Alltså det är typ slampa fast kille. Hittar inte riktigt det ordet.

Flicka: Ja. Men jag tror killar får mer respekt för det de gör ...

Flicka: För att de är killar.

Flicka: Ja för att de är killar ja, exakt.

Intervjuaren: Hur tänker du där?

Flicka: Ja, alltså det är ju typ så, alltså jag vet inte men alltså. Det är att de får så, mera respekt och sådant alltså. Jag vet inte. Egentligen, hade det varit typ en vältränad kille eller något sådant så hade ju inte många folk vågat skriva "Åh, vad du är ful". och sådant alltså. Då hade han ju. Hade han blivit sur så hade de fått stryk eller vad som helst, alltså man hade ju inte vågat det.

Respondenterna har genomgående en ganska pessimistisk syn på möjligheterna att motverka det hårda och ibland kränkande klimatet inom sociala medier. Tjejer som rör sig inom nätets domäner, som typiskt sett brukar betraktas som pojkarnas, kan också enligt respondenterna riskera att bli trakasserade av andra nätanvändare. Nedan följer ett utdrag från fokusgruppsintervju nummer ett:

Intervjuaren: Ja, hur tänker ni inför framtiden och så då?

Pojke: Jag tror detta här själv kommer fortsätta, jag tror även folk försöker göra någonting åt det så kommer det alltid finnas, när någonting är roligt finns där att alla tycker är roligt kommer det alltid någon som vill förstöra det för andra. Så är det. Det är precis som om jag går in på det i spel igen att tjejspelare de är inte så accepterade inom, i spelvärlden. För det är sådana kränkningar som "Åh, vad gör du här, gå tillbaka till köket" eller någonting sådant. Sådant hör man mycket av och då går jag ju tillbaka till det med att vara anonym. De kommer aldrig få tag på en. Så man kan i princip säga vad som helst.

Flicka: /ohörbart/ tuffare, på internet.

Nedan följer ett utdrag från fokusgruppsintervju nummer två och åter är det de könsskillnader som respondenterna beskriver som återges:

Intervjuaren: Är det någon skillnad mellan tjejer och killar tänker ni, är det olika? Det är ungefär samma situation?

Pojke: Det är väl så, tjejer bråkar oftare.

Pojke: Man ser alltid när två tjejer som sitter och babblar eller så här skriver massa eh.

Flicka: Ja de skriver sådana "Åh, jag hatar dig" och sedan står det ingenting mer och så frågar alla "Åh, säg vem det är". ***skratt***

Pojke: Sådana dramatiska statusar, det är typiskt för tjejer, de skriver typ, något, några, sådana här typ små ord så man bara "Vem är det de pratar om liksom?" Sen kommer, sådana här "attention seekers" så kommer jättemånga bara "Åh, vad är det gumman, blabla" och sedan bara .../ohörbart/.

Liknande beskrivningar om könsskillnaderna på nätet återkommer i ett parti från fokusgruppsintervju nummer ett och där återkommer även uppfattningen att de personer, vilka ofta beskrivs som hon och personens kläder beskrivs som "bikini" och "bara bh och trosor" får skylla sig själva när deras agerande väcker reaktioner hos andra nätanvändare:

Flicka: Ja men jag tycker typ Instagram, jag tycker inte det är riktigt så här alltså det är ju mest att man lägger ut bilder sen får man ju, alltså, det är ju upp till en själv vilka bilder man lägger ut sen får ju folk tycka och tänka vad de vill men om man till exempel lägger ut en bild där man kanske inte har så mycket kläder på sig så får man, asså så är det ju så att då får man typ nästan vara beredd att man kommer få nån kommentar.

Pojke: Man får skylla sig själv eller liksom.

Flicka: Mm.

Flicka: Mm.

Pojke: Folk kommer inte ha dåligt ... För dom/ohörbart/andra så om man själv nu är så korkad att man lägger upp en bild när man har lite kläder, alltså, bikini tycker jag är så för det är ju på sommaren liksom. Men om man lägger ut en bild när har bara bh och trosor eller något och man har sett hur nerkränkta alla andra blev då får man ju vara beredd att ta på smällen liksom.

Intervjuaren: Mm.

Flicka: Mm, /ohörbart/.

Pojke: Man kan ju inte tro att bara för att han lade ut den och hon är ful till exempel så kan jag lägga ut den och jag får likes på den liksom.

Intervjuaren: Varför gör man det i så fall /ohörbart/.

Pojke: Det är ju för gillningar. Se hur många som gillar, alltså det ser man ju på vissa sådana typ Facebook-kändisar som dom kallar sig själva och så. De, ja, som har ju över 1 000 likes på vissa bilder och sånt och det är väl därför man, dom flesta gör det.

Flicka: Man, man ser ju vissa som skriver, "å gilla mina, min bild" och så. /ohörbart/

Pojke: Ja, gilla min så gillar jag din.

Flicka: Ja, massa sånt. Ja.

Det finns således en negativ syn på olika typer av beteenden som innebär att provocerande bilder läggs ut och ungdomarna har en relativt återkommande och samstämmig syn på vilka dessa personer är och att de har ett eget ansvar för de eventuella negativa reaktioner som deras agerande väcker. Men respondenterna beskriver även lockelsen i att få "över 1 000 likes". Logiken att man får skylla sig själv om man gått för långt framkommer även tydligt fram längre in i samma fokusgruppsintervju som ovan:

Intervjuaren: Hur tänker ni andra där liksom? Om ni råkar ut för någonting, vad?

Flicka: Det beror väl återigen på om det är kanske en bild som jag lägger ut där jag inte har så mycket kläder på mig och jag får ett, dåliga kommentarer som jag inte mår bra av och då får jag ju på något sätt ändå skylla mig själv för jag har ändå tagit den risken och på till exempel Facebook så vet man om att lägger man ut en sådan bild så får man alltid åtminstone en dålig kommentar.

Intervjuaren: Mmm

Flicka: Då får man ju liksom ta den risken men om vi säger att det är i chatten om vi säger att jag och min bästa kompis har bråkat och hon till exempel lägger ut en massa bilder på mig så tycker jag att liksom då är det bara mellan oss, alltså då behöver jag ju inte ta det längre, till exempel till att polisanmäla det eller något sådant. Då tycker jag vi ska reda ut det.

Flickan redovisar hur hon får skylla sig själv, ta risken, om hon lägger ut lättklädda bilder på sig själv. Det kan tala för att stödet för de som eventuellt drabbas av otrevliga kommentarer eller trakasserier utifrån liknande gärningar inte kan räkna med något större stöd av kompisar eller andra användare på nätet. Det framkommer även att de olika konflikterna snarare är något som man får lösa inom gruppen utifrån informella normer än de formella vuxna och rättsliga normerna. Under fokusgruppsintervjuerna framkommer även hur ungdomarna ser på de mer ”professionella” och kända användarna av sociala medier så som kända bloggare. Nedan följer ett utdrag från fokusgruppsintervju nummer två:

Intervjuaren: Men man kan ju också bli väldigt populär om man är duktig bloggare och **/ohörbart/** men det kan ju vara lockande **/ohörbart/...**

Flicka: Man kan ju tjäna pengar på ...

Pojke: Man måste ju ha något att blogga om också.

Intervjuaren: Jo, i och för sig. ***skratt***

Pojke: När man blir populär så får man ju sådana som heter ”haters” också.

Intervjuaren: Vad är det? Hatare?

Pojke: Ja hatare. Det var ju en tjej som var bloggare, jag vet, jag tror hon hette någonting Bella eller någonting sådant. Ja, det var en kille som hade kommit hem till henne och så hade hon typ toppat in handen brevlådan ... Den lilla brevlådan som man har i lägenheten och så har hon stoppat in handen så har han petat, så har han lagt in lappar ”Jag ska mörda dig” och sådant. Och det är ju inte direkt så roligt. Roligt nej. Så hon har inte lagt upp något den veckan. Hon vågade inte. Han typ tryckte ned en sådan **/ohörbart/** (troll face?) också i brevlådan. Så han **/ohörbart/**. Ja det gjorde han. Det var helt sjukt. Så man får tåla det också.

Det är oklart hur man ska tolka pojkens kommentar ”*så man får tåla det också*”, det kan vara en ironisk kommentar utifrån den starka historien eller ett faktiskt konstaterande att reaktionen följer en slags logik som är känd av nätanvändare. Citaten visar även att det finns mycket avundsjuka bland de unga användarna av sociala medier. Vi hittar även en ganska synisk och kritisk hållning mot de kända användarna av sociala medier i det utdrag som följer nedan från fokusgruppsintervju nummer ett:

Intervjuaren: Mm. Ja, just det. Hur tänker ni med det, jag menar, sådana här kända bloggare och så. De pratar ju ofta om att de får många konstiga mejl och de tycker det är jobbigt. De som har hög status liksom.

Pojke: Förmodligen folk som vill vara roliga mot dem eller någonting sånt och så då kanske vill bli kända på något vis till exempel den bloggaren då, ”Jag fick detta mejlet idag av denna person”. Då kanske den personen ville att den där bloggaren skulle ta upp det på sin blogg och då har den ju fått som den ville.

Flicka: Och sen de flesta kända bloggare, de har ju också gjort så själva. Alltså om vi säger så här, Kissie och dem. De har ju gått och hackat på människor i flera år bara för att bli kända. Så jag vet inte, det känns som att många av dem bloggarna, liksom betar sig illa för att liksom komma upp och sen så är det fortfarande människor som liksom inte gillar dem. De får ju väldigt många ”Haters”.

Flickan beskriver hur de olika kända bloggarna har gjort sin ”karriär” och fått uppmärksamhet i en hård miljö där de själva egentligen är lika mycket offer som förövare:

”De har ju gått och hackat på människor i flera år bara för att bli kända. Så jag vet inte, det känns som att många av dem, bloggarna, liksom betar sig illa för att liksom komma upp ...” I den mån de kända bloggarna råkar ut för mer hat och olika kränkningar från andra nätanvändare så kan de inte av respondenterna sägas utgöra någon form av ”ideala brottsoffer” i den meningen att de byggt sin roll och sin status på att söka uppmärksamhet även med mindre sympatiska metoder och genom ett medvetet risktagande. Uppfattningar som att *”det har gått över gränsen”* och *”det finns liksom inget normalt på Facebook längre”* som återgavs inledningsvis, samt att mängden av utmanande bilder är negativ kan relateras till citaten ovan kring hur respondenterna ser på de mest aktiva inom sociala medier. Som ett avslutande exempel på hur respondenterna beskriver olika nätanvändares mindre positiva sidor återges några pojkars beskrivning från intervju nummer två:

Pojke: Ja alltså man ska försöka ta Facebook så att med en nypa salt. Man ska inte ta det som händer där seriöst.

Pojke: Så det brukar bli många sådana typ, ”internetfighter” när folk skriver mot varandra och sådant.

Pojke: Väldigt ofta, bara att ta fram popcornen och börja läsa! *skratt*

Pojke: Ja, då blir det ju det alla alla lägger sig i. När det är mellan två personer så lägger sig fler i och då blir det ju ännu större.

Ett annat intressant och återkommande tema i fokusgruppsintervjuerna är hur respondenterna resonerar kring skillnader och kopplingen mellan det sociala livet online och offline. I utdraget visas ett exempel på hur det som händer på nätet och inom sociala medier av respondenterna kan uppfattas som något som inte riktigt är att ta på allvar. Det är, som respondenterna säger, *”internetfighter”* och det är *”bara att ta fram popcornen”*. Hos respondenterna finns en återkommande uppfattning om att vad som sker på nätet inte riktigt är verkligt och även uppfattningen att personer som ”i verkliga livet” har problem eller låg status kompenserar detta på nätet genom att vara besvärliga eller dra till sig uppmärksamhet återkommer.

Nedan följer ett utdrag från intervju nummer två där intervjuaren frågar om man inte behöver vara lite offensiv inom sociala medier om man ska lyckas få uppmärksamhet och bli populär:

Intervjuaren: Men om man är en så här, snäll som aldrig skriver så mycket om andra eller eh, kommenterar bilder eller gör lite tokiga saker då kanske det är ingen som tittar på ens sida så är man lite så där, har lite åsikter om andra och kommer med de första ryktena och driver på och kanske man får mycket också likes och vänner och så det kan vara lite så att det.

Flicka: Det gäller kanske inte riktiga vänner.

Pojke: Ja, alltså det är oftast de som inte har vänner i riktiga livet då alltså de som inte är något försöker vara något på internet.

Intervjuaren: Tänker ni, eh, ok. Mm.

Pojke: På Facebook typ jag använder det bara för att se vad mina vänner håller på med. Och skriva om Chelsea. Alltså fotbollen.

Intervjuaren: Mm, hur tänker du?

Flicka: Ja men, det jag tänkte var samma som han.

Att de unga användarna av sociala medier ibland kompenserar på olika sätt för sitt ”verkliga” liv är en beskrivning som återkommer längre in i samma intervju:

Pojke: Med det, alltså det, det dåliga med alla dessa sociala hem, eh, medierna är ju att eh, mobbning och sådant förekommer oftare där än i verkligheten typ för att det finns jättemånga som är ute oftare men typ /ohörbart/.

Pojke: Ja, alltså så det finns jättemånga som är typ helt vanliga i skolan eller är typ mesiga kan man säga men sen på, bakom skärmen så står, sitter de där och skriver en massa svordomar och så.

Pojke: Leker kaxiga.

Intervjuaren: Är det så här också, jag menar, eller är det.

Pojke: Ja, alltså det, de kan vara typ jättekaxiga mot en, så provocerande och sådant sen när man ska prata med dem dagen efter så är de som möss eller något sådant och sedan är det, det kan förekomma massa bråk och sådant där på det sättet, alltså slagsmål då.

Intervjuaren: Kan det vara tvärt om? Att man är kaxig i verkligheten men på internet så kanske man är lite.

Flicka: Fast det är nog inte lika vanligt.

Liknande resonemang om att det är lätt att inta en personlighet online, bakom skärmen, som egentligen inte fungerar ”i verkligheten” eller har teckning i personens övriga liv återkommer i de andra intervjuerna. Även tanken på att det är den fysiska verkligheten och inte online som verkliga konflikter och relationer avgörs och utvecklas återkommer också i ungdomarnas diskussioner. Nedan följer ett belysande utdrag från intervju nummer tre:

Flicka: Men på nätet så tror jag det är, alltså ni vet när man sitter framför en datorskärm eller sin mobil så vågar man skriva mycket mer än vad man hade vågat säga till en, till så här ”face to face” och det tycker jag är jättefel för det du skriver till en annan det ska man ju våga säga i verkligheten också och det är det som är fel på, alltså oss ungdomar, för det är så alla ungdomar typ vågar alltid skriva mer på internet och göra, lägga mer utmanande bilder och ...

Flicka: Ja. Men alltså det är ingen, det finns ju, alltså. Ja, jo alla har gjort det någon, alltså har skrivit någonting som de bara ”Oj, kanske inte skulle sagt.”

Flicka: Nej, nej men alltså det är ...

Flicka: Det kanske har hänt en gång men vissa skriver ju det dagligen.

Intervjuaren: Vad händer då? Om man gör det då.

Flicka: Alltså det beror ju på lite vad man har skrivit och till vem.

Flicka: Men för att lö... Alltså för att lösa det på bästa sätt hade jag nog gått fram till personen i verkligheten.

Flicka: Och bara, ”Jag menade inte det jag skrev”.

Flicka: Ja, alltså för, det, det blir ju inte bättre av att skriva det på Facebook igen eller på Instagram igen eller på Kik igen, alltså ni vet så här men.

Flickan beskriver således att en uppkommen konflikt eller ett missförstånd som har att göra med vad som skrivits inom sociala medier får man försöka reda ut i den fysiska verkligheten.

Eftersom möjligheterna för att lösa de olika uppkomna situationerna ”face to face” i ”verkligheten” kan vara begränsade innebär detta att en rad konflikter förblir olösta eller riskerar att eskalera. Det är därför en ganska negativ bild som framkommer under diskussionerna med ungdomarna om de risker och skador som användandet av sociala medier kan föra med sig.

Det finns ett återkommande tema att pojkarna hellre skulle ”göra upp” med en eventuell mobbare i det verkliga livet än att använda informationstekniken. Det finns en underliggande tanke om att pojkarna gärna löser konflikten med våld eller hot face to face medan att bråka på nätet har en mer feminin och negativ klang hos pojkarna. Nedan följer ett exempel hur det kan låta, hämtat från intervju nummer ett:

Pojke: Men alltså är det så lägga upp sin egen status då så får man negativ feedback, alltså själv ignorerar jag det då men alltså fortsätter de på det då tänker jag ju då fråga ”Vad är det?” Men i så fall skulle jag komma i person till det. För jag orkar inte argumentera på internet. För det är så onödigt. Tycker jag.

Flicka: Alltså det är ju så nu med mobiler och sådant också. Alltså det är ju nästan, alltså, alltså, när jag bråkar, alltså, brukar jag aldrig liksom, person till person nästan. Utan det är att man bråkar på sms. Det är liksom, ja det känns som att det har gått över till det och man är väldigt negativ på, alltså man kan vara mycket mer negativ på på sms och det känns som att man uttrycker sig mer då. För man vågar verkligen säga vad man känner.

En möjlig risk är att det tema om ärekränkningar som intervjuaren presenterar påverkar ungdomarna att svara på det sätt som de tror är önskvärt utifrån det redan anslagna negativa perspektivet på ämnet i fråga. Ett exempel på en sådan möjlig ”intervjuareffekt” (som alltså även kan relateras till det faktum att intervjuaren är en 20 år äldre forskare från Lunds universitet som kommer på besök i ungdomarnas vardag för att lyssna på deras berättelser av kränkningar inom sociala medier) följer nedan och är hämtad från intervju nummer ett:

Intervjuaren: Hur tänker ni annars kring sådana här begrepp som ära eller status, heder och rykte och så. Vad liksom, också lite inför framtiden och så. Vad tror ni, kommer det bli större och viktigare begrepp för enskilda elever och så? Liksom ungefär vad ger det för associationer och så.

Pojke: Alltså det är ju jättelätt att photoshoppa och sådant ju och gör man ju det och får gör så här perfekt då får man ju många likes och sådant ju. Även om man får ju göra det på ett bra sätt då ju för annars ser man annars blir det ju dåliga kommentarer för att dom har sett att det är photoshoppat och allt sådant här. Men eh jag tycker ju att man ska skaffa sig vänner där sociala livet liksom inte bara över Facebook och sådant för då är man ju liksom inte. Men jag kan ju börja snacka med en kille från Stockholm men vi har aldrig träffats men vi är vänner där. Liksom. Det är bättre att ut och träffa folk.

Intervjuaren: Hur tänker ni andra? Som du. Eller du?

Flicka: Alltså det är ju samma sak, man ska ju inte bara ha vänner på Facebook. Det är ju inte lönt, man känner ju sig ändå ensam.

Att sociala medier möjliggör att användaren kan uttrycka sig anonymt och därmed våga uttrycka saker som personen inte skulle våga annars återkommer även längre in samma intervju som citeras ovan:

Pojke: Själv så är jag inte så mycket internetmobbing eller kränkningar eller någonting sådant. Men det är mest när jag spelar spel eller något som det händer. Men det är ju då att folk är anonyma, de vet att man aldrig kanske kommer få tag på en eller någonting sådant. Så de kan vara nästan vem de vill på internet. Eftersom det är så stort med så många folk.

Flicka: Alltså jag tycker det är ganska tråkigt med det här med internet också att det är människor som lägger upp texter om liksom, för att det är ju väldigt så här, alltså fritt att man kan ju säga vad man vill så lägger de upp texter där de säger vad de tycker och sen så är det människor som hugger direkt och skriver "Åh, du är dum i huvudet och, du ska gå och döda dig själv och sådant" liksom. Det är ju det som är tråkigt för man borde få ha sin åsikt, på något sätt.

Flicka: Ja det blir som att människor är liksom så modiga på internet för där syns de ju egentligen inte. Eh, sen tror jag alltså den sidan jag använder mest är nog Facebook och där tror jag inte det är lika stor mobbing eftersom att, alltså alla personer, alltså de flesta personerna är ju rätt så anonyma om man säger så. Så de flesta vet ju vem man är och så här.

Flicka: Mm, jag tycker ändå det är mer på, på Facebook än på något annat ställe.

Pojke: Jag vet inte, alltså så här direkt mobbing kanske.

Flicka: Men det var ju typ som vi hade ju sådan här extralärare för några år sedan, så hade de gjort en sån här Facebooksida, hur många typ så här "Alla vi som hatar", eh, ja, han namn då och vill att han ska dö och sådant så hade man, så hade man, så här typ följt, följt efter honom hem och sånt där. Det var ju sjukt. Men det där är ju väldigt alltså, ja, väldigt stort på internet.

Som en följd av anonymiteten ökar även risken för missförstånd enligt respondenterna. Samtidigt innebär distansen mellan förövare och den drabbade att det blir svårare att bedöma "uppsåtet" hos den som uttrycker något, vilket också kan tala för att vad som skrivs inom sociala medier inte kan tillmätas samma betydelse som vad som uttrycks face to face. Man kan därför tala om att kränkningar inom sociala medier är kvantitativt vanliga i de ungas liv, medan diskussionen främst rör hur de ska bedömas kvalitativt. Ett relativt snarligt resonemang som det som återges ovan återkommer även i fokusgruppsintervju nummer fyra:

Flicka: Det är ju det som, som får Facebook att vara negativt, att det är mycket "Tagga en vän som är ..." hit och dit och jag menar det kan bli taskigt. Går alla på samma person då blir det ju mobbing.

Flicka: Det beror ju på vem som går på för om jag går på min bästa kompis så fattar ju vi direkt att det är skoj men om jag går på någon som jag inte tycker direkt om alltså det blir, på samma bild, om jag taggar på samma bild, alltså det blir ju helt två olika saker. Jag tror det är där vuxna behöver komma in. Alltså lite ibland.

Intervjuaren: Men alltså varför går det så fel då, om.

Flicka: För de slipper se personen när de gör det.

Flicka: Mm, och det är så lätt hänt, alltså.

Flicka: Ja det är mycket lättare att skriva tuffa saker när de slipper se personen när du gör det för att du ser inte hur mycket du sårar och det är lätt för den personen som blir sårad att vara tuff tillbaka och skriva hemska saker tillbaka och då blir det ofta bara värre.

Flicka: Konsekvenserna blir inte alls likadana.

Flicka: Nej.

Flicka: Ser man personen i verkligheten då tror jag inte man säger vad som helst. Man ser att det gör ont och det gör man inte över en dataskärm.

En nackdel med sociala medier är således enligt respondenterna att det kan gå för lätt, för lätt att skriva taskiga och dumma saker man kan ångra och för lätt att sedan sprida det. Risken för feltolkningar återkommer även i andra intervjuer och en konsekvens verkar vara en uppfattning att man får ta vad som uttrycks inom sociala medier med *"en nypa salt"*, som även en pojke uttryckte sig som återgavs ovan, samtidigt som de möjliga tolkningarna gör att riskerna för skador och bortförklaringar ökar. Utdraget nedan är hämtat från fokusgruppsintervju nummer fyra:

Pojke: Alltså, juridiskt sätt är det ju, alltså, är det ju en lag att man inte får kränka folk men sedan samtidigt är det väldigt svårt att bevisa. Alltså för jag kan ha menat på, "Men det var inte så jag menade det, du har uppfattat det fel." Alltså de tär jättesvårt att bevisa eh, så jag tror folk tar väldigt lätt på det, alltså passiv mobbning, alltså det blir väldigt mycket det. Man kan skriva en status på Facebook men du nämner inga namn men man vet ändå vem du menar. Alltså ...

Flicka: Fast det kan också feltolkas, alltså menar jag någon så är det väldigt lätt att säga, "Det är jag." men det var Fanny.

Flicka: Ja men om det har hänt någonting innan och sedan skriver man en kommentar, alltså så klart, man kan ju ta det fel. Det har ju hänt många gånger så men eh. Det kan ju också skada folk att de uppfattar det fel och det är ju både den som skriver statusen och den som uppfattar den, alltså det är ju bådas fel om man säger så.

Uppfattningen att face to face är allvarligare än vad som uttrycks online blir särskilt tydlig i följande citat från intervju nummer tre:

Flicka: Men är det en hel sådan person som alltså, det är en person du aldrig har träffat, aldrig känt bara kommer fram till dig och säger "Fy fan vad ful du är." Då hade man ju **/ohörbart/...**

Flicka: Hade någon sagt det till mig i verkligheten, alltså jag hade nog mått riktigt dåligt, jag hade brutit ihop. På riktigt, alltså jag.

Tanken på att konflikter och missförstånd som uppkommer på nätet bör lösas i den fysiska världen återkommer alltså i flera intervjuer. Att ungdomarna gör en sådan tydlig distinktion mellan det sociala livet som de lever genom sociala medier och livet face to face kan förvåna något eftersom det i praktiken ofta är samma personer de umgås med i båda fallen och en vilja att göra en tydlig distinktion mellan nätet och övriga livet kan förknippas med äldre personer som anpassat sitt liv till nätet i vuxen ålder och därmed har enklare att göra en sådan distinktion. Dessa ungdomar som ingår i fokusgrupperna har istället vuxit upp i en värld där nätet ständigt är en naturligt närvarande del av skolan, familjen och andra sociala praktiker. Samtidigt kan förmågan att värdera olika ageranden och uttryck som framförs inom sociala medier på ett adekvat sätt sägas vara den kompetens som följer av ett frekvent användande och inom denna kompetens ligger förmågan att göra korrekta distinktioner och se nyansskillnaderna beroende på den aktuella kontexten. Nedan följer ytterligare ett exempel på hur ungdomarna resonerar kring hur de ser på möjligheten att stävja trakasserier eller kränkningar online och utdraget är hämtat från fokusgruppsintervju nummer två:

Intervjuaren: eh ... Har ni någon erfarenhet utav det? Anmälningar eller att/**ohörbart**/?

Pojke: Alltså jag brukar inte behöva anmäla egentligen.

Pojke: Han bara säger till. Haha, jag skojade.

Pojke: Om jag inte gillar något som läggs upp där så tar jag det med den personen som lade ut det.

Intervjuaren: Hur reagerar ni om ni ser något annat schyst som, eller oschyst som händer? Något dumt.

Pojke: Ja, alltså mot en själv eller mot någon annan?

Intervjuaren: Ja, någon annan, kanske.

Pojke: Eh, jag brukar inte bry mig så mycket faktiskt. Jag skiter ju i det. Antingen skiter jag i det eller så typ brukar jag **/ohörbart/**. Liksom, de är kaxigare på internet än vad de är egentligen. Så man vet liksom att de inte skulle gjort något sådant på riktigt.

Genomgående i diskussionerna framgår att vid händelse av att någon skulle trakasseras eller uppträda på ett kränkande sätt så skulle respondenterna välja att försöka lösa den uppkomna situationen genom att prata med personen eller med kompisar och familjemedlemmar. Tanken på att göra en mer formell anmälan till polisen eller skolan är ofta något främmande för ungdomarna. Däremot är anmälningar till de aktuella nätverkstjänstföretagen ett återkommande svar. Nedanför följer ett utdrag ur fokusgruppsintervju nummer tre där respondenterna resonerar kring vad de skulle göra om de vill reagera på en kränkning eller trakasserier inom sociala medier:

Intervjuaren: Och om det händer, vad gör ni? Är det liksom, pratar ni med, alltså med andra kompisar eller? Kanske lärare om det är i skolan eller kanske föräldrar eller? Kanske polisen om det är någonting **/ohörbart/** brottsligt.

Flicka: Jag hade sagt det till min mamma.

Pojke: Alltså jag pratar med min mamma jättemycket om allting så jag hade antagligen berättat för henne och sedan hade säkert hon berättat det för de som bör veta det.

Flicka: Men alltså beror på hur kränkande det är, hade någon gått fram och sagt så här, "Å fy fan vad ful du är!" så hade bara jag, "Jaha, ja ok, tack."

Pojke: Men skulle det varit typ en pågående trakassering.

Flicka: Men det beror ju på person för det finns ju de som tar jätteilla upp och skäms för att ens personen kom fram. Då kan de gå tillbaka till sig själva och bara, "Nej men herregud detta vill inte jag berätta för någon för att liksom den personen tyckte jag var ful. Herregud, tänks så tycker alla det, så säger jag det så börjar alla säga det till mig." Alltså så. Men så hade ju inte jag gjort men hade någon gått fram och sagt så här trakasserat mig typ så här. Ja men typ så här "Jag hoppas att du dör." Typ, bara så här alltså helt från inget, intet så hade jag ju kanske sagt det till mina föräldrar. Är det något så här kränkande så hade kanske tagit det med polisen i värsta fall.

Pojke: Men om det skulle **/ohörbart/**

Flicka: Men alltså hade någon gått fram och sagt till mig, "Vad ful du är." Hade ju inte jag gått till polisen och bara, "Han kallade mig ful." Alltså för de hade ju inte brytt sig.

Pojke: De hade liksom bara "Ok."

Flicka: "Hoppas det löser sig."

Liknande resonemang återkommer i fokusgruppsintervju nummer fyra där respondenterna åter lyfter fram sina föräldrars viktiga betydelse för att hantera eventuella negativa erfarenheter:

Flicka: Alltså, jag har ganska enkelt, alltså så min pappa är polis så jag går ju direkt till honom och liksom då kan ju han bedöma, nu låter detta jättefel men alltså, jag tror man behöver sådana föräldrar i den situationen. Man behöver mer än ens kompis åsikt, man behöver höra från fler vad man ska göra och jag tror man tar det därifrån.

Flicka: Ja det är ju skönt när fler än bara man själv har sett det för då har man liksom stöd för det, vad det är man säger. Eller påstår.

Intervjuaren: Vad sade, vad tänker ni andra? Om det skulle hända er, vad gör ni?

Flicka: Alltså jag skulle prata med mina föräldrar, kompisar.

Flicka: Jag skulle bara prata med mina föräldrar, jag tycker deras åsikt är viktigare.

Intervjuaren: Vad skulle de säga tror ni då?

Flicka: Jag vet inte. Det beror ju helt enkelt vad det handlar om också ju.

Flicka: Om någon hade kallat mig kriminell så hade min mamma sagt, "Var stark, du vet att du inte har gjort det". För alltså om jag inte hade gjort det men ändå, för då vet jag ju ändå, alltså lite så. Man behöver stöd, helt enkelt.

I utdraget nedan, som är hämtat från fokusgruppsintervju nummer ett, får vi möta både uppfattningen att man själv tar tag i saken, att det är samhällets sak eftersom det är straffbart och slutligen uppfattningen att det inte är så allvarligt eftersom det "bara" sker på Facebook:

Pojke: Jag skulle själv försöka reda upp det och se vad det var och varför de gjorde det.

Intervjuaren: Mm.

Pojke: Men jag hade själv blivit jättesur om alltså det hade varit någon anonym som hade tagit en bild på mig och alltså lagt upp och skrivit alltså elaka saker. Det vill, alltså man vill ju inte det. Man vet ju inte vem det är, man vill liksom ändå ha koll på alltså så här. Var man är och så här på internet.

Flicka: Men sen så är det ju också så att samhället straffar dem.

Pojke: Ja precis, det är ju liksom. Det finns inte något direkt straff för att man har tagit en bild på någon.

Flicka: Men det beror ju på vilket sammanhang det är också, alltså gör man så lägger upp /ohörbart/ och liksom "hora" då är det ju illa men lägger man liksom en bild på en människa som de kanske inte var med när de skriver om. Liksom, "Åh, vad söt du är". Liksom.

Flicka: Mm, alltså det beror ju på vad man har för budskap också.

Intervjuaren: Men jag menar, anser ni att polisen och så skulle liksom eller Facebook, deras, de som jobbar med det. Skulle de liksom ta det på allvar eller skulle liksom, det där hade ordnat sig liksom eller?

Pojke: Mm, jag tycker inte de ska bry sig, det finns så mycket värre saker än att få en kränkning på internet. Det är värre om någon typ går in på ditt egna liv och sådant och håller på med din familj i riktiga världen än om dom gör det på Facebook. Det är så stor skillnad.

Pojke: Det känns som att om man på något sätt, alltså går med i Facebook kanske man får ta att det finns både positiva och negativa saker med det.

Flicka: Nej men sen så ska det ju inte vara så att det är värre att få en kränkning på internet som är skriven än att få en där de säger det.

Ovan har temat om hur ungdomarna ser på den betydelse sociala medier överlag spelar i deras sociala liv diskuterats. Det är därför intressant att se hur de resonerar utifrån om det överlag är mer positivt eller mer negativt att leva med den aktuella tekniken, hur skulle det vara att leva helt offline? Nedan följer ett utdrag där respondenterna resonerar om det skulle vara bra eller dåligt och diskussionerna är hämtade från fokusgruppsintervju nummer tre:

Intervjuaren: Hade det varit bra eller dåligt? Liksom.

Flicka: Det hade ju varit bra.

Flicka: Ja.

Flicka: /ohörbart/ dåligt.

Flicka: Nej, det hade varit jättebra för att /ohörbart/.

prat *skratt*

Flicka: Folk hade ju träffats, alltså pratat så här, face to face, suttit och snackat.

Flicka: Men du hade ju inte lärt känna lika många människor ifall du inte hade Instagram. Då hade du inte haft folk att snacka med face to face.

Pojke: Men hon kanske tappat kontakten.

Flicka: Nej, nej men i slutändan till exempel. Ja. Det är ju, nu sitter alla så här.

Flicka: På rasten, alla bara.. *skratt*

Flicka: Så skriver man typ "Hej" till den personen som sitter bredvid, de bara, "Jaha" /ohörbart/.

Flicka: Men typ så här alltså /ohörbart/

Flicka: Ja precis!

Flicka: Men jag tycker så här ...

Den negativa synen kan överraska något. Det är dock noterbart att det är en flicka som verkar ha en mer positiv syn eller som vill nyansera bilden fast hon inte riktigt förmår att träda fram. Annars beskriver ungdomarna en tendens mot att kontaktlösheten är hotad och då är det åter så att det är den fysiska "verkliga" kontakten som utgör normen och har en mer tydlig positiv laddning. Liknande resonemang förs i fokusgrupp nummer två efter det att intervjuaren exemplifierat med sin egen uppväxttid:

Intervjuaren: Kan ni känna så här att det hade varit ganska skönt om man växte upp när jag växte upp, var, fanns det inte sådant här liksom. /ohörbart/ tycker ändå att det är rätt kul och bra eller och man kan hålla koll och eller liksom och ...

Pojke: Inte för mycket egentligen det har blivit för mycket nu. Det var mycket roligare innan om man typ var mer ute och träffade varandra och sådant, nu sitter man bara bakom skärmen.

Pojke: Eh, nya sätter att vara lat. Då fick man gå till kompiserna. Nu är det bara att ta upp telefonen och ringa eller ... kolla.

Pojke: De hade ju telefon också när han växte upp.

Pojke: Ja, men det var ju inte så att det var att alla hade telefon i hans tid. Nu är det ju alla. ***Skratt***

Pojke: Han är nog inte 70 år/**ohörbart**/. ***skratt***

0:20:12.4 Pojke: Nej men sådana Nokia som kostar ju också typ en fyra, fem tusen. ***skratt***

0:20:15.9 Pojke: Jo, det måste de ha gjort. För de var riktigt dyra på den tiden. ***skratt***

Som antyds ovan var det en respondent som inte verkade dela den mer negativa bilden som de övriga i gruppen målade upp. Avslutningsvis ska därför det positiva temat lyftas fram. Även om många diskussioner kretsade kring olika negativa och besvärliga erfarenheter och risker så framkom det även positiva erfarenheter om vad sociala medier betyder för de unga respondenterna. En positiv, i meningen preventiv, effekt verkar fler vuxna bland de unga användarna ha. Nedan följer exempel på hur respondenterna resonerar från fokusgruppsintervju nummer fyra:

Flicka: Jag tror det är för få vuxna, alltså på ens vänlista och så alltså man har så mycket frihet när det gäller internet. Man kan skriva vad man vill och man kan skriva anonymt alltså du kan göra vad du vill så utan att de egentligen vet vad som står bakom.

Flicka: Har man många vuxna då gör man inte sådant.

Flicka: Nej, då lägger man inte ut sådana här konstiga bilder eller alltså lite så, skriver könsord och. Intervjuaren: Vadå konstiga bilder?

Flicka: Nej men alltså, du vet alltså ibland när man gillar bilder på Facebook, alltså någon sådan här, alltså sida så kommer det upp på ens logg ibland. Att hon här personen har gillat den här bilden, liksom då kan den vara, jag kanske bara gillade den **/ohörbart**/ Facebook. Alltså lite så, eller om det är någon festbild där man sitter och dricker sprit eller så. Alltså det hade ju inte direkt varit ...

Flicka: Eller när folk är väldigt avklädda.

Flicka: Ja. Jo tack.

Flicka: Det brukar skapa mycket.

Flicka: Ja.

Flicka: Men jag känner själv att eftersom jag har flera vuxna i min Facebook nu än vad jag hade innan så är inte jag alls samma på internet som jag är nu och då har jag ju lärt mig då av. Liksom jag tror det hjälper.

Längre in i intervjun återkommer och utvecklas temat kring värdet av vuxennärvaro något:

Flicka: Man kanske behöver rätt vuxen, alltså jag håller med dig men alltså till exempel om man har någon jätteschyst moster eller så som liksom ganska ung och de förstår och så har de liksom ändå koll på en men alltså. Det liksom, förstår ändå vad du menar. Jag tror ...

Flicka: Ja. För jag tycker inte de ska gå in och störa liksom, "Åh, vad söt du är gumman!" "På alla bilder eller du vet så, kolla ens profil, "Vad har hon nu gjort?" så här alltid men jag tycker ändå att man ska ändå känna att de har koll över oss.

Flicka: Ja.

Pojke: Jag håller med.

Det är intressant att de unga användarna anser att de behöver de vuxnas ”hjälp” och kontroll för att klara av den frihet och de risker som följer på användandet av sociala medier. Utöver dessa preventiva teman finns det även exempel på mer tydliga ställningstaganden att sociala medier är något positivt i sig själv, oaktat de eventuella vuxnas positiva inverkan på användarnas olika ageranden. Utdraget nedan, som är hämtat från fokusgruppintervju nummer ett, börjar med en negativ kommentar men en flicka vill påverka och utveckla resonemanget och lyfter fram sin positiva erfarenhet:

Pojke: Menar du då att det är ju mest som sociala medier att ja, jag och Gustav då vi skriver med varandra, lägger ut bilder på varandra och sådant roligt. Men så finns det ju alltid någon som kommer kommentera.

Flicka: Det är ju alltid någon dum jävel som är så negativ hela tiden.

Flicka: Ja men jag alltså känner mer så här alltså det är väldigt roligt att ha Facebook för att man kan ju hålla kontakten med människor typ som att jag var på språkresa i somras och då är det ju jättemånga som inte kommer ifrån Sverige. Som man kan hålla kontakten med. Men så jag tycker det är bara positivt men det är tråkigt att det är människor som liksom inte klarar av det.

Nedan följer ett utdrag från intervju nummer tre där en annan flicka berättar om hur viktiga sociala medier är i hennes liv:

Flicka: Det är ju mycket ... Det är ju typ bara sådant skit nu alltså, alltså ibland så tänker jag så här ”Jag he... Jag is... Jag är jätte eh beroende av Instagram och Kik, jag hade aldrig klarat mig utan det.” Facebook hade jag klarat mig utan men jag hade aldrig klarat mig utan Instagram och Kik. Men alltså sedan tänker jag ändå lite så här, ”Jag önskar att det inte fanns.”

Flicka: Men jag, jag tycker ...

Flicka: Gud vad härligt.

Flicka: Alltså egentligen/**ohörbart**/ på ett sätt så önskar jag att det inte fanns men jag är så bero... Alltså jag är beroende, jag, jag kan inte vara utan det en hel dag.

Flicka: Men ingen tvingar ju dig.

Flickan ovan som talar om sitt ”beroende” kan dock tolkas som att användandet av sociala medier inte är odelat positivt. Citatet speglar nog väl den värld som unga användare av sociala medier upplever där användandet kan liknas vid ett beroende och kräver ständig närvaro och engagemang under dagarna. Frågan om hur stor del av respondenternas rykte och sociala status som går att hänföra till sociala medier utgjorde även en fråga som intervjuaren ställde i fokusgruppsintervju nummer fyra:

Intervjuaren: Jaja, kanske en sista fråga då. Jag tror tiden börjar rinna iväg så om ni tänker liksom en stor sådan här, tårta, hur stor del av ens rykte och status och sådana saker finns på nätet. Finns på de här olika sidorna som Facebook och Twitter och så. Om ni tänker i ett socialt/**ohörbart**/.

Flicka: Jag tror alltså kanske 70 procent alltså verkligen. För det är ju där du träffar kompisar för att sedan träffa dem på stan.

Pojke: Och ni andra då, 70, vad säger du?

Flicka: Jag tror nog så, jag tror runt 60–70 procent tror jag.

Flicka: Alltså det beror sig på lite alltså hur aktiv man är också.

Kommentar och metodologisk reflektion på fokusgrupperna

Så trots de olika negativa erfarenheter och risker för olika skador som redovisats av respondenterna så är sociala medier en stor tillgång och det är där som majoriteten av de ungas *sociala kapital* kan finnas investerat genom att de aktivt använder sig av nätverkstjänster som Instagram och Facebook. Men samtidigt så innebär detta också en relativt hög risk för de som av olika skäl drabbas av ett rykte eller får sin identitet skadad på något annat sätt eftersom flera av de användare som respondenterna har kontakt med enbart grundas på den identitet som förmedlas genom olika sociala medier. Om ett uppmärksammat rykte får bred spridning kommer detta även att påverka bilden av personen hos användare som annars inte skulle haft någon kännedom eller uppfattning om personen. Samtidigt får man minnas att den höga andel användare som kännetecknar de unga svenskarna visar att användandet av sociala medier är något som engagerar och utgör en viktig och naturlig del av deras sociala liv.

De olika resonemang som vi har redovisat ovan visar samtidigt att det hos de unga användarna av sociala medier finns en relativt utvecklad kritisk hållning till de olika risker som användandet kan medföra. Som vi beskrivit kan det finnas en risk för att respondenterna påverkas och anpassar sig till det intervjutema som de tolkar är styrande för undersökning. I detta fall kan det röra sig om att respondenterna ger en alltför negativ bild av sociala medier för att de medvetet eller omedvetet tror att detta är vad som efterfrågas och då är det lätt att gå detta syfte till mötes i sina svar. Risken med ledande frågor är på samma sätt att detta kan påverka reliabiliteten på ett negativt sätt samtidigt som ett tolkande synsätt är den kvalitativa forskningsstrategins kunskapsteoretiska inriktning, såväl vid datainsamling som vid den efterföljande analysen och presentationen av intervjumaterialet (Bryman & Nilsson 2002, Roxell & Tiby 2006). Eftersom vi även är intresserade av att nå kunskap om omfattningen av ärekränkingsproblematiken inom sociala medier på nätet ur en kvantitativ synvinkel har vi även genomfört en webbenkätundersökning och denna metodtriangulering ökar forskningsprojektets reliabilitet och möjliggör mer generaliserbara slutsatser och trovärdiga proaktiva rekommendationer. Resultaten från de båda empiriska metoderna har ambitionen att gå djupare än att endast beskriva förekomsten av fenomenet utan att ge en grund för en integrerad analys på samma sätt som empiristudien grundas på den rättsliga regleringen och litteraturstudien. Metodfördjupningen är således ett kritiskt led i analysprocessen och därmed ett led i att även öka reliabiliteten i undersökningsresultaten. Reliabilitet inom kvalitativ forskning betyder snarare att bygga in möjligheter att revidera antaganden på ett explicit vis än test-retest (Halkier & Torhell 2010).

Slutsatser och avslutande diskussion

Resultatet i den här rapporten bekräftar på olika sätt den bild som vuxit fram i medierna och tidigare forskning. Nätkränkningar är ett reellt problem för unga människor som samhället ännu inte har hittat några bra former för att hantera. Samtidigt indikerar resultatet ett behov av att nyansera diskussionen. Omkring hälften av respondenterna i den kvantitativa studien anger att de aldrig har upplevt sig kränkta av sådant som andra skriver om dem på nätet och det är mindre än en procent av de tillfrågade som anger att de ofta upplever sådana kränkningar.

De yngre (16–25 år) upplever sig kränkta i större utsträckning än de äldre (31–40 år) och kvinnor i större utsträckning än män. Av de yngre kvinnorna är det endast omkring en tredjedel som anger att de aldrig känt sig kränkta av vad andra skriver. Nätkränkningar är med andra ord något som många har upplevt vid något enstaka tillfälle. Det här kan jämföras med statistik om mobbning generellt som, vad gäller omfattningen, har varit densamma i Sverige sedan början av 1990-talet: cirka 6 procent av eleverna i grundskolan och cirka 2 procent av eleverna på gymnasiet (Statens folkhälsoinstitut 2011). Man kan med andra ord se att andelen ungdomar i vår undersökning (16–25 år) som ofta känner sig kränkta på nätet väl motsvarar den andel ungdomar som upplever sig vara mobbade på gymnasiet.

Intressant i sammanhanget är att andelen gymnasieungdomar som upplever sig vara mobbade inte förefaller ha ökat under den period då internet och sociala medier har vuxit fram. Genom nätet har emellertid kränkningar och mobbning kommit att anta en delvis ny skepnad, exempelvis kan även enstaka kränkningar komma att få stor spridning och leva kvar under lång tid. Det är tydligt att potentiella kränkningar på nätet är en källa till oro bland unga människor. Bland de unga kvinnorna uttrycker nära var fjärde att de är ganska eller mycket oroliga för att personer kan få en negativ bild av dem utifrån vad som finns på nätet.

Law in books kontra law in action

Den lagstiftning som finns att tillgå för att hantera nätkränkningar är i allt väsentligt tillkommen i en tid då internet ännu inte existerade. Det innebär att kränkningar på nätet måste tolkas in under existerande lagstiftning i termer av ärekränkingsbrott, olaga hot, ofredande, sexuellt ofredande, hets mot folkgrupp och hatbrott etcetera. Att nya företeelser tolkas juridiskt via redan existerande lagstiftning är inte uppseendeväckande i sig. Svårigheterna vid nätkränkningar, liksom för många andra så kallade vardagsbrott på nätet, ligger snarast i att få det att fungera i praktiken.

Paradoxalt nog kan ett av problemen beskrivas som *det goda bevisläget*. För mycket av den kommunikation som finns öppet på nätet skulle kunna ses som brottsligt kränkande utan att rättssystemet ska kunna klara av att hantera det. En möjlighet som framförts, för att öka enskildas möjlighet att få sin sak rättsligt prövad och därmed kunna få den upprättelse som ett skadestånd kan erbjuda, är att enskilda i högre grad ska utnyttja möjligheten att driva sitt mål som ett så kallat förenklat tvistemål. Institutet för juridik och internet (IJI) vid Stockholms universitet driver den linjen och engagemanget kan tolkas som ett svar på rättsväsendets bristande förmåga att utreda och pröva nätkränkningar.

De förenklade tvistemålen, eller *småmål* som de också kallas, möjliggör för enskilda att utkräva ett civilrättsligt ansvar och därmed också utkräva skadestånd för kränkningen. Vid de förenklade tvistemålen är den ekonomiska risken för den som väcker talan mindre om denne skulle förlora målet. Parallellt med de problem som kommer av rättssystemets bristande resurser i förhållande till mängden nätkränkningar finns också en problematik som har att göra med att bevisläget ofta är svårt. Åklagaren har i regel bevisbördan för såväl den faktiska gärningen (objektiva rekvisit) och gärningspersonens uppsåt till gärningen (subjektiva rekvisit) och lyckas inte åklagaren övertyga rätten ska den misstänkte frias.

På nätet, där möjligheten att agera anonymt eller under pseudonym är en realitet, kan svårigheterna att identifiera gärningspersonen vara avgörande för målets utgång. I praktiken avgörs detta ofta redan på anmälningstadiet där den enskilda polismyndighetens förtroenhet med att arbeta med IT-relaterad brottslighet, och den bevisning som där krävs, ofta blir avgörande för sakens rättsliga bedömning. Ofta fordras även hjälp av de företag som tillhandahåller de nätverkstjänster där brottet kan ha begåtts. Inom samhällsdebatten har det påpekats att de stora aktörerna inom sociala medier många gånger är svåra att få kontakt med och detta har även uppmärksamats av rättsväsendets representanter.

Värderingar kontra beteende

Genom fokusgrupperna framträder det en bild av värderingar i förhållande till kränkningar på nätet som inte är helt tydlig. Å ena sidan beskriver ungdomarna i sina diskussioner att de är starkt emot det sätt på vilket nätet till viss del har blivit en arena för att driva konflikter och kränkningar. Men å den andra sidan beskriver de också ett slags osynliga spelregler för hur man blir populär på nätet och att om man håller sig till dessa spelregler så minskar risken att bli kränkt. Om man däremot bryter mot dessa spelregler, till exempel genom att som tjej vara sexuellt utmanande på nätet, så kan man räkna med att bli bestraffad genom kränkande kommentarer som ”attention whore”.

Fokusgrupperna beskrev också att det är tuffare spelregler som gäller för tjejerna. Killarna lever ett enklare liv på nätet och får större respekt och har högre status än tjejerna, vilket innebär att de löper mindre risk att bli kränkta. Killarna som ofta håller till i spelvärlden är i regel negativt inställda till de få tjejer som vistas där och uttrycker sig inte sällan nedsättande mot dem. Genomgående framträder en bild av att ungdomarna, åtminstone delvis, lägger skulden på dem som blir kränkta för att de inte har hållit sig till nätets spelregler eller alternativt att de medvetet har tillskansat sig fördelar på ett sätt som innebär att de får räkna med en kostnad i termer av kränkningar.

I den kvantitativa enkätundersökningen är det 15 procent av de yngre respondenterna som har angett att de någon gång har skrivit något eller publicerat bilder på nätet som de känner har varit kränkande för någon annan. I förhållande till den bild som framträdde i de samtal som fördes med fokusgrupperna så förefaller detta vara en tämligen låg siffra. I gruppintervjuerna framstod det som långt vanligare att ungdomarna emellanåt uttryckte sig nedsättande eller taskigt. Till viss del framstod den tuffa jargongen som något naturligt. Möjligen kan man tolka den förhållandevis låga andelen respondenter som menar att de agerat kränkande på nätet som ett tecken på att de tänker sig kraftfullare kränkningar än den vardag som fokusgrupperna gav uttryck för. Anmärkningsvärt många (nära var femte) angav också att de inte visste om de hade agerat kränkande på nätet, vilket skulle kunna vara ett tecken på att det inte är helt tydligt vad som värderas som en kränkning på nätet.

Rättsliga normer kontra sociala normer

Det finns mycket som tyder på att rättsväsendet inte förmår att fånga upp den problematik som nätkränkningar utgör – en del i detta ligger sannolikt i rättens tillkortakommanden att rätt fånga upp de sociala normer som undan för undan växer fram i förhållande till internet. I enkätundersökningen framkommer att vid sidan om hot om våld så bedöms kränkningar av sexuell natur och stöld av identitet (någon agerar kränkande på nätet i någon annans namn) vara de grövsta formerna av kränkning. Dessa anses av respondenterna exempelvis vara grövare än att bli orättfärdigt uthängd som kriminell eller att bli utsatt för ett så kallat hatbrott.

Dessa resultat rimmar illa med de resonemang som nyligen fördes av Göta hovrätt i ett rättsfall där en flicka fick sitt skadestånd sänkt efter att ha blivit smygfilmad under ett samlag och därefter uthängd på två porrsidor. Rätten argumenterade enligt följande:

”det inte går att bortse från det förhållandet att det inom inte alltför snäva kretsar av befolkningen med tiden har blivit alltmer socialt accepterat att vara mycket öppen och utåtriktad avseende sina sexuella vanor.”

Det ligger nära till hands att hävda att rätten inte har att döma efter sociala normer utan rättsliga. I den ovan beskrivna domen har rätten emellertid valt att stödja sig på ett resonemang kring värderingar i samhället och det har de faktiskt fog för att göra också. Så som ärekränkingsbrottet och skadeståndsbedömningen vid dessa kränkningar är utformade (law in books) fordras, enligt förarbeten till lagen, vid rättstillämpningen (law in action) kunskap om de sociala normerna för såväl värderingar (börat) som beteenden (varat). Detta beror på att skadan och brottet är av en social och symbolisk art. Det rör sig om ett brott som skadar det sociala anseendet inom den drabbades gemenskap. Om rätten ska kunna erbjuda den drabbade upprättelse så måste detta utformas utifrån en förståelse för den drabbades sociala kontext.

Intressant i sammanhanget är att rättens svårigheter att hantera nätkränkningar inte har hindrat framväxten av förhållandevis starka sociala normer på området. I den normstyrkestudie som vi redovisar i rapporten kan man se att fördömande sociala normer i förhållande till kränkningar på nätet i princip är lika starka som till exempel de normer som fördömer fortkörning i trafiken. Detta kan ställas i relation till andra nätrelaterade vardagsbrott, till exempel att sprida upphovsrättskyddat material på nätet (fildelning), där det enligt aktuella studier överhuvudtaget inte går att identifiera några fördömande sociala normer i samhället.

Det faktum att det i princip helt utan stöd från rättsväsendets signaler har vuxit fram tämligen starka fördömande sociala normer i förhållande till nätkränkningar visar att det finns utrymme för ”hårdare tag” från samhällets sida. Ett tydligare agerande från rättsväsendet har stora förutsättningar att påverka utvecklingen positivt. Resultatet från enkätstudien visar dock att respondenterna är skeptiska till rättsväsendets möjligheter att hantera brottsliga kränkningar på nätet, 75 procent av de tillfrågade bedömde möjligheterna som obetydliga eller begränsade. Trots detta anser 70 procent av de tillfrågade att samhället i form av rättsväsende och myndigheter ska lägga resurser på att försöka. En ännu större andel anser att de företag som driver tjänster på nätet, som Facebook, Twitter och Instagram, ska lägga resurser på att komma tillrätta med problem på grund av nätkränkningar.

Referenser

- Akbulut, Y., Sahin, Y.L. & Eristi, B. (2010). *Development of a Scale to Investigate Cybervictimization among Online Social Utility Members*. Online Submiss.
- Andersson, R. & Nilsson, R. (2009). *Svensk kriminalpolitik*. Malmö: Liber 2009.
- Baier, M. & Svensson, M. (2009). *Om normer*. Malmö: Liber 2009.
- Barak, A. (2005). Sexual Harassment on the Internet. *Soc. Sci. Comput. Rev.* 23, 77–92.
- Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A Study of a New Method for an Old Behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265–277.
- Berne, S., Frisen, A., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Naruskov, K., Luik, P., Katzer, C., Erentaite, R. & Zukauskienė, R. (2013). Cyberbullying assessment instruments: A systematic review. *Aggress. VIOLENT Behav.* 18, 320–334.
- Bessler, A.M., Holt, T.J. & May, D.C. (2012). Predicting Online Harassment Victimization among a Juvenile Population. *Youth Soc.* 44, 500–523.
- Brenner, S.W. (2007). Criminalizing "Problematic" Speech Online. *J. Internet Law* 3–12.
- Browne, I. & Misra, J. (2003). The Intersection of Gender & Race in the Labor Market. *Annu. Rev. Sociol.* 29, 487–513.
- Bryman, A. & Nilsson, B. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.
- Burgess, S., Sellitto, C., Cox, C. & Buultjens, J. (2011). Trust perceptions of online travel information by different content creators: Some social & legal implications. *Inf. Syst. Front.* 13, 221–235.
- Byron, P., Albury, K. & Evers, C. (2013). "It would be weird to have that on Facebook": young people's use of social media & the risk of sharing sexual health information. *Reprod. Health Matters* 21, 35–44.
- Castillo, R., Dressier, T.W., Foglia, R. & Faber, M.J. (1979). The Use of Civil Liability to Aid Crime Victims. *J. Crim. Law Criminol.* 70, 57–62.
- Christofides, E., Muise, A. & Desmarais, S. (2012). Risky Disclosures on "Facebook": The Effect of Having a Bad Experience on Online Behavior. *J. Adolesc. Res.* 27, 714–731.
- Citron, D.K. (2009). Cyber Civil Rights. *Boston Univ. Law Rev.* 89, 61–125.
- Citron, D.K. & Norton, H. (2011). Intermediaries & Hate Speech: Fostering Digital Citizenship for Our Information Age. *Boston Univ. Law Rev.* 91, 1 435–1 484.
- Clark, C.M., Werth, L. & Ahten, S. (2012). Cyber-bullying & incivility in the online learning environment, Part 1: Addressing faculty & student perceptions. *Nurse Educ.* 37, 150–156.
- Collins, M. (2010). *The law of defamation & the Internet*. Oxford University Press, Oxford, New York.
- D'Haenens, L., Vandoninck, S. & Donoso, V. (2013). *How to cope & build online resilience?* Elektronisk källa: [WWW Document]. URL: <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx> (accessed 2.17.14).
- Dahlstrand, K. (2012). Kränkning och upprättelse : en rättssociologisk studie av kränkingsersättning till brottsoffer. *Lund studies in sociology of law*: 39. Lund: Lunds universitet.
- De los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet : kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken : för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Diesen, C. (2005). *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och kultur.

- Dowdell, E.B. (2013). Use of the Internet by parents of middle school students: internet rules, risky behaviours & online concerns. *J. Psychiatr. Ment. Health Nurs.* 20, 9–16.
- Dowdell, E.B. & Bradley, P.K. (2010). Risky Internet Behaviors: A Case Study of Online & Offline Stalking. *J. Sch. Nurs.* 26, 436–442.
- Finkelhor, D., Mitchell, K.J., Wolak, J. & National Ctr for Missing & Exploited Children, (2000). Online Victimization: A Report on the Nation's Youth. *Online Victim. Rep. Nations Youth.*
- Flowers, A., Zeadally, S. & Murray, A. (2013). Cybersecurity & US Legislative Efforts to address Cybercrime. *J. Homel. Secur. Emerg. Manag.* 10, 1–27.
- Forsman, M. (2014). *Duckface/Stoneface – ungas onlineaktiviteter ur ett genusperspektiv.*
- Franks, M.A. (2012). Cyberlaw: Sexual Harassment 2.0. *Md. Law Rev.* 71, 655.
- Freis, S.D. & Gurung, R.A.R. (2013). A Facebook analysis of helping behavior in online bullying. *Psychol. Pop. Media Cult.* 2, 11–19.
- Frisén, A., Berne, S. & Lunde, C. (2013). Cybervictimization & body esteem: Experiences of Swedish children & adolescents. *Eur. J. Dev. Psychol., Volume 11, Issue 3, 2014.*
- Furger, R. (1996). What you can & can't get away with online. *PC World* 14, 185.
- Guichard, A. (2009). Hate crime in cyberspace: the challenges of substantive criminal law. *Inf. Commun. Technol. Law* 18, 201–234.
- Halder, D. & Jaishankar, K. (2011). Cyber Gender Harassment & Secondary Victimization: A Comparative Analysis of the United States, the UK, & India. *Vict. Offenders* 6, 386.
- Halkier, B. & Torhell, S.E. (2010). *Fokusgrupper.* Malmö: Liber.
- Hayashi, H. (1995). Sexual Harassment in the Workplace & Equal Employment Legislation. *St Johns Law Rev.* 69, 37–60.
- Heath, S. (2012). A Jungian Alice in social media land: Some reflections on solastalgia, kinship libido, & tribes formed on Facebook. *Jung J. Cult. Psyche* 6, 110–127.
- Hueston, H. & Andersen, A. (2012). Beyond Classroom Management: An Evolving Curriculum for Pre-Service Teachers. *Natl. Soc. Sci. J.* 37, 35.
- Hur, J.L. & Gupta, M. (2013). Growing up in the web of social networking: Adolescent development & social media. *Adolesc. Psychiatry* 3, 233–244.
- Hydén, H. & Hydén, T. (2011). *Rättsregler: en introduktion till juridiken.* Lund: Studentlitteratur.
- Hyden, H. & Svensson, M. (2008). Concept of Norms in Sociology of Law, The [article]. *Scand. Stud. Law* 15.
- Jones, L.M., Mitchell, K.J. & Finkelhor, D. (2013). Online harassment in context: Trends from three Youth Internet Safety Surveys (2000, 2005, 2010). *Psychol. Violence* 3, 53–69.
- Karniel, Y. (2009). Defamation on the Internet –A New Approach to Libel in Cyberspace. *J. Int. Entertain. Media Law* 2, 215–239.
- Kennedy, M.A. & Taylor, M.A. (2010). Online Harassment & Victimization of College Students. *Justice Policy J.* 7, 1–21.
- Knocke, W., De los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (2002). Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke. I P. de los Reyes, I. Molina & D. Mulinari (Red.), *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke.* Stockholm: Atlas.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Torhell, S.-E. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur 2009.
- Kwan, G. & Skoric et al. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Comput. Hum. Behav.* 29, 16–25.
- Laer, T. (2013). The means to justify the end: Combating cyber harassment in social media. *J. Bus. Ethics.*
- Lam, L.T., Cheng, Z. & Liu, X. (2013). Violent online games exposure & cyberbullying/victimization among adolescents. *Cyberpsychology Behav. Soc. Netw.* 16, 159–165.

- Larsson, S., Svensson, M. & Kaminski, M. de (2012). Online piracy, anonymity & social change: Innovation through deviance. *Converg. Int. J. Res. New Media Technol.* 1354856512456789.
- Law, D., Shapka, J., Domene, J. & Gagné', M. (2012). Are Cyberbullies really bullies? An investigation of reactive & proactive online aggression. *Comput. Hum. Behav.* 28, 664–672.
- Leijonhufvud, M. & Wennberg, S. (2009). *Straffansvar*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Lernestedt, C. & Tham, H. (Red.) (2011). *Brottsoffret och kriminalpolitiken*. Stockholm: Norstedts juridik 2011.
- Lessig, L. (1999). The limits in open code: Regulatory standards & the future of the Net. *Berkeley Technol. Law J.* 14, 759.
- Li, Qing (2010). Cyberbullying in High Schools: A Study of Students' Behaviors & Beliefs about This New Phenomenon. *J. Aggress. Maltreatment Trauma* 19, 372–392.
- Lindsay, M. & Krysik, J. (2012). Online harassment among college students. A replication incorporating new Internet trends. *Inf. Commun. Soc.* 15, 703–719.
- Livingstone, S. (2003). Children's use of the internet: reflections on the emerging research agenda. *New Media Soc.* 5, 147–166.
- Livingstone, S. (2006a). Drawing Conclusions from New Media Research: Reflections & Puzzles Regarding Children's Experience of the Internet. *Inf. Soc.* 22, 219–230.
- Livingstone, S. (2006b). Children's privacy online: Experimenting with boundaries within & beyond the family. In: R. Kraut, M. Brynin, S. Kiesler (Eds.), *Computers, Phones, & the Internet: Domesticating Information Technology*. Oxford Series in Human-Technology Interaction. Oxford University Press, New York, NY US, pp. 128–144.
- Livingstone, S. (2007). The Challenge of Engaging Youth Online. *Eur. J. Commun.* 22, 165–184.
- Livingstone, S. (2013). Online risk, harm & vulnerability: Reflections on the evidence base for child Internet safety policy. *Riesgos Daños Vulnerabilidad Online Reflex. Sobre Inf. Para Política Secur. Los Menores En Internet* 18, 13–28.
- Livingstone, S. & Helsper, E.J. (2013). Children, internet & risk in comparative perspective. *J. Child. Media* 7, 1.
- Livingstone, S.M. & Haddon, L. (2009). *Kids online: Opportunities & risks for children*. Bristol: Policy 2009.
- Livingstone, S. M. & Smith, P.K. (2014). Annual Research Review: Harms experienced by child users of online & mobile technologies: the nature, prevalence & management of sexual & aggressive risks in the digital age. *J. Child Psychol. Psychiatry*.
- Lwin, M.O., Li, B. & Ang, R.P. (2012). Stop Bugging Me: An Examination of Adolescents' Protection Behavior against Online Harassment. *J. Adolesc.* 35, 31–41.
- Låftman, S.B., Modin, B. & Östberg, V. (2013). Cyberbullying & subjective health: A large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Child. Youth Serv. Rev.* 35, 112–119.
- Mainiero, L.A. & Jones, K.J. (2013). Workplace Romance 2.0: Developing a Communication Ethics Model to Address Potential Sexual Harassment from Inappropriate Social Media Contacts between Coworkers. *J. Bus. Ethics* 114, 367–379.
- Melander, L.A. (2010). College students' perceptions of intimate partner cyber harassment. *Cyberpsychology Behav. Soc. Netw.* 13, 263–268.
- Menesini, E., Nocentini, A., Palladino, B.E., Frisé, A., Berne, S., Ortega-Ruiz, R., Calmaestra, J., Scheithauer, H., Schultze-Krumbholz, A., Luik, P., Naruskov, K., Blaya, C., Berthaud, J. & Smith, P.K. (2012). Cyberbullying Definition Among Adolescents: A Comparison Across Six European Countries. *CyberPsychology Behav. Soc. Netw.* 15, 455–463.
- Mitchell, K., Ybarra, M. & Finkelhor, D. (2007). The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency & substance use. *Child Maltreat.* 12, 314–324.
- Mohamed, D. binti (2013). Combating the threats of cybercrimes in Malaysia: The efforts, the cyberlaws & the traditional laws. *Comput. Law Secur. Rev.* 29, 66–76.
- Negre, F.M. & D. V. Go III, G. (2013). Curbing Domain Name Registration Abuse: A Legal Framework in the Implementation of the Anti-Cybersquatting Provision of the Cybercrime Prevention Act of 2012. *Ateneo Law J.* 57, 949–1 000.

- Nilsson, E. (2013). *Svenskarna och internet 2013*. Elektronisk källa: släppt [WWW Document]. URL <http://www.internetstatistik.se/artiklar/svenskarna-och-internet-2013-slappt/> (accessed 2.17.14).
- O'Dea, B. & Campbell, A. (2012). Online social networking & the experience of cyber-bullying. *Stud. Health Technol. Inform.* 181, 212–217.
- Oksanen, A. & Keipi, T. (2013). Young people as victims of crime on the internet: A population-based study in Finland. *Vulnerable Child. Youth Stud.* 8, 298–309.
- Palladino, B.E., Nocentini, A. & Menesini, E. (2012). Online & offline peer led models against bullying & cyberbullying. *Psicothema* 24, 634–639.
- Patchin, J. & Hinduja, S. (2008). Cyberbullicide: Suicidal Ideation & Online Aggression among Adolescents. Conf. Pap. *Am. Soc. Criminol.* 1.
- Pedersen, S. (2013). UK young adults' safety awareness online—Is it a "girl thing"? *J. Youth Stud.* 16, 404–419.
- Perry, B. & Olsson, P. (2009). Cyberhate: the globalization of hate. *Inf. Commun. Technol. Law* 18, 185–199.
- Priebe, G. & Svedin, C. (2012). Online or off-line victimisation & psychological well-being: a comparison of sexual-minority & heterosexual youth. *Eur. Child Adolesc. Psychiatry* 21, 569–582.
- Reed, C. (2010). Why Must You Be Mean to Me? Crime & the Online Persona. *New Crim. Law Rev.* 13, 485.
- Regeringens proposition 2007/08:95 *Ett starkare skydd mot diskriminering*.
- Regeringsbeslut (2013) *Uppdrag att genomföra insatser mot kränkningar, trakasserier och hot via internet och andra interaktiva medier 2013-07-25, U2013/4492/UC*.
- Regeringens proposition 2013/14:47 *Några ändringar på tryck- och yttrandefrihetens område*.
- Regeringsbeslut (2013). *Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Brottsförebyggande rådet 2013-12-19, Ju2013/7101/KRIM*.
- Reigle, R.R. (2007). The Online Bully in Higher Education. Online Submission.
- Ritter, B.A. (2014). Deviant Behavior in Computer-Mediated Communication: Development & Validation of a Measure of Cybersexual Harassment. *J. Comput.-Mediat. Commun.* 19, 197.
- Roxell, L. & Tiby, E. (Red.) (2006). *Frågor, fält och filter: kriminologisk metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Schultz, M., Wiklander, G. & Bardon, J. (2013). *Näthat: rättigheter och möjligheter*. Stockholm: Karnov Group 2013.
- Sengupta, A. & Chaudhuri, A. (2011). Are social networking sites a source of online harassment for teens? Evidence from survey data. *Child. Youth Serv. Rev.* 33, 284–290.
- Sivashanker, K. (2013). Cyberbullying & the digital self. *J. Am. Acad. Child Adolesc. Psychiatry* 52, 113–115.
- Slonje, R. & Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scand. J. Psychol.* 49, 147–154.
- Snyder, I., Jevons, C., Henderson, M., Gabbott, M. & Beale, D. (2011). More than Chatting Online: Children, Marketing & the Use of Digital Media. *Engl. Aust.* 46, 32–40.
- Sokal, L. (2010). Social Networking: Relationship to Adolescent Girls' Identity Development, Self-Esteem & Sense of Belonging. *Manit. J. Couns.* 36, 14–24.
- Sokal, L. (2012). Understanding & Responding to Adolescent Girls' Online Cruelty. *Can. J. Couns. Psychother.* 46, 107–121.
- SOU 2005:41 *Bortom vi och dom, Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*.
- SOU 2006:30 *Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*.
- SOU 2012:26 *En ny brottsskadelag*.

Soudijn, M., Zegers, B. (2012). Cybercrime & virtual offender convergence settings. *Trends Organ. Crime* 15, 111–129.

Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S. (2013). Does the use of social networking sites increase children's risk of harm? *Comput. Hum. Behav.* 29, 40–50.

Statens folkhälsoinstitut (2011). Kartläggning av psykisk hälsa bland barn och unga. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.

Svensson, M. (2008). *Sociala normer och regelefterlevnad: trafiksäkerhetsfrågor ur ett rättssociologiskt perspektiv*. Lund studies in sociology of law: 28. Lund: Lunds universitet.

Svensson, M. (2013). Norms in Law & Society: Towards a Definition of the Socio-Legal Concept of Norms (SSRN Scholarly Paper No. ID 2329283). *Social Science Research Network*, Rochester, NY.

Svensson, M. & Larsson, S. (2012). Intellectual property law compliance in Europe: Illegal file sharing & the role of social norms. *New Media Soc.* 14, 1 147–1 163.

Teng, C., Tseng, F., Chen, Y., & Wu, S. (2012). Online gaming misbehaviours & their adverse impact on other gamers. *Online Inf. Rev.* 36, 342–358.

Tokunaga, R. (2010). Following you home from school: A critical review & synthesis of research on cyberbullying victimization. *Comput. Hum. Behav.* 26, 277–287.

Tynes, B., Giang, M. (2009). P01-298 Online victimization, depression & anxiety among adolescents in the US. *Eur. Psychiatry* 24, s. 686–686.

Unger, R.M. (1983). The Critical Legal Studies Movement. *Harv. Law Rev.* 96, 561.

Valentine, C. (2013). Online Sexual Solicitation: The Role & Responsibility of Parents & School Psychologists. *Communique* 41, 1.

Vamialis, A. 2013. Online defamation: Confronting anonymity. *Int. J. Law Inf. Technol.* 21, 31–65.

van Dam, C. (2011). Tort Law & Human Rights: Brothers in Arms On the Role of Tort Law in the Area of Business & Human Rights. *J. Eur. Tort Law* 2, 221–254.

van Wilsem, J. (2013). Hacking & harassment – Do they have something in common? Comparing risk factors for online victimization. *J. Contemp. Crim. Justice* 29, 437–453.

Visser, B.J., Huiskes, F. & Korevaar, D.A. 2012. A social media self-evaluation checklist for medical practitioners. *Indian J. Med. Ethics* 9, 245–248.

Wennberg, S. (2011). *Introduktion till straffrätten*. Stockholm: Norstedts Juridik 2011.

Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A. & Collings, G. (2013). A review of young people's vulnerabilities to online grooming. *Aggress. Violent Behav.* 18, 135–146.

Ybarra, M.L., Alexander, C. & Mitchell, K.J. (2005). Depressive symptomatology, youth Internet use, & online interactions: A national survey. *J. Adolesc. Health Off. Publ. Soc. Adolesc. Med.* 36, 9–18.

Ybarra, M.L. & Mitchell, K.J. (2004). Online Aggressor/Targets, Aggressors, & Targets: A Comparison of Associated Youth Characteristics. *J. Child Psychol. Psychiatry* 45, 1 308–1 316.

Ybarra, M.L., Mitchell, K.J. & Korchmaros, J.D. (2011). National trends in exposure to & experiences of violence on the Internet among children. *Pediatrics* 128, e1 376– e1 386.

Lagar

Personuppgiftslag (1998:204)
Brottsbalk (1962:700)
Lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (1964:167)
Lag om ansvar för elektroniska anslagstavlor (1998:112)
Diskrimineringslag (2008:567)

Elektroniska källor

Skolinspektionen

www.skolinspektionen.se

SVT

Programmet *Uppdrag granskning*. Reportaget *Män som näthatar kvinnor*, 6 februari 2013.

Domar

Göta hovrätts dom 2012-11-07 B 81-12.
Göta hovrätts dom 2013-02-25 B1487-12.
Göta hovrätts dom 2013-10-16 T 107-13.
Göteborgs tingsrätt dom 2013-06-25 B 705-13.
Hovrätten för Västra Sverige dom 2012-05-04 B 1218-12.
Hovrätten för Västra Sverige dom 2012-11-16 B 3007-12.
Högsta domstolens dom 1992-10-16 B 1671-92 (NJA 1992 s. 594).
Svea hovrätts dom 2013-07-16 B 5724-13.
Varbergs tingsrätt dom 2013-10-10 B 1051-13.

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor 2014

projektledare **Lenart Nylund**

text **Måns Svensson och Karl Dahlstrand**

språkgranskning **Ingrid Bohlin**

omslag **Christián Serrano**

distribution **MUCF, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.mucf.se**

e-post **info@mucf.se**

tfn **08-566 219 00**

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se | och civilsamhällsfrågor